

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Samo Pirec

Podpora in pomoč pri prehodu iz institucij v skupnost

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Samo Pirec

Podpora in pomoč pri prehodu iz institucij v skupnost

Diplomsko delo

Mentor: izr. prof. dr. Vito Flaker

So mentorica: as. dr. Andreja Rafaelič

Ljubljana, 2018

PODATKI O DIPOMSKEM DELU

Ime in priimek: Samo Pirec

Naslov dela: Podpora in pomoč pri prehodu iz institucij v skupnost

Kraj: Ljubljana

Leto: 2018

Število strani: 110

Število grafov: 0

Število prilog: 4

Število virov: 29

Število tabel: 0

Mentor: Vitold Flaker

So-mentorica: Andreja Rafaelič

Povzetek:

Ljudje z izkušnjo institucionalizacije se srečujejo z veliko ovirami in predsodki družbe, ko se želijo vrniti nazaj v življenje v skupnosti. V diplomski nalogi pišem o različnih oblikah podpore in pomoči, tako pri samem prehodu v skupnost, kot tudi omogočanju zagotovitve samostojnega življenja preko dolgotrajne oskrbe v skupnosti. V teoretičnem delu diplomske naloge sprva predstavim pojem institucij ter institucionalne oskrbe in njenih vplivov na življenje ljudi, ki v institucijah bivajo. Prav tako opišem pojem totalne institucije, kateremu ustreza marsikateri vidik življenja v institucijah še dandanes. Zaradi hospitalizacije so osebe deležne stigme, ki negativno vpliva na pogled družbe na posameznika, kar pusti negativne posledice za posameznika. Zapis nadaljujem z opisom pojma in procesa dezinstitutionalizacije in razvojem ter izvedbo tako v Sloveniji kot drugod po svetu. Opišem še primere izvedbe dezinstitutionalizacije tako v Italiji in Angliji, kjer se je proces dokončno izvedel. Opišem tudi metode dela, ki prispevajo k udejstvovanju tega pojma. Naslednje poglavje se usmeri v dolgotrajno oskrbo in njene koncepte in oblike dela, ki zagotavljajo ljudem podporo in pomoč v skupnosti. V raziskovalnem delu se osredotočim na življenje oseb, ki so prešli iz življenja za zidovi institucij nazaj v življenje v skupnosti. Sprva se na osredotočim na sam prehod v skupnost, ampak na postopke in potek za dosego slednjega. Pomemben del življenja v skupnosti je tudi bivališče, dohodki in oblike podpore v skupnosti, ki osebam omogočajo ponovno vzpostavitev želenih življenjskih razmer. V nalogi je tako opisan prehod oseb v skupnost in kaj je bilo potrebno za to doseči.

Deskriptorji: Duševno zdravje, totalne ustanove, stigma, dezinstitutionalizacija, normalizacija, koordinacija v skupnosti, zagovorništvo, dolgotrajna oskrba

Abstract:

People who experienced life inside institutions are often met with various obstacles and societal prejudice when they try to integrate back into the communal life. In my thesis I wrote about different types of support and assistance needed for integration and long-term services that assure independent living in the community. In the theoretical part of the thesis I describe institutions, types of institutional care and their effects on the life of people living behind their walls. I explain the term of total institution, which still covers many aspects of life in institutions nowadays. People are subjugated to stigma and are seen in a negative light, which is all based on their stay inside the institution. Furthermore, I continue the thesis with a brief explanation of deinstitutionalization and its development and effects in Slovenia and abroad; specifically, in England and Italy. The next chapter is about work methods that help ensure implementation of this process. In the research part of my thesis I focus on the life and transition of people who used to live behind institutional walls and are now living back in the community. The focus is on the transition back in the community, the procedures and the course of said transition. Important stepping stones for life in a community are also housing, monetary gain and types of community-based care that enable independent life in the community.

Key words: mental health, total institutions, stigma, deinstitutionalization, normalization, coordination and treatment within community, advocacy, long-term care

When I is replaced by We , even Illness becomes Wellness

-Malcom X

Predgovor:

Tema moje diplomske naloge me je zanimala že dolgo časa, saj sem se s tematiko bivanja v skupnosti in same institucionalizacije srečaval že v domačem okolju. Zanimanje za področje duševnega zdravja in bivanja v skupnosti se mi je tako pojavilo že pred samo izbiro fakultete, modul duševnega zdravja pa sem si tako zbral z namenom poglobitve znanja na tem področju.

V diplomskem delu sem se tako osredotočil predvsem na teme institucionalizacije, kakšno je življenje za ljudi, ki bivajo za zidovi institucij. Na kratko sem opisal potek njihovega življenja, preživetega v ustanovah, kakšni so nivoji svobode in odločanja v velikih institucijah zaprtega tipa. To je pomembne vidik, ki sem ga nato upošteval pri sami raziskavi, saj sem dobil vpogled v razlike življenja pred in po prehodu ljudi iz institucij v skupnost.

Dotaknil sem se tudi tematike stigme v duševnem zdravju, ki si drži predvsem uporabnikom, ki so bivali v institucionalnih zavodih. Posledice stigme so za ljudi kritična točka v vsakdanjem življenju, kako s tem delovati in stigmo nižati pa je odvisno od posameznikov in odziva njihove okolice na samo stigmo.

Pregledal in opisal sem tudi pojem dezinstitutionalizacije in njene razvojne procese tako pri nas kot uspešne primere iz tujine. Proces dezinstitutionalizacije je močno povezan s samim procesom podpore in pomoči v skupnosti, saj preko izhoda ljudi iz institucij v skupnost omogoča, da se ti ponovno vključijo v skupnost in jim zagotovi nivo podpore in storitev, ki jih v skupnosti potrebujejo za doseganje njihovih ciljev in želja, s čimer se jim zagotovi samostojno in nemoteno bivanje v skupnosti.

Za prehod nazaj v skupnost pa so ključnega pomena prav tako osebni načrti ljudi, ki preko tega v fizični obliki izrazijo svoje cilje in želje, ki jih želijo izpolniti pri in po samem prehodu v skupnost. Kot osnovna metoda preselitve v skupnost me je zanimal njen vpliv na same ljudi, ki so selitev uspešno opravili in kakšen je bil vpliv tega na njihov prehod.

V raziskovalnem delu sem se tako osredotočil na sam proces prehoda v skupnost, kaj je bilo potrebno za doseg tega in kakšne so možne ovire pri samem prehodu. Preko raziskave sem tako spoznaval načine, ki so jih ljudje uporabljali za doseg samega prehoda in na koga s se v tem procesu lahko obrnili za podporo in pomoč. Preko tega sem spoznal, kako močna je vloga koordinatorja v skupnosti in se поблиžje spoznal s njihovimi funkcijami in nalogami, ki so mi jih predstavili intervjuvanci. Predstavljene so mi bile tudi druge organizacije na področju

oskrbe v skupnosti, ki so uporabnikom stale ob strani ob in po prehodu v skupnost in kakšni so bili vplivi slednjih.

Zaradi omejenega števila populacije, s katero se opravljal intervjuje in zaradi njihove lokacijske centriranosti v občini Maribor, rezultatov ne morem posplošiti na širšo populacijo, vendar lahko služijo kot dober vpogled na proseg prehoda v skupnost na področju Maribora.

Zahvalil bi se rad koordinatorki v skupnosti, ki mi je stala ob strani pri navezavi stikov z intervjuvanci in mi nudila pomoč pri samem načrtovanju, od obiskov do relevantnosti vprašanj.

Prav velika zahvala gre vsem sodelujočim v pogovorih, saj brez njih izvedba diplomske naloge nebi bila mogoča. Zahvaljujem se jim za delitev vseh informacij, njihovih vidikov in izkušenj vezanih na prehod v skupnost.

Kazalo

1.	Teoretični uvod.....	1
1.1.	Institucionalizacija	1
1.1.1.	Ideologija institucije	1
1.1.2.	Totalni tip institucije.....	2
1.2.	Stigma duševnega bolnika	5
1.2.1.	Posledice stigme	6
2.	Dezinstitucionalizacija	10
2.1.1.	Dehospitalizacija.....	10
2.1.2.	Dezinstitucionalizacija	11
2.1.3.	Dezinstitucionalizacija v Sloveniji	12
2.1.4.	Italija	14
2.1.5.	Anglija	15
2.2.	Normalizacija	17
2.3.	Zagovorništvo	19
3.	Dolgotrajna oskrba	22
3.3.1.	Osebo načrtovanje in izvajanje storitev	24
3.3.2.	Preselitveni načrt.....	26
3.3.3.	Koordinacija v skupnosti.....	27
4.	Problem	30
4.1.	Formulacija problema	31
5.	Metodologija	33
5.1.	Vrsta raziskave.....	33
5.2.	Merski instrumenti in viri podatkov	33
5.3.	Populacija in vzorec.....	34
5.4.	Zbiranje podatkov.....	34
5.5.	Obdelava in analiza podatkov	35
6.	Rezultati.....	36
7.	Razprava	42
8.	Sklepi	46

9. Predlogi.....	49
Uporabljena literatura:.....	51
Priloge:.....	53
Priloga 1: Okvirni vprašalnik.....	53
Priloga 2: Zapis pogovora z uporabniki:	54
Priloga 3: Osnovo kodiranje intervjujev	69
Priloga 4: Kodiranje relevantnih pojmov, kategorij in nadkategorij	85

1. Teoretični uvod

1.1. Institucionalizacija

1.1.1. Ideologija institucije

V današnjem svetu je naše življenje povezano z različnimi institucijami brez tega, da bi se mi tega zavedali. Od rojstva smo ljudje vezani na razne institucije, ki nas spremljajo skozi naše življenje, glede na naše življenjsko obdobje in na funkcije posamezne institucije v katero stopamo. V nekatere funkcije vstopamo občasno (npr. bolnišnica), druge obiskujemo za določeno obdobje (šola, fakulteta). Vendar večji del življenja preživimo izven teh institucij, v skupnosti, družini in drugih socialnih okoljih. Za ljudi ki stanujejo v večjih institucijah, kot so psihiatrične bolnišnice in domovi za stare, tega ne moremo zagotoviti. (Mali 2008: 10)

Uveljavitev večjih zaprtih ustanov, namenjenih v osnovi pomoči različnim deprivilegiranim skupinam v družbi, se je začela predvsem v 19. stoletju. Pojavile so se kot odgovor s strani meščanske družbe na vprašanja, ki so nastala v času industrializacije, saj je z novim načinom dela in spremembami v življenjskem slogu postala takratna oblika podpore, pomoči, skrbi in varstva ljudi v skupnost vse bolj onemogočena. V predindustrijski dobi so ljudje s težavami v duševnem zdravju lahko sodelovali v delitvi dela, predvsem doma (obrniki, kmetije), brez da bi bili videni kot breme. S premikom k industrializaciji so nastale nove oblike dela, ki so se preselile pretežno v tovarne in pisarne, in takrat so osebe z težavami v duševnem zdravju odrinili na rob in ostali so brez varstva. (Flaker 1998)

Institucije so se v oblikah, podobnim današnjim, začele pojavljati med drugo svetovno vojno. Zaradi naraščanja in krepitve industrializacije je pri nas le-ta potiskala vse več ljudi na rob trenutne družbe. Na začetku so v ustanovah bili tisti ljudje, ki niso imeli urejenih delavskih razmerij in so ostali brez sredstev za preživetje, kot npr. hlapci, dekle in ostali in ne samo starejši občani. Življenjski pogoji v teh institucijah so bili slabi, saj država ni imela dovolj sredstev za njihovo vzdrževanje. Tudi po prvi svetovni vojni se je v domovih ohranila ista ideologija, v ustanovah so prebivali ljudje različnih starosti, ki niso imeli lastnih sredstev za preživetje, za kar so poskrbeli v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so zmanjšali število domov skoraj za polovico in ljudi začeli nameščati v stare gradove. S sanacijami so izboljševali življenjske pogoje, z novimi gradnjami ob gradovih so izboljševali standarde bivanja, z zaposlovanjem ustrezno usposobljenega kadra pa so izboljševali oskrbo stanovalcev. Vendar se s tem niso

odpravile pomanjkljivosti takega tipa ustanov, izločenosti stanovalcev iz družbenega dogajanja, socialne mreže, oddaljenosti od doma ipd. (Mali 2008a: 33)

Ideologija na področju institucionalizacije je dokaj preprosta in po eni strani lahko razumljiva. Nanaša se na to, da je oseba bolna in nima dovolj moči, da bi ostala v domačem okolju in družbi, zato na podlagi tega potrebuje strokovno pomoč, ki je na voljo v posebnih ustanovah. Namestitev v ustanovo tako pomeni, da se osebe udeležene v situacijo zavaruje, njihova razmerja se na ta način uredijo, prav tako pa odhod v ustanovo razbremeni udeležence truda, ki so ga morali vnašati za vzdrževanje situacije v domačem okolju. (Flaker et al. 2008)

Izbira za hospitalizacijo in odhod posameznika v institucijo sledi v velikih primerih kot posledica preobremenjenosti tako uporabnika, kot njegovih svojcev, ki doživljajo velik pritisk in so zaradi velikih obremenitev tudi sami potisnjeni na družbeni rob. Zato je institucionalizacija velikokrat videna tudi kot razbremenitev bremena, ki ga osebe čutijo. Pri ljudeh z dolgotrajnimi stiskami pogosto pride do tega, da ljudje iz njihovega neposrednega okolja (svojci in drugi bližnji) ne zdržijo več; matere ne zmorejo več opravljati službe in skrbeti za prizadetega člana, napetosti med zakoncema so se stopnjevale do točke, kjer »zdravi« zakonec ne zdrži več, mati, ki je skrbela za prizadetega otroka ga ne zmore več negovati, ker je ostarela in že sama potrebuje pomoč. Značilnost institucionalnega modela je stopnjevanje obremenjenosti do stopnje, ko ljudje ne zdržijo več, ko je situacija že tako nevzdržna, da je odtujitev bližnjega občutno olajšanje. (Flaker et al. 2008, 48)

1.1.2. Totalni tip institucije

Institucije (ustanove) v vsakodnevni uporabi razumemo kot določen kraj, kjer se redno izvajajo določene vrste dejavnosti. Vsaka vrsta ustanove zaseda čas in zanimanje osebe, ki jo obiskuje, nekatere manj, druge več (osnovna šola, domovi za stare). Ustanove, ki zajemajo skoraj vse vidike človekovega delovanja in življenja (delo, zabave, rekreacije, prosti čas itd.) ravno zaradi tega zajetja vseh elementov Goffman poimenuje *totalne ustanove*. Tako jih poimenuje tudi zaradi njihove pozicije, ki jo v veliki večini predstavljajo ustanove tega tipa, ki postavi medse in zunanji svet določene ovire, ki preprečujejo prehod iz ustanove v ostali svet. To obsega tako grajenje zidov okoli institucij, ki zatirajo pogled tako v kot iz institucije, postavitve institucij na odročne lokacije. (Flaker 1998: 18)

Goffman našteje tipe totalnih institucij kot slednje:

- Ustanove za tiste, ki ne morejo poskrbeti zase in so definirani kot sebi ali drugim nevarni (domovi za slepe, ostarele, sirote, revne),
- ustanove za tiste, ki so nezmožni skrbeti zase, hkrati pa predstavljajo nevarnost za družbo (leproziji, duševne bolnišnice, bolnišnice za osebe s tuberkulozo),
- ustanove za zavarovanje skupnosti pred nekaterimi nevarnostmi (zapori, taborišča za vojne ujetnike, koncentracijska taborišča),
- ustanove za izvajanje nekaterih delovnih nalog (ladje, vojašnice, internati, šole internega tipa, delovni tabori),
- ustanove za verski umik (samostani) (Flaker 1998: 19)

Glavne značilnosti totalnih ustanov so take, da vidiki življenja za osebe, katere v njih bivajo, potekajo na istem kraju in sledijo istem kopitu za vse osebe, ki tam bivajo. Potek dnevnih rutin je vsak dan isti in je za vsakega človeka, ki živi v instituciji, oblikovan na enak način. Za vse se pričakuje, da sledijo istemu urniku in po usklajenih smernicah sledijo dnevnemu ritmu zavodskega življenja in sledijo formalnim pravilom, ki so zanje vzpostavljena. (Goffman 1961 v Flaker 1998: 20)

Že s samim vstopom v institucijo omenja Goffman (1961) proces mortifikacije, kar pomeni uničevanje predhodne identitete posameznika, ki jo je imel pred prihodom v institucijo in pripravljane osebe na prevzem vloge na varovanca, zapornika, pacienta. Tukaj pride do razlastitve vloge osebe, ki mora ob vstopu prevzeti neko od njega pričakovano vlogo. Opisane so prav tako druge vstopne procedure, kot so fotografiranje, tehtanje, popisovanje osebnih dokumentov ipd., katerih namen je urejevanje ali programiranje novincev, ki jih tako uvajajo v institucionalno življenje. Za uporabnike postane življenje v ustanovi ločeno od življenja izven le te, postane nek svet ločen od zunanjega. (Flaker 1998)

Vsaka oseba, ki pride v ustanovo ima svoje navade, način življenja in definicijo sebe kot posameznika. V prehodu v institucionalno okolje pa se počasi te njegove vrednote in vloge s časom zabrišejo, tako pride do razlastitve vloge pri osebi. Totalne ustanove tako človeka, ki vstopa čez njihov prag razvrednotijo in ponižajo. Prav ta prepreka med ustanovo in skupnostjo človeku onemogoča, da bi nadaljeval svoje vloge, ki jih je do sedaj opravljal in postane del institucionalnega kroga Lahko rečemo, da se človeku ob prihodu razvrednotijo njegove vloge. Ko, če se, oseba vrne nazaj v življenje v skupnosti, zna ta proces pustiti trajne posledice. Po

vrnitvi lahko oseba nekatere izmed razlaščenih vlog ponovno prevzame, za druge pa je proces ponovnega učenja in adaptacije lahko predolg in naporen, da bi se spet vzpostavile. (Flaker 1998: 23)

Goffmanov pojem totalne ustanove implicira popolno oskrbo, konkretne aktivnosti, družbeno segregacijo, zaprtost in izolacijo. Prav tako je v totalni ustanovi velik razcep med manj številčnim osebjem in uporabniki, ki dnevno bivajo v ustanovi. Med obema skupinama je strogo omejena socialna prehodnost ter velika in formalno predpisana socialna razdalja. S tem pride do še večjega odstopanja od življenja izven institucije, saj imajo stanovalci vlogo podrejenih oseb, ki sledijo navodilom in pravilom, postavljenim s strani zavoda. To osebam v instituciji še bolj omeji njihovo svobodo in jih prisili v izbiro dejavnosti in opravil, ki jih brez pritiska s strani zavoda sami nebi izbrali oziroma opravili. Totalne institucije se osredotočajo na kontrolo in urejanje življenja uporabnikov, ki živijo v mejah njihovih institucij, na večje število potreb raznolikih uporabnikov pa odgovarjajo izjemno birokratsko in se osredotočijo na nadzor velikega števila prebivalcev, ne glede na to ali so njihova pravila in način delovanja v dobrobit uporabnikov ali ne. (Flaker 2008, 20-22)

Ko ena izmed posebnosti totalnih ustanov kot takih je tudi organizacija življenja v njih, ki temelji na kaznih in privilegijih za uporabnike. To zavzema tudi čas bivanja v sami ustanovi, ki je lahko daljši ali skrajšan, glede na to kako oseba v instituciji sledi predpostavljeni pravilom. Goffman (1961) disciplinski sistem v ustanovi poimenuje kot sistem privilegijev, ki omogoči uporabniku v času ko ga ustanova razgali, nov okvir za osebno reorganizacijo. Sistem ima tri temeljne elemente:

1. Hišna pravila.

Formalno oblikovana pravila in predpisi, ki jih more oseba spoštovati in jim slediti, če želi nemoteno bivati v instituciji.

2. Nagrade in privilegije, ki jih dobi v zameno za ubogljivost

Tukaj gre običajno za nekakšne malenkosti, ki jih oseba pridobi za pridno sledenje pravilom. To po navadi predstavljajo stvari, ki so v zunanjem svetu povsem samoumevne, kot so cigarete in kava

3. Kazen, ki se kaže kot odvzem privilegijev

To se največkrat kaže kot kazen, ki je posledica neupoštevanja pravil s strani uporabnika. (Flaker 1998 : 29)

Vsem totalnim institucijam je skupno predvsem to, da delujejo po principih medicinskega modela obravnavanja uporabnikov, postavljane bolezni na prvo mesto in izkazovanje manj pozornosti ostalim potrebam in željam uporabnikov, kar bi znalo izboljšati njihovo počutje ali bivanje v instituciji. (Mali 2006)

1.2. Stigma duševnega bolnika

Izraz stigma izvira iz grščine in pomeni zaznamovanje, označenost, oznako. V antični Grčiji so ga uporabljali za osebe, ki jih je okolica imela za drugačne (npr. kriminalce, sužnje). Po telesu so jih označili z vrezninami ali ožganinami, s tem so bili označeni kot pokvarjeni in moralno oporečni. Označenih oseb naj bi se zlasti na javnih prostorih ljudje izogibali. Kasneje se je izraz pričel uporabljati tudi za fizične ali psihične značilnosti ljudi, ki jih je družba opredelila kot sramotne in diskreditirajoče. V današnjem času se beseda stigma uporablja v širšem smislu, ki je dokaj podoben prvotnemu pomenu besede, vendar se bolj navezuje na samo sramoto, kot pa na fizične pokazatelje. (Goffman, 1963: 11)

Stigmatizacija je oblika družbenega nadzora in izključevanja manjšin iz različnih področij konkurence in deluje kot neviden nadzor nad skupino duševnih bolnikov. (Goffman, 1963) Njen vpliv je odvisen od socialnih, ekonomskih in političnih sil, ki omogoča ustvarjanje stereotipov, rušenje ugleda, izražanje negodovanja, odklanjanje in druge oblike diskriminacije. (Link in Phelan, 2001).

Z besedo stigma se označuje določene značilnosti človeka, ki ga zaradi njih obenem razvrednoti. Osebe z izkušnjo bivanja v psihiatričnih bolnišnicah so deležne močne nalepke stigme. Po besedah Tanje Lamovec (1995) je biti oseba s težavami v duševnem zdravju in izkušnjo hospitalizacije, izjemo stigme pred AIDS-om, najtežja oblika stigme, ki jo lahko človek doživi. Raziskave so namreč pokazale, da bi imela večina ljudi raje na svojem delovnem mestu, za soseda ali zakonskega partnerja, pripadnika manjšine, alkoholika, kriminalca, mogoče celo morilca, kot pa osebo s težavami v duševnem zdravju oziroma osebe z izkušnjo bivanja v psihiatričnih ustanovah. (Lamovec 1995: 42)

Stigmatizacija zaradi hospitalizacije povzroča tako zunanjo kot notranjo obliko. Ljudje v veliki večini spremenijo obnašanje usmerjeno do osebe, ki je bila hospitalizirana. Temu se osebe prilagodijo in ponotranjijo in se v skladu s tem začnejo tudi odzivati. (Goffman, 1961)

Hude posledice puščajo tudi prisilne oblike hospitalizacije, ki nastopi največkrat, kadar oseba iz neposrednega okolja opazi, da se oseba »čudno vede«. Če se to obnašanje nadaljuje nekaj

časa in oseba tako prekorači mejo tolerance okolice, pristanejo na odločitev, da človek potrebuje psihiatrično pomoč. V takih primerih je osebi določena prisilna hospitalizacija, ali kot je poimenovana v današnjih dneh, pridržanje brez privolitve. (Lamovec 1998)

Z uporabo prisilnih sredstev se uporabniku poda občutek manjvrednosti. Stereotipi o hospitalizaciji in predsodki vezani na to temo, prav tako pa sama prostorska izoliranost zadevo še poslabšajo. (Flaker 2012)

Posledice (prisilne hospitalizacije) so:

- odvisnost od zdravil,
- dosmrtna stigmatizacija,
- zmanjšano samospoštovanje in zaupanje vase,
- utrditev lažnega jaza (postati to kar družba želi),
- zatiranje pristnega občutenja,
- spremenjeni odnosi z družino, prijatelji,
- izguba ciljev v življenju. (Lesjak, 2011)

Christine Perring (1990) je v svoji raziskavi o prehodu ljudi z dolgoletno hospitalizacijo iz bolnice v skupnost ugotovila, da se je socialna stigma, ki so jo ljudje dobili zato, ker so dolga leta prebili v stigmatizirani instituciji, obdržala.

Primer stigme, ki je navzoča pri osebah z duševno motnjo, se je pokazala leta 1997, ko so onemogočili ustanovitev stanovanjske skupine pod okriljem nevladne organizacije Ozara. Sosedje so podali peticijo z namenom, da pokažejo, da takih ljudi niso pripravljeni sprejeti v svojo sosesko, saj naj bi bili nepredvidljivi in nevarni. Čeprav ni bilo za tem legalnih sredstev, ki bi podpirale peticijo sosedov, so lokacijo opustili, saj bi bili ljudje deležni vsakodnevne diskriminacije s strani sosedov. (Nina, ST v Kuhar 2009: 82)

1.2.1. Posledice stigme

Izkušnjo dolgotrajne hospitalizacije in bivanja v ustanovi lahko med drugim opišemo kot nekakšno vajo v vidnosti. Zaradi bivanja v ustanovi pridobi človek stigmo, ki poveča njegovo vidnost. Tisti, ki so jim pripeli oznako duševnega bolnika, ali kakšno drugo oznako stigme, so

bolj izpostavljeni na poglede drugih. Na stigmatizirano osebo so ljudje avtomatično bolj pozorni in pri njih, zavedno ali nezavedno, iščejo znake odstopanja od normalnega početja ali kakšne druge deviantnosti. Stigmatizirana oseba pa mora venomer paziti in gledati na svoje obnašanje, postati bolj normalna od normalnega, tako da zadosti pogledom ostalih. (Flaker 1998: 151)

Ljudje s težavami v duševnem ali intelektualnem razvoju so prevelikokrat tarča v naprej določenih predsodkov in diskriminacije, ki si jih ljudje ustvarijo na podlagi neke v naprej ustvarjene slike, brez da bi sami to situacijo ali osebo res poznali. To lahko negativno vpliva na odnose, ki jih lahko ljudje navežejo. Veliko ljudi vidi ljudi, ki živijo v zavodu za nezaposljive in nezmožne opravljanje dela, čeprav so raziskave pokazale, da je velika večina ljudi s hudimi duševnimi stiskami sposobna za delo in da to želijo opravljati (Morgan, 2005; Marcias idr., 2001).

Stigma in predsodki so del vsakdanjika ljudi, ki jim je pripeta oznaka duševnega bolnika. Mnogi ljudje deležni stigme duševnih težav pričakujejo, da bodo diskriminirani zaradi naučenih predsodkov. Ker z diagnozo oseba postane del skupine, za katero so ga naučili, da je manjvredna, se v njih oblikujejo pričakovanja, da bo iz strani ostalih ljudi odklonjen, kar vodi v demoralizacijo in pričakovano diskriminacijo. Negativni kulturni koncepti postanejo osebno pomembni. Predsodki tako delujejo na nek način kot prerokbe, ki se zaradi tega uresničujejo. (Goffman, 2008)

Osebe, ki se rodijo s stigmo, se morejo sprva naučiti, kakšen pogled imajo ostali ljudje na njih. Ljudje z duševnimi motnjami postanejo stigmatizirani kasneje v življenju, zato se zavedajo, da so v očeh tako imenovanih »normalnih« razvrednoteni. Ljudje s stigmo se naučijo kako reagirati na vedenje ljudi v okolici. Oseba se nauči, kako se na vedenje ljudi, ki jih smatrajo za razvrednotene, lahko odzivajo, da s tem ne nehote pritegne pozornosti. Sledi naslednja faza, kjer se oseba nauči, kako mora delovati, da jo zunanji svet sprejme kot »normalno«. Včasih pride do pretvarjanja, da je oseba pripadnik druge, manj diskriminirane skupine. Sledi strategija, pri kateri oseba svoj svet razdeli na dva dela, prvi del sestavlja manjša skupina, ki ji oseba vse pove in ji zaupa ter pa na večjo skupino ljudi, kateri svoje situacije ne pove. Najbolj drastičen način, da se oseba stigme reši je, da se preseli čim dlje od svoje trenutne lokacije in za sabo izbriše vse svoje sledi. (Lamovec, 1995: 43)

Ljudje v bolnici tako pripovedujejo, da se je odnos drugih ljudi do njih spremenil, ko so izvedeli, kje so bili. Oseba tako ni stigmatizirana, ker bi bila izpostavljena določeni obravnavi, vendar

zaradi prostora (ustanove), v katerem se je nahajala. Ljudi potemtakem ne zanima, kaj se v resnici s človekom dogaja, saj je glavni krivec , zaradi česa človek pridobi stigmo, ustanova sama (Zaviršek, 1994).

Leta 2001 je Svetovna zdravstvena organizacija prepoznala problem stigmatizacije kot poglavitno oviro k dostopni, kakovostni in nepretrgani zdravstveni oskrbi ljudi s težavami v duševnem zdravju. Predsodke lahko zmanjšamo, če jih povežemo s političnim in socialnim okoljem. Prikrite stigme ni mogoče odpraviti z odprtim protestom, razlago ali primerom, temveč le s socialnim gibanjem proti boljšemu finančnemu, zaposlitvenemu in socialnemu statusu ljudi z duševnimi stiskami. (Švab, 2009)

2. Dezinstitutionalizacija

2.1.1. Dehospitalizacija

Dehospitalizacijo razumemo kot predhodnico za razvoj elementov dezinstitutionalizacije. S pojmom dehospitalizacija lahko opredelimo proces, ki je bil namenjen krajšanju ležalnih dob ter zmanjševanju števila uporabnikov v bolnišnicah. Opišemo jo kot proces, ki je bil namenjen za izboljšanje razmer za zdravljenje ljudi s težavami v duševnem zdravju. Usmerjeno je na neinstitutionalno obravnavo, ki vključuje za okrevanje več socialne podpore. V ideološkem smislu pomeni usmeritev v neinstitutionalno rešitev za reševanje problemov v povezavi s težavami v duševnem zdravju. (Roger, Pilgrim 1996 v Videmšek 2013: 47)

Med poglavitne razloge za uspešen razvoj dehospitalizacije in začetku odpiranja vrat v bolnišnicah spada razvoj zdravil. Z razvojem antipsihotikov se je začelo zmanjševanje števila psihiatričnih postelj. Ljudje so ob postavki, da bodo jemali zdravila redno in imeli v domačem okolju garantirano podporo, smeli zapustiti bolnišnična vrata. (Videmšek 2013 47-48)

Obenem so imeli veliko vlogo za premik proti dehospitalizaciji sorazmerno s povečanjem zavedanja, da so osebe s težavami v duševnem zdravju zmožne živeti v skupnosti, po besedah Shula Ramona (2007) tudi drugi dogodki kot so skrajšanje ležalnih dob v institucijah, manjšanje sprejemov v institucijah, znižanje stroškov zdravljenja, ki so bili potrebni za vzdrževanje večjih bolnišnic, razvoj alternativnih oblik podpore uporabnikov, podatki o uspešnosti bivanja izven institucij in pa vpliv izkušenj pridobljenih iz Združenih držav Amerike in Italije. (Videmšek 2013: 48-49)

Odločilen za dehospitalizacijo je bil tudi konceptualni premik od skupine na posameznika, kar je bilo v tistem času gledano kot revolucionarno početje. To je ljudem z izkušnjami duševne stiske obnovilo zaupanje v to, da je okrevanje uresničljiva možnost. Prej omenjen premik se v stroki socialnega dela običajno povezuje s prehodom od medicinske obravnave ljudi, pri kateri se osredotoča na posameznika in v njem vidi problem, ki ga mora rešiti, k družbenem modelu, ki obravnava posameznika kot celoto in pogleda na osebo iz širše perspektive. V posameznika umerjen model dela pogosto imenujemo tudi socialni model. Koncept socialnega modela se je razvil z namenom, da se osredotoči na individualne želje in potrebe posameznikov s težavami v duševnem zdravju in jim omogoči vzpostavljanje normalnega način življenja v njihovih rokah. (Videmšek, 2013: 50-51)

Dehospitalizacijo velikokrat zamenjajo s pojmom dezinstitutionalizacija, ki pa je v primerjavi veliko manj obsežna in se osredotoča le na zapiranje velikih bolnišnic in ustvarjenje novih, oblik zdravljenja izven bolnišnic, ne osredotoča pa se na spremembe v tem kako se soočiti s samimi duševnimi stiskami. (Flaker 1998: 157)

2.1.2. Dezinstitutionalizacija

Izraz dezinstitutionalizacija najbolj pogosto povežemo z odpravljanjem velikih zatirajočih ustanov. Pojem se uporablja za opis družbenega premika, usmerjenega iz ustanov proti delu v skupnosti in kot trend zmanjševanja hospitalizacije in časa, ki ga posameznik preživi v bolnišnični oskrbi, ali kot družbeno gibanje, ki k temu premiku aktivno prispeva. (Flaker 1998: 157)

Vendar dezinstitutionalizacije ne razumemo kot nekakšnega koncepta le za ukinjanje in zapiranje institucij, vendar kot proces ustanavljanja skupnostnih služb in oblik podpore, ki nadomestijo institucije. Ne gre samo za to, da bi ljudi iz institucije premestili v drugo okolje, ampak je njen glavni namen, da so ljudje z osebnimi izkušnjami duševnega zdravja čim bolj vključeni nazaj v vsakdanje življenje in imajo pri tem podporo, ki jo za življenje v skupnosti potrebujejo. Proces tako temelji na različnih konceptualnih izhodiščih. Po eni strani lahko dezinstitutionalizacijo opredelimo kot zdravljenje oseb zunaj ustanove z namenom, da ima posameznik podporo in pomoč, ki jo potrebuje, zagotovljeno v skupnosti in ima s tem omogočeno vključevanje v omenjeno skupnost. Na drugi strani koncept označuje družbeno spremenjeno vlogo ljudi, ki so bivali v instituciji. (Videmšek, 2012: 53)

Dezinstitutionalizacija je na nek način proces v katerem želimo preoblikovati ter spremeniti ustanove, službe in storitve namenjene ljudem s težavami v duševnem zdravju, saj je za ljudi življenje v totalnih ustanovah polno stranskih negativnih učinkov. Med te spadajo: stigmatizacija, izolacija, razosebljanje. Zaposleni prav tako težko ločijo, v socialnovarstvenih in psihiatričnih ustanovah, ali so neke spremembe na posamezniku posledice njegove duševne stiske ali življenja v instituciji. V tem procesu dezinstitutionalizacije sta pomembna dva cilja, in sicer: preoblikovanje razmerja moči med institucijo in uporabniki ter ukinjanje prisilnih sredstev. Zadnji korak procesa je, da bi čim več ljudi iz ustanov znova vključili v skupnost in njihovo domače okolje. Osebe znotraj tovrstnih institucij je potrebno o tem izobraževati (Flego et al. 2012).

Dezinstitucionalizacija je izrednega pomena za socialno delo, saj:

- zadeva vse starostne skupine,
- zadeva nosilce vseh vrst hendikepa (tiste s telesnimi motnjami in z motnjami v razvoju ter tiste z motnjami duševnega zdravja),
- zadeva vse kontinente,
- pod drobnogled postavi vse osnovne vrednote socialnega dela.

V preteklosti smo bili v tujini že priča mnogim procesom transformacije institucionalne v skupnostne oblike oskrbe, ki pa so se zaradi raznih ovir večkrat tudi precej slabo končale. Bateman (1993) med slabe prakse, ki jih cinično zapiše v obliki načel sabotaže uspešne dezinstitucionalizacije, našteje:

- Domnevanje, da bolnišnica nudi ljudem zgolj stanovanje,
- v novem okolju ustvarite ustanovo po starem vzorcu,
- domnevanje, da bo vsak model skupnostne skrbi, ki je bil uspešen drugod, uspešen tudi pri vas,
- ne posvetovanje z uporabniki,
- zanemarjanje skrbnikov,
- usmerjanje na lahke primere,
- nekritično ocenjevanje. (Bateman 1993)

2.1.3. Dezinstitucionalizacija v Sloveniji

V Sloveniji potekajo procesi dezinstitucionalizacije že vrsto let, tako z dobrimi kot slabimi rezultati. Opisani so trije valovi dezinstitucionalizacije pri nas. Prvi je potekal sprva v vzgojnih zavodih po Sloveniji v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, v devetdesetih letih je sledil drugi val, ki je se je oprl na večanje izbire v skupnostnih oblike oskrbe na vseh področjih, pobudo za to so zaslužna predvsem družbena gibanja in civilne iniciative, samo izvedbo pa so uvedle nevladne organizacije. Tretji in zadnji val pa se je dogajal v prejšnjem desetletju, odvijal se je po zavodih, kjer so se osredotočali na preselitev velikega deleža stanovalcev iz samih institucij v bivalne enote. (Flaker et al. 2015: 4)

Vsem tem valovom in obdobjem so skupne značilnosti to, da so akterji uspeli zagotoviti prvi korak za izvedbo dezinstitutionalizacije, vendar niso dosegli tega, da bi se proces izpeljal do konca. Na tak način je bilo pridobljenih veliko novih znanj, izkušenj, metod dela v skupnosti, načel dobre prakse, prav tako so se razvile nove oblike oskrbe, predvsem na področju vmesnih struktur med bivanjem v zavodu in v skupnosti, kot so stanovanjske skupine, bivalne enote in dnevni centri. Vendar je ostala v jedru institucionalna oskrba in same institucije nespremenjena, saj v njih še vedno biva veliko število ljudi, ki so ločeni od okolja in so vključene samo v institucionalno skrb. Osnovni pristopi dela in življenja v instituciji so tako ostali na enakem mestu, kot so bili pred leti. Alternative institucijam so tako postale bolj njihovo dopolnilo, saj ni prišlo do sprememb celotnega sistema. (Flaker et al. 2015:4)

V Sloveniji je zgodovina dezinstitutionalizacije tako pestra in polna procesov eksperimentiranja in razvijanja oblik in metode oskrbe ljudi v skupnosti. To prinaša po eni strani pozitivno in optimistično gledanje na razvoj dezinstitutionalizacije, saj se je preko let razvilo mnogo novih pristopov, pridobljene so bile izkušnje in novo znanje kako se lahko izvede in utemelji sam proces. Na drugi strani pa se je po dolgih letih poskusov in eksperimentiranja pojavilo tudi razočaranje in nezadovoljstvo pri raznih akterjih sodelujočih v procesu dezinstitutionalizacije. Ob številnih poskusih in izvedbenih načrtih so se pokazale številne ovire pri izvedbi, prav tako pa so se pojavili mnogi nasprotniki ideje, ki so se naučili kako idejo na zunanji ravni podpreti, ob enem pa ohraniti svoj status quo in urejevati pozicijo ustanove. (Rafaelič 2015: 102)

S tridesetletnimi uspešnim izkušnjami v procesih preselitev iz institucij v skupnost in razvojem oskrbe v skupnosti tako lahko dezinstitutionalizacijo strokovno utemeljimo. Iz izkušenj je tako razvidno, da je proces možno izvesti in ljudem zagotoviti pomoč in podporo v obliki oskrbe v skupnosti, ki je boljša od oblik oskrbe v instituciji in večja človekovo povezanost s skupnostjo, v kateri biva. Iz nastalih težav in ovir, ki so spremljale procese dezinstitutionalizacije pri nas, pa je mogoče razbrati, da se je treba lotiti samega procesa na nacionalni ravni. Sprva je treba pripraviti dober načrt in strategije za izvedbo dezinstitutionalizacije, vendar je potrebno uvesti tudi sistemske in zakonske spremembe, ki bi proces omogočile in ga podpirale. (Rafaelič 2015: 103)

2.1.4. Italija

Kot vzor in dober primer izvedbe dezinstitutionalizacije služita goriška in tržaška izkušnja. Pomemben je vpogled na dobro prakso izvedbe in za uresničevanja dezinstitutionalizacije lahko označimo izkušnjo v Trstu, ki je bila tako na konceptualni, kot na praktični ravni opravljena dosledno konsistentno. Zapiranje institucij in vzpostavitev skupnostnih služb lahko povežemo s tržaško izkušnjo, ki jo je vodil Franco Basaglio (1924-1980), začetek italijanske izkušnje z dezinstitutionalizacijo pa z njegovim začetkom delovanja v Gorici. Basaglia je leta 1961 prevzel vodstvo goriške psihiatrične bolnišnice na mestu direktorja, z namenom da jo preobrazi. (Flaker 1998)

Kot direktor je začel na radikalen način preoblikovati bolnišnico in metode dela, ki so v njej potekale. Sprva je odpravil prisilna sredstva, kot so terapije z elektrošoki, telesno vezanje s pasovi in prelevil bolnišnico v terapevtsko skupnost, v kateri so, po zgledu angleškega avtorja Maxwella Jonesa, začeli izvajati skupščine ali assemble, pri katerih so lahko sodelovali vsi, tako uporabniki kot zaposleni. Osebe je prenehalo nositi uniforme, kar je pripomoglo k zmanjševanju razlike moči med njimi in uporabniki, ki so tam bivali. Vse več pozornosti je bilo namenjene v smer potreb in želj uporabnikov institucije. Institucija je začela odpirati svoja vrata, uporabniki so začeli hoditi izven njenih zidov, v samo institucijo pa so začeli prihajati tako prostovoljci, kot svojci uporabnikov. Kot naslednji zadani korak je bila ukinitve ustanove in prehod ljudi v skupnost, česar pa zaradi pomanjkanja politične podpore ni bilo možno izvesti. Vseeno se je z goriško izkušnjo pokazalo, da se lahko v sami ustanovi uvede veliko sprememb in zagotovi ljudem večje možnosti, da lahko odločajo o svojem življenju. Izkazalo se je tudi, da je treba za doseg ciljev demokratiziranja odnosov odpreti vrata institucije in omogočiti ljudem odhod iz institucije nazaj v skupnost. (Rafaelič 2015: 49)

Basaglia je nadaljeval svoje delo leta 1971 v Trstu. Tokrat so Basaglia in sodelavci uporabili pridobljeno znanje iz prejšnjega poizkusa odpiranja ustanove in jih uporabili za bolj celosten izvedbeni plan. Tokrat samo zapiranje ustanove ni bilo edini cilj, začeli so oblikovati skupnostne službe, ki bi bile namenjene ljudem v skupnosti in pri preprečevanju novih hospitalizacij ljudi, prav tako pa podporo in pomoč osebam, ko bodo vrata ustanove zapustili. Delo je sprva potekalo podobno kot v Gorici, vendar tokrat hitreje in bolj učinkovito. Vpeljali so politiko odprtih vrat in iz metod dela izbrisali vsako vrsto prisilnih sredstev in postopkov. Lokalna oblast je bila v Trstu, za razliko od Gorice, na strani dezinstitutionalizacije in je z njimi sodelovala. (Rafaelič 2015: 49-50)

Začel se je razvoj centrov za duševno zdravje, ki so delovali kot osnovna točka, kjer se osebe srečuje, večino storitev, kot so podpora in pomoč ljudem, pa poteka izven centra na terenu, izvajajo se tam, kjer ljudje živijo. Ob enem so se razvile tudi socialne zadruge, različne produkcijske in storitvene kooperative, ki so začele zaposlovati ljudi z dolgotrajnimi duševnimi stiskami in jim tako omogočile vir zaslužka za preživetje v skupnosti. (Rafaelič 2015: 51)

V Italiji je bil leta 1981 sprejet Zakon 180 ali drugače imenovani Basiglijev zakon, ki preprečuje gradnjo novih psihiatričnih bolnišnic in zapoveduje postopno zaprtje trenutnih ustanov. Prav tako je bila z zakonom prepovedana uporaba prisilnih sredstev. Pomemben del zakona je bila vzpostavitev in razvoj skupnostnih služb, na primer centrov za duševno zdravje v skupnosti, in zagotavljanje podpore in pomoči v skupnosti za ljudi z dolgotrajnimi duševnimi stiskami za preprečitev hospitalizacije. Psihiatrični oddelki so bili z zakonom prestavljeni v splošne bolnišnice, omejeni pa so na petnajst postelj. Zakon je usmerjen v to, da prevzamejo službe odgovornost za ljudi v stiski. To je edini primer takšnega zakona v veljavi na svetu. (Rafaelič 2015: 51)

Skoraj petdeset let po sprejetju zakona, so rezultati in izvedba nalog pozitivni. V skupnosti je opravljana velika večina obvezne zdravstvene obravnave. Bivanje na psihiatričnem oddelku splošnih bolnišnic znaša v povprečju od tri do štiri dni. Prav tako ni več zaprtih oddelkov, edino prisilno sredstvo, ki ga uporabljajo v Italiji, pa so zdravila. (Rafaelič 2013: 51)

2.1.5. Anglija

V primerjavi z Italijo, je dezinstitutionalizacija v Veliki Britaniji potekala precej drugače. V petdesetih letih je postala v Veliki Britaniji skupnostna skrb kot v ideja in izvedba podprta s strani obeh političnih strank in napovedovanje zapiranja institucij je bilo predlagano prvič v šestdesetih letih, tega pa vse do začetka devetdesetih let niso pričeli udeleževati. (Flaker 1998: 218-220)

V Veliki Britaniji se je do osemdesetih let izvajalo mnogo posamičnih in razpršenih eksperimentov in vztrajnega zmanjševanja bolnišničnih zmogljivosti in krajšanja bivalne dobe v bolnišnicah, vendar se do takrat vrata ustanov niso zapirala. Razvijati so se začele različne skupnostne službe po državi, vendar so velike ustanove kljub temu še vedno nemoteno delovale. Tako politikom, kot strokovnjakom, je ustrezalo, da obstajajo na enkrat obe obliki podpore in pomoči. (Flaker 1998: 219)

Razlog za premik, ki je sprožil sam proces dezinstitutionalizacije v Veliki Britaniji, pa je prišel iz smeri politike. V devetdesetih so sprejeli Zakon o skupnostni skrbi (Community Care Act 1992), ki je ponudil dodatno vzpodbudo in podprl premik iz institucionalnega varstva v skupnostno oskrbo. Zaradi takšne oblike procesa je nastal drugačen okvir dezinstitutionalizacije, s svojo dinamiko in drugačnimi učinki za vse udeležene v procesu. (Flaker 1998: 221-222)

Bolnišnice so se začele zapirati od zgoraj navzdol, zaradi nepripravljenosti ali pa celo odkritega odpora osebja do procesa dezinstitutionalizacije. Idejo skupnostne oskrbe je kader psihiatrov sicer podpiral, vendar je pod pogoji, da se tudi v skupnostni oskrbi pojavi oblika ambulantnih klinik. Kader sester je nasprotoval ideji, češ da je preveč ambiciozna in se bodo stanovalci prej kot slej spet vrnil v njihovo oskrbo. Prav tako so ocenjevale, da je nemedicinski kader premalo usposobljen in nebi znal poskrbeti za preprečitev in lajšanje psihoz. Socialni delavci so bili načeloma podporniki dezinstitutionalizacije kljub temu, da bi bili v procesu marginalizirani tako s strani zdravstvenega osebja, kot s strani socialnih služb, ki so na njih velikokrat gledale kot na del zdravstvenega sektorja. (Flaker 1998: 223-224)

Način procesa dezinstitutionalizacije, ki so ga izvedli v Veliki Britaniji, je tako omogočal, da so v kratkem časovnem obdobju uspeli zmanjšati bolnišnične kapacitete, vendar je ob enem zmanjševal vključenost in možnost sodelovanja v procesu uporabnikov, delavcev v ustanovah ter v skupnosti. Proces ni bil izveden kot skupen in demokratičen proces ljudi, ki se jih ta tematika navezuje, ampak kot organizacijska rešitev vodilne oblasti države. (Rafaelič 2015: 53)

Ena izmed glavnih pomanjkljivosti angleškega procesa dezinstitutionalizacije se pokaže pri tem, da so razvili veliko izbiro storitev, vendar uporabniki kljub temu niso imeli dovolj izbire in vpliva na samo izbiro. (Rafaelič 2015: 53)

2.2. Normalizacija

Prvi koncepti normalizacije so se pojavili in začeli razvijati v Skandinaviji (Nirje, Mikkelsen) v začetku sedemdesetih letih dvajsetega stoletja, namenjen pa je predvsem ponovni vključitvi v skupnostno življenje za ljudi, ki so bivali v ustanovi. Koncept normalizacije se uporablja še dandanes, saj je uporaben kot osnova za organizacijo skupnostnih služb. Proces normalizacije nam namreč omogoča, da poskušamo ustvariti enake razmere za življenje vsakega posameznika, ne glede na to, ali je deležen nalepke duševnega bolnika ali kakšne druge stigme, ki zaznamuje človeka, prav tako pa za tiste, ki se s tem niso srečali. (Videmšek 2013: 83)

V Skandinaviji se je normalizacija najbolj usmerila v zagotavljanje in zadovoljevanje človekovih pravic, prizadevali so si za vključitev ljudi v t.i. »normalno življenje« in zagotavljanje človekove pravice do dostojanstva. Tako Mikkelsen kot Nirje sta si prizadevala za vzpostavljanje razmer, zaradi katerih bi bila oseba deležna spoštovanja. Šlo je za spremembo pri obravnavi ljudi, ki so stigmatizirani in odstopajo od postavljene norme ter zmanjševanje izključevalnega načina obravnave stigmatiziranih ljudi v skupnosti. (Videmšek 2013: 84-85)

David Brandon (1993) je izpostavil kritiko takratnega koncepta normalizacije, saj je bilo preveč poudarka na normalnosti, zato je za normalizacijo raje uporabil koncept vsakdanjega življenja. Ta koncept je bil usmerjen k temu, da je posameznikom zagotavljal upoštevanje njihovih pravic, omogočamost za izbiro ter odgovarjanje na njihove potrebe. V vseh vidikih podpore in pomoči, namenjenim osebam z izkušnjo s težavami v duševnem zdravju, kot ostalim ljudem z ostalimi oblikami stigme, je treba upoštevati posameznikove cilje, želje, zahteve in jim omogočiti izbiro. Službe bi morale delovati v korist uporabnikov, skupaj z njimi.

Brandon (1992) je izpostavil pet temeljnih načel normalizacije:

- Poglobljanje odnosov

Pomemben del našega življenja ustvarjajo stiki in odnosi, ki jih navežemo s soljudmi. Pri medosebnih odnosih se gre bolj za kvaliteto, kot za kvantiteto stika. Veliko število uporabnikov ima majhno število prijateljev ali skoraj nobenega, njihovi odnosi so po navadi omejeni na sorodnike in osebe, ki so za to plačani. Postaviti moramo most, preko katerega je uporabnikom lažje dostopno kreiranje novih ali poglobljanje dosedanjih stikov, da se vzpostavijo pravi pristni odnosi med ljudmi. (Brandon, Brandon 1992: 15)

- Večanje izbire

Tukaj gre predvsem za to, da velik del storitev namenimo temu, da se uporabniku poveča njegova možnost izbire. Veliko ljudi z izkušnjami bivanja v ustanovi je bilo prikrajšanih za možnosti izbire, zato je pomembno da jim jo povrnemo. Potrebno je zagotoviti podporo in pomoč pri tem, da ljudje pridobijo občutek za obvladovanje svojega življenja. Zaposlenim v skupnostnih službah ponuditi podporo in informacije, prav tako pa opozoriti o možnih posledicah izbire, saj lahko ta omejuje druge možnosti uporabnika. Čim večji mora biti vpliv človeka na njegovo vsakodnevno življenje, da ponovno pridobi občutek kontrole nad svojim življenjem. (Brandon, Brandon 1992: 14)

- Razvijanje udeležbe

Pri tem načelu je poudarjena pomembnost vključevanja uporabnikov pri vodenju in načrtovanju organizacije in prevzemanju pomembnejše, bolj cenjene vloge v družbi. Uporabniki morajo imeti zagotovljen vpliv na službe in storitve, ki jih prejemajo. Njihov glas je pomemben pri organiziranju storitev, ki so namenjene uporabnikom, saj je namen službe zastavljen za podporo in pomoč namenjen njim samim. Povečati se mora moč uporabnikov pri vodenju organizacije, odločanju o ponudbi storitev, oblikovanju politike same organizacije in kadrovanju. Uporabniki lahko najdejo načine sodelovanja v skupnosti, s čimer lahko nudijo cenjen prispevek, ki pripomore k uvidu v to, da so tudi oni enakovredni del skupnosti v lokalni skupnosti. (Brandon, Brandon 1992: 14)

- Individualizacija razvoja

Treba je pri uporabnikih zagotoviti možnost za polnejše življenje ter jim omogočiti njihov osebni razvoj. Ljudje morajo dobiti priložnost, da razvijejo svojo unikatno individualnost. Zaposleni morajo njihovo želje podpirati s stvarnim optimizmom. Predvsem skupnostne službe morajo biti organizirane tako, da zadovoljijo in zagotovijo opcijo za razvijanje enkratne ter razvijajoče se potrebe posameznikov. Vsako osebo moramo obravnavati kot posameznika in ne del skupine, saj lahko le na ta način zagotovimo, da lahko razvija svoje želje in potrebe še naprej. (Brandon, Brandon 1992: 15)

- Stopnjevanje druženja

V veliki večini, zaradi same narave storitev, druženje poteka med uporabniki storitev in manj v sami skupnosti. Tako je uporabniška socialna mreža velikokrat omejena na družinske člane, osebe, ki prav tako uporabljajo storitve, in zaposlene. Dobro je zagotoviti

druženje bolj na široko, v skupnosti. To se doseže z uporabo skupnostnih prostorov, kjer imajo ljudje možnost spoznavanja novih oseb. To je koristno tako za njih, kot za druge, saj lahko na tak način ljudje spoznajo osebe, ki so bile iz družbe izključene in se naučijo z njimi pogovarjati. Ko se z njimi spoznajo, lahko pridobijo nove vpoglede o njih, kar lahko pomaga pri zmanjševanju stigme. (Brandon, Brandon 1992: 16)

Normalizacija in kasneje družbeno prevrednotenje vlog lahko služi kot okrepitev družbe s stiki z ljudmi, ki se jih drži nalepka stigme. S spremembami v situacijah, v katerih se osebe s stigmo srečujejo, z ustvarjanjem stikov in pogovora med osebami, ki so deležni stigme, kot tistimi, ki niso stigmatizirani, lahko počasi spreminjamo družbeni sistem vrednot in omogočimo lažjo vključitev oseb z nalepko stigme, s tem da omogočimo druženje in povezujemo ljudi z različnimi ovirami s tistimi brez ovir, lahko popravimo družbeni odnos, ki se je vzpostavil do različnih oblik stigme in omogočimo ljudem način preprečevanja izključevanja in osamljenosti, ko se iz ustanove vrnejo v skupnost. (Flaker 1994)

2.3. Zagovorništvo

Koncept zagovorništva v duševnem zdravju se je razvil z namenom promoviranja temeljnih človekovih pravic in dostojanstva ljudi s težavami v duševnem zdravju v najširšem smislu. Cilj zagovorništva je poleg tega še odprava stigme in diskriminacije, ki jo doživljajo ljudje s težavami v duševnem zdravju, trudi pa se tudi za dosego širših sistemskih sprememb v obravnavi ljudi z duševnimi težavami. Zagovorništvo je torej vsota številnih različnih dejavnosti, katerih namen je doseči širše strukturne spremembe, da bi dosegli pozitivne izide za ljudi. (Funk 2003).

Pomembna naloga zagovorništva je predvsem ta, da poskuša uravnotežiti razmerje moči, ki ga ima na razpolago ustanova in med uporabniki, ki v njej bivajo, ter posredovati pri nastalih nesoglasjih znotraj ustanove. (Lamovec 1996: 147)

Zagovorništvo poteka tudi kot proces emancipacije, ki se nanaša zlasti na odpravljanje nezaželenih posledic hospitalizacije; v prvi meri gre tu za pasivizacijo posameznika. Posameznik izgubi zaupanje vase, potrpežljivo čaka, kaj se bo zgodilo z njim, izgubi občutek notranjega nadzora, posledica vsega tega je tudi pomanjkanje motivacije, da bi počel karkoli, saj ima človek občutek, da njegove aktivnosti nimajo nobenega smisla. Tako sta glavna cilja

zagovorništva krepitev moči oseb in emancipacija. V ta namen razvija strategije za neposredno pomoč uporabnikom, da bi razumeli in razrešili konkretne probleme vsakdanjega življenja v procesu izgradnje zaupanja in samopodobe (Lamovec 1996: 251-252)

Poznamo različne oblike zagovorništva:

- Laično zagovorništvo. Vlogo laičnega zagovornika naj bi prevzela ugledna oseba, ki pa za svoje delo ni plačana ter tako tudi ni odvisna od ustanove. Naloga zagovornika v tem primeru je, da naveže stik z osebo, ki ji grozi nevarnost, da jo družba potisne na rob, oziroma izključi iz svojih procesov. Zagovornik poskuša to osebo razumeti, se odzivati na njene interese in želje ter jih zastopati, kot da bi zastopal svoje lastne.
- Samozagovorništvo, kjer posameznik ali skupina ljudi govori in deluje v korist svojih potreb, želj ali interesov. Psihiatrični sistem odvzema moč ljudem, ki jih vidi kot svoje uporabnike ali so vanj vključeni proti svoji volji, samozagovorništvo pa postavi moč nazaj v roke uporabnika. Praviloma sicer ni učinkovito, dokler za njim ne stoji močna organizacija, ki bi osebam nudila zaščito (npr. uporabniško združenje).
- Kolektivno zagovorništvo, kjer se uporabniki združujejo, da bi dosegli določene spremembe. Uporabnik, ki se nauči govoriti v svojem imenu, se lahko zavzame tudi za druge, oziroma skupne cilje.
- V nekaterih državah se je razvilo tudi poklicno zagovorništvo, ki ga navadno opravlja tim, sestavljen iz pravnikov, psihologov in socialnih delavcev. Ti ljudje so za svoje delo plačani in delujejo v prostorih bolnišnice, vendar so od nje popolnoma neodvisni. Nadzirajo in preučujejo pritožbe s strani uporabnikov. Zagovorniki imajo vpogled v vso dokumentacijo uporabnikom in dostop na vse oddelke, sicer pa nimajo drugih pooblastil kot to, da skrbijo za spoštovanje pravic, zapisanih v zakon. Prisotnost zagovornika je obvezna v vseh duševnih institucijah. (Lamovec 1993: 248-250)

Vsem oblikam zagovorništva pa je skupno, da je zagovornik povsem na strani uporabnika in se zavzema za dosledno spoštovanje njegovih pravic. Zagovorništvo ima navadno še druge cilje; prizadeva si navezati pristen osebni stik s posameznimi uporabniki ter jih spodbujati, da ob zaščiti zagovornika prevzamejo aktivno vlogo pri uveljavljanju svojih interesov. Prve oblike zagovorništva so se pojavile takoj rekoč po nastanku psihiatričnih azilov in deklaracij človekovih pravic. (Flaker 1993)

3. Dolgotrajna oskrba

V Sloveniji se je o pojmu dolgotrajna oskrba začelo razmišljati in pogovarjati pred kakšnimi desetimi leti. Najprej so v pogled vzeli modele dolgotrajne oskrbe, ki jih uporabljajo v drugih državah Evropske unije, prvotna ideja je bila usmerjena v iskanje nove oblike zavarovanja in zagotovitve varne starosti. Kmalu za tem so ugotovili, da je treba na temo gledati iz širšega vidika. Postalo je jasno, da je nujno sodelovanje med strokami, ki zagotavljajo oskrbo ljudi in med skrbstvenimi poklici. (Mali 2013: 7)

V zadnjih dveh stoletjih se je, zaradi poglobitvenih sprememb v življenju modernega človeka, oskrba za ljudi, ki doživljajo dolgotrajne stiske, preselila iz domačega okolja, skupnosti v institucionalno obliko oskrbe. Zaradi novih standardov zaslužka in kriterijev za služenje slednjega, je bilo vse več ljudi odrinjenih na rob družbe. Tako so se začele kot odgovor na to po svetu razvijati institucije, ki so delovale kot specializirane ustanove, ki so prevzele skrb za različne vrste ljudi z ovirami, kot so: norišnice za norce, domovi za stare, zavodi za izobraževanje in rehabilitacijo za telesno ovirane, varstveno delovni centri za osebe z intelektualnimi ovirami ipd. Neprimernost in neučinkovitost za življenje ljudi pod njihovimi okvirji in standardi (Jones, 1952), so zaznali že v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Tako so začeli s prvimi poskusi preoblikovanja takih vrst ustanov, tako so se pojavili prvi poskusi dezinstitutionalizacije. V zadnjih desetih letih se je na naših tleh začel razvoj dolgotrajne oskrbe, usmerjene v skupnost in vključevanje uporabnikov vanjo. Dolgotrajna oskrba, o kateri govorimo dandanes, se razvija in temelji na osnovi zagotavljanja čim večje samostojnosti in neodvisnosti ljudi v skupnosti, za njihovo sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju storitev, ki jih potrebujejo. (Rafaelič 2012: 25)

Institucionalno bivanje bi bilo bolje zamenjati z dolgotrajno oskrbo v skupnosti, kar podpira tudi delo na področju duševnega zdravja, saj je etika neizključevanja (Flaker, 2012) eno temeljnih načel socialnega dela. Zavodi pa osebe, ki so iz različnih vzrokov označene kot odklonske odvzamejo iz družbe in jih izolirajo na rob. Slabosti institucionalne oskrbe je prepoznala tudi Evropska unija, ki je v Skupnih evropskih smernicah o prehodu iz institucionalne v skupnostno oskrbo (European expert group on the Transition from institutional to family based care, 2012) kot glavne značilnosti institucij naštela:

- stanovalci so izolirani iz skupnosti in/ali prisiljeni v skupno življenje;

- stanovalci nimajo zadostnega nadzora nad lastnimi življenji in odločitvami, ki se jih zadevajo; in
- potrebe organizacije same imajo prednost pred individualnimi potrebami posameznih stanovalcev.

Tema dolgotrajne oskrbe se je razvila tako v zadnjih desetletjih, kot odgovor socialnega in zdravstvenega varstva na področju socialne varnosti za ljudi, ki potrebujejo organizirano dolgotrajno podporo in pomoč drugih ljudi za ohranjanje samostojnega življenja v skupnosti. Tako se je pojavila neka nova potreba, ki jo do takrat stroka še ni zaznala. Pokazala se je kot potreba po organiziranju novega socialnega stebra varnosti, na drugi strani pa kot potreba po spremembi odgovorov na potrebe ljudi, ki potrebujejo takšno pomoč. Čeprav je socialna država v dvajsetem stoletju razvila nove načine in metode socialne pomoči in varnosti za področja, kot so brezposelnost, bolezni, invalidnosti oziroma hendikepa, se ni razvilo metode za pomoč tistim, ki so odvisni od pomoči drugih. V takih primerih so bile osebe prepuščene sami sebi in odvisne od solidarnosti soljudi, v večini sorodnikov, ki so tako za njih v največkrat skrbeli. Če je socialna mreža odpovedala, so se osebe srečale z institucionalno oskrbo. (Flaker et al. 2018: 19)

Ko govorimo o oskrbi za ljudi, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo, pomoč in podporo je bila njena zgodovina razgibana. Razdeljena je bila na različne institucije in službe, od socialnih do zdravstvenih, razne načine financiranja in storitev, ki so jim bile na voljo. Za zagotovitev dolgotrajne oskrbe pa bi v dandanašnjih časih zagotavljalo področje, ki povezuje strokovnjake iz zdravstvenega in socialnega varstva, katerih cilji bi bili zagotavljanje kvalitetnih osebnih storitev namenjenih uporabnikom storitev. (Konder in Spreewenberg, 2002;2)

Do sedaj je potrebna organizacija za ljudi, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo razdeljena na razne državne sektorje socialne države. Ena izmed glavnih preprek za učinkovito delovanje oskrbe je bila v osnovi delitev ponudbe na različne sektorje, se pravi na socialno in zdravstveno varstvo ločeno eno od drugega. Z ureditvijo novega stebra socialne varnosti in preureditve mreže storitev, ki so na voljo za omogočanje dolgotrajne oskrbe, se bo tako pojavilo novo polje dolgotrajne oskrbe, ki bo omogočalo sožitje med strokami in lažje sodelovanje v smer izpolnjevanja podpore in pomoči, ki jih posamezniki potrebujejo. (Flaker et al. 2018)

Trenutno se področje dolgotrajne oskrbe izvaja s pomočjo različnih področnih zakonodaj:

- Pokojninsko in invalidsko zavarovanje (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju),

- zdravstveno zavarovanje (Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju),
- zavarovanje za starševsko varstvo (Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih),
- socialni prejemki (Zakon o socialnovarstvenih prejemkih in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev)
- zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih ljudi. (Rafaelič 2012: 52)

3.3.1. Osebno načrtovanje in izvajanje storitev

Ko oseba zapusti prag institucije in vstopi nazaj v skupnost, je potrebno oskrbo, za katero so pri klasični delitvi skrbstvenega dela do sedaj prejeli v okviru institucije, nadomestiti z metodami načrtovanja oskrbe, ki se prilagodi potrebam in željam vsakega posameznika posebej. Potrebno je, da se za ljudi, ki po prehodu v skupnost potrebujejo dolgotrajno, kontinuirano oskrbo, podporo ter pomoč zagotovi usklajeno (koordinirano), stalno (kontinuirano) in njihovim potrebam prilagojeno (personalizirano) oskrbo. Ta ne sme obsegati samo individualnih (posamičnih) delov življenja, ampak to obsega podporo v celotnem življenju (celostno) in dostop do številnih storitev raznih izvajalcev (pluralno in polivokalno). (Flaker et al. 2013: 20)

Osnovna metoda, ki se uporablja pri koordinirani obravnavi v skupnosti je osebno načrtovanje in izvajanje storitev. Pri tem je delo osredotočeno predvsem v raziskovanje življenjskega sveta ter v omogočanje in zagotovitev dostopa do potrebnih sredstev. Je metoda, ki se torej osredotoča na raziskovanje življenjskega sveta osebe, na osnovi česar izoblikuje cilje in načrtuje uporabo virov in sredstev, ki jih ima oseba trenutno na razpolago, kot tudi tistih, ki jih mora še doseči za doseg svojih zadanih ciljev. To se uresničuje v diskurzu in z dobrim delovnim odnosom z osebo, kateri je osebni načrt namenjen. Dosledno se upošteva človekovo voljo, ter na način, ki osebi krepi moč in obenem poskrbi, da se ob sprejemljivih tveganjih širijo možnosti osebe, kateri je osebni načrt namenjen. (Flaker et al. 2011, 2013: 19)

Metoda vsebuje značilnosti tradicionalnega dela s posameznikom, kot tudi nekatere značilnosti zavodske oskrbe. Upošteva se, iz ene strani človekovo unikatnost in njegovo zmožnost do samoodločanja, vendar se z druge strani omogoča oskrba s sredstvi ter s storitvami, ki so za človeka pomembne pri različnih razsežnostih življenja. Kot pravi Flaker (2011), uporabnika se ne premesti iz skupnosti, vendar se mu kljub temu zagotovi preskrbo z vsemi zanj pomembnimi sredstvi in podporo, ki jo potrebuje. V klasičnem načinu dela s posameznikom, kjer je fokus na

posamične človekove značilnosti. Pri metodi osebnega načrtovanja in izvedbe storitev pa se upošteva bolj širok pogled. S samim načrtovanjem in izvedbo storitev se tako odziva na želje, potrebe ter nuje posameznika, ki se pojavljajo na raznolikih nivojih bivanja. Ne izhaja se iz problemov posameznika in ukvarjanja z njegovimi težavami, vendar se osredotoči na cilje osebe in na pomoč in podporo osebi, da si organizira življenje. (Flaker et al. 2013: 20-21)

Osebno načrtovanje in izvajanje storitev je sestavljeno iz dveh procesov: načrtovanja in izvedbe. Kritična točka, da se načrtovanje preobrazi v izvajanje, je potrditev samega načrta. Načrt je kot sam izdelek sestavljen iz pripovednega (narativnega) in pa izvedbenega (operacionalnega) dela. Narativni del sestavlja predstavitev samega uporabnika (profil in zgodbe osebe) ter analize življenjske situacije uporabnika (zemljevid, magneti, indeks potreb). Del načrta, ki povezuje pripovedni del z izvedbenim, so cilji, pridobljeni iz analize same situacije in njen sklep, posledica pripovedi in njena projekcija za prihodnost. (Flaker et al. 2013: 26-27)

Proces pisanja načrta je v pisni obliki objektivizirana volja uporabnika Govori o tem, kako želi, da bi njegovo življenje potekalo. Prav tako vključuje, kakšno podporo in pomoč, se pravi storitve ter sredstva, potrebuje za izvedbo tega. Obenem vključuje elaboracijo, analizo življenjskih okoliščin ter pa nalog, ki jih je potrebno doseči za dosego ciljev in uresničitev načrta. Ko imamo zapisane življenjske okoliščine, cilje ter naloge, postanejo preglednejši in se na njih lažje obrnemo, obenem pa tako zapisan načrt objektivizira naloge in njihove izvajalce, ki jih konkretno in določeno zapišemo. (Flaker et al. 2013:71)

Struktura načrta je razdeljena na štiri kritične dele;

- Prestavitev (portret in zgodba)

V tem delu človeka predstavimo, oziroma se predstavi sam, kot osebo, ki ji je načrt namenjen. Predstavlja se iz perspektive moči, saj je človekova moč temelj, na katerem gradimo izvedbo načrta. Na kratko se lahko predstavi tudi življenjska zgodba, s tem lahko pripišemo pripoved o tem, od kod oseba izhaja in kako se je znašla v dani situaciji, ki si jo želi spremeniti.

- Analiza situacije (magnet, indeks, situacija)

Analiza situacije služi kot most med predstavitvijo in zgodbo, ki vodi v cilje. S pomočjo Brandonovih magnetov, ki pomagajo pri razvrščanju želj in nuje v sklope različnih ciljev. Pomagajo torej pri strukturiranju pripovedi in z njimi postavimo življenjsko situacijo v bolj pregledno in lažje doumljivo obliko.

- Cilji (strategija njihovo doseganje)

Cilji delujejo kot vezava med pripovednim in izvedbenim delom načrta. V tej točki se zaključí zgodba in prične načrtovanje nalog, dejavnosti in izvajalcev. Cilji so kot izrazni in obenem operativni vrhunec načrta, saj z njimi oseba izrazi svojo usmeritev, želje ter nuje.

- Izvedbeni načrt (naloge, dejavniki, izvajalci, sredstva, viri, roki)

Pri izvedbenim delu mora biti povsem jasno podano, katere naloge in dejavnosti bomo po načrtu izvajali, kdo bo izvajalec teh storitev, kako in koliko sredstev bomo potrebovali za izvedbo načrta in kje jih bomo pridobili. Predvidena mora biti tudi časovna tabela izvedbe načrta, od začetka pa do konca. (Flaker et al. 2013: 72-116)

Načrtovalčeva naloga je, da poskrbi, da bo pri vseh točkah procesa načrtovanja in izvajanja načrta primaren vpliv uporabnika. Uporabnik mora imeti v procesu zagotovljen popoln nadzor in vpliv nad vsemi vidiki načrtovanja, od začetka načrtovanja pa vse do potrditve načrta, prav tako ima pri izvajanju možnost vpogleda in vpliva na vse točke izvajanja in načrtovanja načrta. Načrtovalec ne sme delovati brez uporabnika ali proti temu, kar sta se skupaj dogovorila. (Flaker et al. 2013)

3.3.2. Preselitveni načrt

Osebno načrtovanje je ključnega pomena v situacijah, ko se želijo uporabniki preseliti iz ustanov nazaj v skupnost. Temu rečemo preselitveni načrt. Izdelava takih načrtov se po navadi izvaja v sami ustanovi, kjer uporabnik živi. Za izdelavo in izvedbo načrta je dobro, da so v procesu načrtovanja opravljali tudi dejavnosti izven zavoda, kot so izhodi v mesto, preživljanje vikendov v okolju, kamor se uporabnik želi preseliti, tako da se z načrtovalcem povežeta in skupaj preizkusita razne okoliščine, ki znajo pomagati pri oblikovanju ciljev načrta. (Flaker et al. 2013: 114)

Preselitveni načrt vsebuje, kot je značilno tudi pri osebnih načrtih, uporabnikovo življenjsko situacijo, cilje v življenju, ki jih izpostavi oseba in želje, predvsem v povezavi z bivalnimi razmerami. Načrtovalec skupaj z uporabnikom načrtuje organizacijo same preselitve. Sestavni deli načrta so, da skupaj zapišeta vse naloge, ki jih ne treba opraviti pred preselitvijo, ter tudi naloge, potrebne zato da se lahko izvede sama preselitev iz ustanove v skupnost. Načrtujeta tudi, v koliko je to pomembno, učenje osnovnih življenjskih spretnosti, katere ima oseba na razpolago, je v instituciji ohromilo. To vključuje učenje upravljanje z denarjem, učenje

gospodinjskih spretnosti, kot so kuhanje likanje, pranje perila, skrb za jemanje zdravil, skrb za higieno, izbira osebnega zdravnika. Načrt prav tako vsebuje širjenje socialne mreže in povečanje stikov s svojci, v kolikor uporabnik izrazi svojo željo po tem. Preostali cilji so cilji uporabnika, ki so od osebe do osebe različni in unikatni. (Flaker et al. 2013: 114-115)

Po sami preselitvi se načrtovanje skupaj z uporabnikom nadaljuje, saj se uporabniku s preselitvijo ponudijo nove opcije, začne odkrivati kaj ga zares zanima in kaj si želi početi, kaj je pozabil med institucionalizacijo. Ko se sooči s to novo situacijo, je potrebno ponovno zaznati in ugotoviti zanimanja, želje, zmožnosti in potrebe uporabnika. V prvi fazi, po tem ko se uporabnik preseli, je torej smiselno, da se opravi vmesni načrt, kjer se uporabnik in načrtovalec zapišeta, katera znanja in spretnosti, ki jih uporabnik odlično opravlja in katere storitve bi potreboval, da lahko zaživi samostojno. Načrt se nadaljuje s tem, da skupaj predvidita korake, ki so potrebni za uresničitev zadanih ciljev in potencialno dopolnitev ciljev. Osredotočita se tudi na nadgradnjo učenja spretnosti za samostojno življenje, kot so kako uporabljati javni prevoz, uporabo bankomata, nakupovanje surovin potrebnih za življenje itd. temu sledi revizija, kjer skupaj uporabnik in načrtovalec pregledata, kako se uresničujejo cilji, izvajanje nalog in poraba sredstev, katere sta izpostavila v načrtu. Revizija služi kot odskočna deska za ustvarjanje celostnega načrta samostojnega življenja. (Flaker et al. 2013: 115-116)

3.3.3. Koordinacija v skupnosti

»Koordinatorji za obravnavo v skupnosti izvajajo pomoč osebam, ki ne potrebujejo več zdravljenja v psihiatrični bolnišnici ali nadzorovani obravnavi, vendar potrebujejo pomoč pri psihosocialni rehabilitaciji, vsakdanjih opravilih, urejanju življenjskih razmer in vključevanju v vsakdanje življenje na podlagi načrta obravnave. Oseba se obravnava samo, če poda pisno privolitev v načrt obravnave v skupnosti. Koordinator skupaj z osebo in multidisciplinarnim timom pripravi načrt obravnave, ki ga sprejme center za socialno delo. Multidisciplinarni tim sestavljajo psihiater, patronažna sestra, predstavnik centra za socialno delo in nevladnih organizacij, najbližja oseba in drugi, ki lahko vplivajo na potek obravnave v skupnosti in ga imenuje center za socialno delo. Koordinator in izvajalci obravnave v skupnosti sodelujejo pri izvajanju načrta obravnave v skupnosti.« (Skupnost centrov za socialno delo)

Koordinator opravlja predvsem naslednje naloge:

- pripravi, koordinira in nadzira izvajanje načrta obravnave v skupnosti,
- organizira in vodi multidisciplinarni tim,
- nudi strokovno podporo in podporo glede namestitve izvajalcev obravnave v skupnosti,
- skrbi za evidenco obravnav v skupnosti. (Skupnost centrov za socialno delo)

Naloge koordinatorja so, da se sprva, če sta nalogi koordinatorja in načrtovalca ločeni, spozna z uporabnikom, na osnovi načrta z njim vzpostavi delovni odnos in se dogovori z uporabnikom o izvajanju svojih nalog in ostalih nalog, vključenih v načrtu. Z uporabnikom skupaj iščeta razne izvajalce, potrebne za uresničitev vseh ciljev. Dolžnost koordinatorja je, da uporabniku posreduje informacije potrebne za doseg tega cilja. Skupaj z izvajalci koordinator pomaga vzpostaviti dogovore glede izvajanja storitev in nalog, ki si jih je uporabnik zadal v načrtu. Naloga koordinatorja, ko se začnejo storitve iz načrta izvajati je, da povezuje in usklajuje storitve, za katere so zadolženi različni izvajalci in službe. Spremlja uporabnikovo uresničevanje zadanih točk iz načrta in spremlja spremembe njegovih ciljev ter izvedbe nalog. Koordinator obenem prevzame tudi zagovorniško nalogo, uporabnika tako povezuje z zunanjimi zagovorniki in ostalimi osebami, ki neposredno sodelujejo v procesu z uporabniki storitev. Ena izmed nalog je prav tako spremljati porabo pridobljenih sredstev, kjer lahko naredi analizo tveganja, če se zazna možnost tveganja. (Flaker et al. 2013: 202)

Po podatkih skupnosti centrov za socialno delo je trenutno na centrih za socialno delo zaposlenih 25 koordinatorjev, ki pokrivajo 9 slovenskih regij, kar je zelo majhno število za opravljanje tako kompleksnih in zahtevnih nalog. (Skupnost centrov za socialno delo)

Koordinator mora o svojem delu tudi poročati. Po 102. členu zakona o duševnem zdravju mora letno oddajati poročila o tem kako poteka izvajanje obravnav v skupnosti pristojnemu ministru za socialno varstvo. V poročilu koordinator poroča o obsegu svojega dela, ki se predstavi s statističnimi podatki. V poročilu se lahko doda tudi priporočilo o izboljšanju svojega delovanja in varovanja pravic na področju duševnega zdravja ter kako bi se to lahko doseglo. (Flaker et al. 2013)

4. Problem

Ideologija na področju institucionalizacije je dokaj preprosta in po eni strani lahko razumljiva. Nanaša se na to, da je oseba bolna in nima dovolj moči, da bi ostala v domačem okolju in družbi, zato na podlagi tega potrebuje strokovno pomoč, ki je na voljo v posebnih ustanovah. Namestitev v ustanovo tako pomeni, da se osebe udeležene v situacijo zavaruje, njihova razmerja se na ta način uredijo, prav tako pa odhod v ustanovo razbremeni udeleženca truda, ki so ga morali vnašati za vzdrževanje situacije v domačem okolju. (Flaker et al. 2008)

Izbira za hospitalizacijo in odhod posameznika v institucijo sledi v velikih primerih kot posledica preobremenjenosti tako uporabnika, kot njegovih svojcev, ki doživljajo velik pritisk in so zaradi velikih obremenitev tudi sami potisnjeni na družbeni rob. Zato je institucionalizacija velikokrat videna tudi kot razbremenitev bremena, ki ga osebe čutijo. Pri ljudeh z dolgotrajnimi stiskami pogosto pride do tega, da ljudje iz njihovega neposrednega okolja (svojci in drugi bližnji) ne zdržijo več; matere ne morejo več opravljati službe in skrbeti za prizadetega člana, napetosti med zakoncema so se stopnjevale do točke, kjer »zdravi« zakonec ne zdrži več, mati, ki je skrbela za prizadetega otroka ga ne more več negovati, ker je ostarela in že sama potrebuje pomoč. Značilnost institucionalnega modela je stopnjevanje obremenjenosti do stopnje, ko ljudje ne zdržijo več, ko je situacija že tako nevzdržna, da je odtujitev bližnjega občutno olajšanje. (Flaker et al. 2008, 48)

Izraz dezinstitutionalizacija najbolj pogosto povežemo z odpravljanjem velikih zatirajočih ustanov. Pojem se uporablja za opis družbenega premika, usmerjenega iz ustanov proti delu v skupnosti in kot trend zmanjševanja hospitalizacije in časa, ki ga posameznik preživi v bolnišnični oskrbi, ali kot družbeno gibanje, ki k temu premiku aktivno prispeva. (Flaker 1998: 157)

Čeprav so stanovanjske skupnosti bolj mišljenje le kot prehodna oblika in kasneje posameznik živi v samostojnem stanovanju, žal temu ni tako. Prehodna oblika je postala kar dolgotrajna oblika, saj se je proces ustavil. Zelo pomembnem in potreben je premik nujen v sistemu in v zakonih same države, ki v proces dezinstitutionalizacije ne vlaga toliko kolikor bi moral (Rafaelič, 2012). Stanovanjske skupnosti so manjše bivalne enote (3-7 ljudi). Po navadi so postavljene v mestih, v stanovanjih ali stanovanjskih hišah.

Kadar se oseba popolnoma privadi na življenje v instituciji, zgubi del svoje osebnosti in ne zna več opravljati preprostih samostojnih opravil, ki bi jih sicer, če bi živela na svojem. Zaradi tega

je za osebe že prvi korak izselitve nazaj v skupnost še težji, saj se mora oseba zopet prilagoditi na nov način življenja. Povratak v skupnost iz totalne institucije je najtežji del procesa. Osebe so vajene pasivnosti in odvisnosti, da drugi sprejemajo odločitve namesto njih. (Lamovec, 1993).

Ljudje s težavami v duševnem ali intelektualnem razvoju so prevelikokrat tarča v naprej določenih predsodkov in diskriminacije, ki si jih ljudje ustvarijo na podlagi neke v naprej ustvarjene slike, brez da bi sami to situacijo ali osebo res poznali. To lahko negativno vpliva na odnose, ki jih lahko ljudje navežejo. Veliko ljudi vidi ljudi, ki živijo v zavodu za nezaposljive in nezmožne opravljanje dela, čeprav so raziskave pokazale, da je velika večina ljudi s hudimi duševnimi stiskami sposobna za delo in da to želijo opravljati (Morgan, 2005; Marcias idr., 2001).

V zadnjih desetih letih se je na naših tleh začel razvoj dolgotrajne oskrbe, usmerjene v skupnost in vključevanje uporabnikov vanjo. Dolgotrajna oskrba, o kateri govorimo dandanes, se razvija in temelji na osnovi zagotavljanja čim večje samostojnosti in neodvisnosti ljudi v skupnosti, za njihovo sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju storitev, ki jih potrebujejo. (Rafaelič 2012: 25)

Ko oseba zapusti prag institucije in vstopi nazaj v skupnost, je potrebno oskrbo, za katero so pri klasični delitvi skrbstvenega dela do sedaj prejeli v okviru institucije, nadomestiti z metodami načrtovanja oskrbe, ki se prilagodi potrebam in željam vsakega posameznika posebej. Potrebno je, da se za ljudi, ki po prehodu v skupnost potrebujejo dolgotrajno, kontinuirano oskrbo, podporo ter pomoč zagotovi usklajeno (koordinirano), stalno (kontinuirano) in njihovim potrebam prilagojeno (personalizirano) oskrbo. Ta ne sme obsegati samo individualnih (posamičnih) delov življenja, ampak to obsega podporo v celotnem življenju (celostno) in dostop do številnih storitev raznih izvajalcev (pluralno in polivokalno). (Flaker et al. 2013: 20)

4.1. Formulacija problema

Samostojno življenje zna ljudem, sploh tistimi ki so živeli za zidovi institucij vrsto let, predstavljati pri prehodu v samostojno življenje sprva veliko preizkušnjo in izziv. Informacije, ki bi bile na voljo uporabnikom in njihovim bližnjim pri tej tematiki so pičle in ne zagotavljajo potrebnih informacij.

Cilj in namen raziskave je zbrati informacije in izkušnje oseb, ki so uspešno prešle iz institucionalnega v samostojno življenje in kako jim je to uspelo. Raziskoval sem tudi kako poteka proces normalizacije in v kolikšni obliki so tega deležne osebe ob prehodu.

Odgovoriti skušam na slednja raziskovalna vprašanja:

- a. Kakšen je bil potek prehoda iz institucije v samostojno življenje?
- b. Na katere službe se lahko uporabniki obrnejo za pomoč pri prehodu?
- c. Katere oblike podpore so deležni ob prehodu v samostojno življenje?
- d. Na kakšen način so uporabniki vključeni v skupnost?
- e. Kakšen je pomen financ oseb ki živijo v skupnosti pri samostojnem življenju?

5. Metodologija

5.1. Vrsta raziskave

Moja raziskava je kvalitativna (Mesec 2007: 11), saj predstavljajo osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, besedni opisi in pripovedi. Zbrano gradivo bo analizirano in obdelano na beseden način, brez uporabe merskih postopkov, ki podajajo rezultate v obliki števil.

Raziskava je prav tako poizvedovalna ali eksplorativna, saj so bile na tem področju izvedene podobne raziskave, vendar nisem zasledil nobene na področju bivanja v skupnosti ljudi z izkušnjo bivanja v instituciji. Značilnost eksplorativne raziskave je, da se seznanimo z osnovnimi značilnostmi novega pojava ali področja problematike in se tako pripravimo na nadaljnja, bolj poglobljena in natančna raziskovanja. Med značilnost takšne vrste raziskave spada tudi to, da ne preučimo celotne populacije ali reprezentativnega vzorca, ampak se pogosto omejimo in osredotočimo na manjše število primerov ali opišemo celo samo en primer. (Mesec 1997)

5.2. Merski instrumenti in viri podatkov

Kot osnovni merski instrument v moji raziskavi sem uporabil vprašalnik, s pomočjo katerega sem zbiral podatke, preko spraševanja in pogovora z ljudmi.

Vodila za pogovor sem imel delno strukturirana. Imel sem pripravljenih nekaj okvirnih vprašanj in podvprašanj, ki sem jih uporabil kot osnovo za pogovor z osebami, prilagajal pa sem jih vsakemu posamezniku posebej. Vprašanja sem zastavil sam, za sestavo vprašanj sem se opiral predvsem na pet načel normalizacije po Brandonu (1992)

Vprašalnik je bil sestavljen okoli tematike bivanja v skupnosti, oblikovan pa je bil okoli vprašanj o prehodu v skupnost, stanovanjskih okoliščinah, podpori v skupnosti. Skupaj sem opravil šest intervjujev, ki sem jih posnel in nato s pomočjo opornih točk spisanih ob intervjuju prepisal v transkript (Priloga 1). Ti zapiski so mi služili kot vir mojih podatkov ter kot izhodišče za kvalitativno analizo.

5.3. Populacija in vzorec

Populacijo raziskave so predstavljali ljudje, ki so bili deležni institucionalne oskrbe na področju duševnega zdravja, sedaj pa živijo v skupnosti, bodisi na svojem ali s svojci. Vsi sodelujoči živijo v okolici Maribora in so vključeni v koordinacijo obravnave v skupnosti pod okriljem CSD Maribor. V raziskavi gre za vzorec šestih predstavnikov populacije in tako rezultatov ni mogoče posplošiti na celotno populacijo.

Intervjuval sem dve ženski in štiri moške, njihova starost pa je bila med trideset in osemindeset let. Zaradi anonimnosti in varovanja podatkov sem spremenil imena intervjuvancev.

Za izbor sodelujočih pri raziskavi sem uporabil neslučajnostni oziroma priročni vzorec, saj je šlo za osebe, ki so bile za sodelovanje v raziskavi najbolj dostopne (Mesec 1997: 88). Tri izmed sodelujočih sem spoznal že prej preko poteka prakse in taborov, z ostalimi tremi sodelujočimi pa sem pred srečanjem stike navezal s pomočjo koordinatorke obravnave v skupnosti.

5.4. Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov sem opravil v okolici Maribora, neposredno z ljudmi v njihovi domači okolici, uporabil pa sem nestandardiziran ali odprt intervju, saj vprašalnik ni bil dokončno strukturiran in je služil kot vodilo. Samo obliko postavljenega vprašanja pa sem prilagodil in obrazložil vsakemu intervjuvancu sproti.

Intervjuji so bili opravljeni v mesecu juliju in avgustu 2018. Pred opravljanjem intervjujev sem se povezal s koordinatorke v skupnosti, ki je uporabnikom predstavila temo in namen mojih intervjujev in jih povprašala, če so pripravljeni sodelovati. Z vsemi sem se nato, s pomočjo koordinatorke, dogovoril za kraj in čas intervjuja temu pa je sledila izvedba samih intervjujev.

Pred samimi intervjuji sem se z osebami pogovoril o tem, kaj je namen intervjujev ter zakaj zbiram te podatke. Vsakemu sodelujočemu sem zagotovil anonimnost in jih vprašal za dovoljenje za snemanje intervjuja za lažje zapisovanje in urejanje podatkov, ki mi jih bodo predali. Vsi so se s tem strinjali.

Za vse intervjuje sem uporabil ročno zapisane oporne točke kot posnetek intervjuja, kar mi je omogočilo lažjo in bolj natančno analizo podatkov. Vse posnetke sem nato s pomočjo zapiskov prepisal v pisno obliko, zaradi uporabe narečnih besed in mašil pa sem nekatere besede pretvoril v knjižni jezik za lažje razumevanje pojmov.

5.5. Obdelava in analiza podatkov

Podatke, pridobljene s pomočjo intervjujev, sem analiziral kvalitativno. Prepisane zapise intervjujev sem nato analiziral in relevantne izjave označil s tem, da sem jih odebelil, jim dodal oznako kratice osebe, ki je izjavo podala, in jih prepisal v razpredelnico, vsako izjavo pa sem prav tako oštevilčil. S tem sem pridobil enote kodiranja. (Mesec 2007)

Zbranim izjavam sem pripisal pojme, ki se jih je iz izjave razbralo, in so se mi zdeli smiselni. Ko sem imel tako urejene in prepisane izjave in pojme, sem se lotil združevanja pojmov v kategorije in podkategorije in jih povezal glede na sorodnost pojmov.

6. Rezultati

Rezultati raziskave, ki sem jih pridobil preko opravljenih intervjujev, so priložene v prilogah, tukaj pa jih bom na kratko opisal.

Pridobljene pojme sem razdelil na kategorije in nadkategorije, ki se vežejo na moja raziskovalna vprašanja. Prvo od področij, na katerega se sem osredotočil je bil potek prehoda v skupnost. Osredotočil sem se na tri glavne tematike navzoče pri pogovorih: osebno načrtovanje, priprava na prehod ter stanovanje. Iz tega so razvidni rezultati priprave na prehod v skupnost, ter kaj je bilo za uspešen prehod potrebno doseči.

Drugo področje je bilo podpora in pomoč. V tem delu so sledile kategorije: podpora koordinatorja, podpora socialnih delavcev, podpora Centra za socialno delo, podpora Zavoda Franko ter podpora staršev. Rezultati so prikazali vrste podpore in pomoči, ki so jih bili intervjuvanci deležni tako pri prehodu, kot po samem prehodu v skupnost. Zajemali so tako strokovne kot laične oblike pomoči v skupnosti.

Tretjo nadskupino je predstavljalo življenje v skupnosti, deljeno na: življenje v instituciji in življenje v bivalni enoti.

Četrto področje je obsegalo življenje v skupnosti: druženje in stiki, večanje izbire in prihodki. Iz tega so razvidni rezultati o življenju v skupnosti po samem prehodu.

Zadnjo nadskupino so predstavljali nasveti in predlogi, ki so se delili v dve kategoriji: nasveti za uporabnike in nasveti za koordinatorje in socialne delavce.

Prehod v skupnost

- **Osebno načrtovanje**

Pri prehodu v skupnost je ključnega pomena izdelava osebnega načrta (A1). Intervjuvanci so izpostavili to kot uporno točko, na kateri sloni njihov prehod (D6). Pri izdelavi osebnega načrta so sodelovali s socialnimi delavci v zavodu (E4) in izven zavoda (B3). Brez izdelave osebnega načrta je prehod zelo malo verjeten oziroma skoraj da nemogoč (F4), saj služi kot okvirni načrt življenja po prehodu v skupnost, na katerega se opira koordinator pri zagotavljanju prehoda. (F5)

- **Priprava na prehod**

Intervjuvanci so poleg osebnega načrta omenili, da so morali pridobiti potrdilo za izhod iz strani zavoda, v katerem bivajo (A7, B5, C14, D1). Obenem so morali pridobiti potrdilo is strani Centra za socialno delo o preselitvi (A5). Za prehod je treba prav tako uredi osebne dokumente in druge osnovne potrebščine za samostojno življenje, kor je kreditna kartica (F1). Pri prehodu večina s strani zavoda ni občutila nobenega pritiska ali nasprotovanja (A6, D4, F3), Cene pa je omenil prepričevanje zavoda o ponovnem razmisleku glede selitve v skupnost (C19).

- **Stanovanje**

Zagotovitev bivalnih prostorov je ena izmed osnovnih točk samega prehoda v skupnost (A2). Iskanje stanovanja je potekalo med samim življenjem v zavodu, (A3) šele zagotovitev stanovanja je pomenilo možnost prehoda v skupnost. Nekateri izmed intervjuvancev so imeli stanovanje že v naprej zagotovljeno, kar jim je olajšalo prehod (B16, D17, E21, F20). Ostali so preko pomoči koordinatorskega (C16) ali skupnostne službe (A11) iskali primerno bivališče. Pripomnili so da je stanovanje ključnega pomena, saj poda človeku občutek, da je tukaj doma in je to njegov prostor. (F22) Skrb z stanovanje prinese občutek kontrole nad svojim življenjem mi omogoča da delam stvari, ki jih prej nisem opravljal sam (B15). Zagotavlja osebni prostor, kamor lahko povabiš koga na obisk in pogovor (E23) ali pa enostavno prostor za umik (C30)

Podpora in pomoč

- **Podpora koordinatorskega**

Vloga koordinatorskega ima pri prehodu bistveno vlogo pri podpori človeka . Koordinator sprva podpre uporabnika in mu pomaga pri izdelavi osebnega načrta, ki služi kot odskočna deska za prehod v skupnost (A10, C10). Stoji ob strani uporabniku pri iskanju stanovanja (C25, E21), pomaga pri vzpostavitvi stikov z ljudmi in službami, ki nudijo podporo in pomoč ljudem po prehodu (B12, D12).

- **Podpora socialnih delavcev**

Pri prehodu v skupnost prevzemajo določene naloge koordinatorskega tudi drugi socialni delavci iz socialno varstvenih zavodov, zavoda Franko in študentje socialnega dela (D2, E5). Nudijo

pomoč pri izdelavi osebnih načrtov (B2), iskanju stanovanja (E19) in opravljajo obiske in podporo na domu ljudem, ki se preselijo nazaj v skupnost (E23).

- **Podpora Centra za socialno delo**

Veliko vlogo pri prehodu imajo za ljudi tudi centri za socialno delo, saj so odgovorni za potrditev načrta prehoda v skupnost (A5). Služijo kot opora in povezovalni organ med uporabnikom in koordinatorjem (A9, C8). Pomagajo tudi pri monetarnih sredstvih in zagotavljanju enkratne denarne pomoči, ko je to potrebno (C22).

- **Podpora Zavoda Franko**

Pri prehodu v skupnost igra pomemben del organizacije, ki ti zagotovijo podporo in pomoč ob tej kritični točki (A21). Preko storitev in podpore v skupnosti, ki jo omogoča Zavod Franko, se lahko ljudem olajša proces prehoda v skupnost. Na voljo so za nasvete in pogovor ljudem, ki jih potrebujejo (F6). Nudijo podporo in pomoč kar olajša napor prehoda ter občutek izgubljenosti po prehodu (F7). Podpirajo tudi širjenje socialne mreže in omogočajo stike

- **Podpora staršev**

Starši so lahko ključen del procesa prehoda v skupnost, še posebej v primeru ko gre za vrnitev človeka v domače okolje (D5). V povezavi s koordinatorjem ali zavodom lahko prispevajo za hitrejši proces prehoda. Prav tako prevzemajo vloge podpore v skupnosti (D18) in večajo možnosti vključevanja v skupnost.

Iz rezultatov lahko razberemo, da je za uspešen prehod potrebnih več ključnih faktorjev. Osnova za uspešen prehod je dobro pripravljen in dodelan osebni načrt, pri katerem se uporabnik osredotoči na planiranje prehoda in določi vse potrebne točke in storitve, ki jih potrebuje za uspešen prehod in življenje v skupnosti. Prav tako je potrebno ustvariti razširjen in kvaliteten krog podpore in pomoči, ki ga primarno sestavljajo koordinator v skupnosti, ki uporabniku zagotovi dostop do storitev, ki jih potrebuje za uspešen prehod ter mu stoji ob strani po prehodu, kjer se ponudba storitev širi sorazmerno z širjenjem uporabnikovih ciljev ter želja po samem prehodu. Dober paket storitev v skupnosti in prejete podpore in pomoči tako iz strani strokovnjakov, kot sorodnikov in znancev omogoča pri prehodu lažjo ter boljšo integracijo nazaj v skupnost in lažje premagovanje ovir, ki nastanejo ob samem prehodu.

Življenje v instituciji

- **Življenje v bivalni enoti**

Bivalna enota je približek življenja v skupnosti, vendar je še vedno prisoten občutek zavodskega življenja (C3). Zaradi občutkov na eni strani vključenosti skupnosti in zavodskega pridiha in nadzora, se velikokrat osebe počutijo osamljene, izgubljene (C5).

- **Življenje v zavodu**

Večina ljudi označi bivanje v zavodu kot z občutki nelagodja in neprijetnosti (A4, D7, E13). Nadzor institucije nad človekovim življenjem in rituali, ki so jim ljudje izpostavljeni tako nižajo občutek svobode in možnosti odločanja (B9). Pri prehodu je tako treba zagotoviti obnovo teh faktorjev.

Življenje v skupnosti

- **Druženje, stiki**

Stiki in druženje so po prehodu iz ustanove zelo pomemben faktor človekovega življenja. Marsikdo ima vzpostavljeno socialno mrežo že pred prehodom nazaj v skupnost (E16, F11), drugi pa jo razširijo po prehodu (A19, D14, E17). Potek navezovanja stikov po prehodu je lahko otežen zaradi nezaupljivosti družbi (E15). Večina ljudi po prehodu naveže stike z ljudmi, predvsem v bližnji okolici (A19, E17, F9). Vlogo pri vzpostavljanju stikov igrajo tudi Ozara in Šent, kamor se ljudje po vključitvi v skupnost velikokrat pridružijo in tja zahajajo (C24, C31, D12).

- **Večanje izbire**

Po prehodu v skupnost se povečajo posameznikove možnosti odločanja (A14, B8, C28, D10) in poglobi se občutek svobode (A15, D11, F16). Sami sprejemajo odločitve in odgovarjajo za svoje življenje (C30). Imajo prosto izbiro nad dejavnostmi, ki jih želijo opravljati (E12, F17). Sami poskrbijo za osnovne potrebščine za življenje (C29, F17), sami si kupijo stvari ki si jih želijo ter potrebujejo (F18, A15). V skupnosti se okrepi občutek tega, da si enakopraven član družbe (E10). Nekateri izmed ljudi, ki so se preselili v skupnost še čakajo na povrnitev poslovne sposobnost, kar jim bo zagotovilo popoln nadzor in svobodo nad njihovim življenjem (A16-17).

- **Prihodki**

Prihodke pridobivajo v večini iz kombinacije pokojnine, to vključuje tudi invalidske pokojnine, ter pa varstvenega dodatka (A30, B21, C38, E24). Znesek prihodka je za nekatere ljudi dovoljšen za preživetje (A31, E25), pri drugih pa je bilo izpostavljeno, da bi potrebovali še kakšen dodaten priliv dohodkov, saj zaradi trenutnega stanja živijo zelo skromno in varčno (C40-41, F27). Stroške bivanja si nekateri intervjuvanci delijo s partnerjem (B23, D20, F25), kar jim olajša finančno situacijo. Intervjuvanca Dragana in Bojan nimata popolnega nadzora nad svojimi sredstvi. Bojanova sredstva za enkrat upravlja zavod, dokler nima potrjenega popolnega prehoda v skupnost (B20), upravljanje sredstev Dragane pa so prevzeli njeni starši (D22), s katerimi si deli tudi stroške stanovanja (D20).

Nasveti in predlogi

- **Nasveti za uporabnike**

Kot prvi nasvet za ljudi, ki razmišljajo o prehodu v skupnost, je vzpostavitev stika s centrom za socialno delo v njihovi okolici, ki jim lahko pomaga pri prehodu in jih napoti do koordinatorja, s katerim lahko pričnejo delati na osebem načrtu (A34, B24, C44). Prav tako se lahko obrnejo za pomoč na zavod Franko, ki jim lahko pri prehodu pomaga ter jim stoji ob strani. To se navezuje tako na pomoč pri prehodu kot podporo pri reintegraciji in življenju v skupnosti (F28-30). Prav tako je treba za prehod premagati strah in vztrajati pri samem planu in izvedbi, saj se lahko na določenih točkah pojavijo ovire in problemi, preko katerih je treba nadaljevati vztrajno in odločno. (C43,46)

- **Nasveti za koordinatorje in socialne delavce**

Za koordinatorje je zaželeno, da navežejo čim boljši stik in osebi pri prehodu stojijo celo pot ob strani (D24). Stiki in podpora se mora nadaljevati v večji meri še po samem prehodu, saj je to kritična točka (E30). Predlagano je tudi povečanje organiziranja raznih dogodkov, s katerimi bi se širila uporabniška socialna mreža (C47-48). Vsem ljudem, ki preidejo v življenje v skupnosti je potrebno zagotoviti podporo in pomoč pri reintegraciji, podpora je glavni vir pomoči ob prehodu (F31-32).

Oblike podpore in pomoči sestavljajo tako podpora in pomoč iz strani koordinatorjev in socialnih delavcev, ki uporabnikom pomagajo pri vzpostavitvi storitev, ki jih slednji

potrebujejo, kot pri samem sodelovanju po prehodu in reintegraciji, kjer predstavlja nadaljevanje sodelovanja in podpore še tako pomembni.

7. Razprava

Prehod v skupnost za vsakega posameznika poteka malce drugače, kljub podobnem procesu ga vsi doživijo na svoj način. Vsak izmed intervjuvancev je imel na svoji poti v življenje v skupnosti določene točke in prepreke, ki so mu krojile njegovo unikatno pot na svobodo. Kot prva omenjena točka, ki je bila potrebna za uspešen prehod, je bilo ustvarjanje osebnega načrta za vsakega posameznika posebej na način, kjer uporabnik v pisni obliki izrazi svojo objektivno voljo in nam pove, kako si predstavlja in želi, da bi njegovo življenje potekalo. Osebni načrt prav tako vključuje, kakšno podporo in pomoč, se pravi storitve ter sredstva, potrebuje oseba za izvedbo tega, kar si je zadala. Obenem vključuje razlago, analizo življenjskih okoliščin ter pa nalog, ki jih je potrebno doseči za doseg ciljev in uresničitev načrta. Ko imamo zapisane življenjske okoliščine, cilje ter naloge, postanejo preglednejši in se na njih lažje obrnemo, obenem pa tako zapisan načrt objektivizira naloge in njihove izvajalce, ki jih konkretno in določeno zapišemo. (Flaker et al. 2013:71)

Osebni načrt je uporabljen iz strani intervjuvancev kot ogrodje, na katerem gradijo in izpolnjujejo svoje cilje. Omogočil jim je bolj pregledno pripravo na sam potek prehoda v skupnost in jim omogočil, da so že vnaprej predvideli, kaj bo po prehodu še potrebno urediti in katere storitve in oblike podpore bodo potrebovali, da bi svoje cilje in želje lažje dosegli oziroma izpolnili.

Ko je osebni načrt spisan so imeli tako intervjuvanci pred sabo v pisni obliki predstavljene cilje in naloge, ki so bile potrebne za prehod v skupnost. S koordinatorji so na tako način lažje sodelovali pri iskanju storitev in podpore, ki bi jo potemtakem prejeli v skupnosti, ki bi jim zagotovile kar se da tekoč prehod in se tako izognili morebitnim nevšečnostim. Naslednja točka za prehod je bila pridobitev bivalnih prostorov.

V raziskavi smo ugotovili, da so imeli nekateri izmed intervjuvancev v skupnosti že zagotovljeno bivalno opcijo tako pri svojcih, kot tudi lastna stanovanja, kar je olajšalo prehod v skupnost in pomagalo pri hitrejši izvedbi osebnega načrta. Drugi so s pomočjo koordinatorja in drugih organizacij na področju vzpostavljanja oskrbe v skupnosti iskali primerna in predvsem finančno dosegljiva stanovanja. Korak iskanja stanovanja je trajal pri intervjuvancih minimalno dva meseca, pa vse do enega leta, med tem pa so še naprej bivali v zavodu.

Po sami preselitvi se načrtovanje skupaj z uporabnikom nadaljuje, saj se uporabniku s preselitvijo ponudijo nove opcije Začne odkrivati, kaj ga zares zanima in kaj si želi početi, kaj je pozabil med institucionalizacijo. Ko se sooči s to novo situacijo, je potrebno ponovno zaznati in ugotoviti zanimanja, želje, zmožnosti in potrebe uporabnika. V prvi fazi, po tem ko se uporabnik preseli, je torej smiselno, da se opravi vmesni načrt, kjer se uporabnik in načrtovalec zapišeta, katera znanja in spretnosti, ki jih uporabnik odlično opravlja in katere storitve bi potreboval, da lahko zaživi samostojno.

Načrt se nadaljuje s tem, da skupaj predvidita korake, ki so potrebni za uresničitev zadanih ciljev in potencialno dopolnitev ciljev. Temu sledi revizija, kjer skupaj uporabnik in načrtovalec pregledata, kako se uresničujejo cilji, izvajanje nalog in poraba sredstev, katere sta izpostavila v načrtu. Revizija služi kot odskočna deska za ustvarjanje celostnega načrta samostojnega življenja. (Flaker et al. 2013: 115-116)

V raziskavi smo prišli tako do ugotovitve, da je koordinator v skupnosti tako ključnega pomena tako pred, kot tudi po samem prehodu ljudi v skupnost. Koordinatorji delujejo kot oporna točka, povezovalna sila, na katero se lahko uporabniki obrnejo za podporo in pomoč pri doseganju dostavljenih ciljev.

Po podatkih skupnosti centrov za socialno delo je trenutno na centrih za socialno delo zaposlenih 25 koordinatorjev, ki pokrivajo 9 slovenskih regij, kar je zelo majhno število za opravljanje tako kompleksnih in zahtevnih nalog, sploh pa je število koordinatorjev trenutno premajhno za zagotavljanje konkretne in kvalitetne obravnave večjega števila ljudi, ki bi želeli doseči prehod iz ustanove v skupnost. Večina intervjuvancev je bila z delom koordinatorja v skupnosti zelo zadovoljna, saj jim omogoča doseganje njihovih osebnih ciljev in zagotovi, da so njihove želje izpolnjene.

Intervjuvanci so vključeni v koordinacijo v Mariborski regiji, kjer imajo možnost sodelovanja z dvema koordinatoricama obravnave v skupnosti. Pri planiranju prehoda in podpori po samem prehodu se je večina intervjuvancev obrnila na pomoč koordinatoric. Z njihovim delom so bili zadovoljni, saj so iz strani koordinatoric pridobili količino podpore in pomoči, ki so jo potrebovali za prehod, njihove želje in cilji pa se izpolnjujejo še sedaj, ko živijo v skupnosti. Le en izmed intervjuvancev je omenil nezadovoljstvo z delom koordinatorja, ki se ni skladalo z njegovimi pričakovanji in željami. Namesto koordinatorja se je ta oprl na drugo vejo podpore in pomoči v skupnosti, zavod Franko.

Iz raziskave je razvidno, poleg podporne vloge koordinatorja, iz vidika uporabnikov močno izpostavljen tudi zavod Franko, ki deluje v korist uporabnikov, z vzpostavljanjem oskrbe v skupnosti, ki omogoča uporabnikom potrebno podporo in pomoč pri tem, da lahko samostojno živijo v skupnosti in jim zagotavlja storitve po njihovih individualnih potrebah in željah. V vseh vidikih podpore in pomoči, namenjenim osebam z izkušnjo s težavami v duševnem zdravju, je treba upoštevati posameznikove cilje, želje, zahteve in jim omogočiti izbiro.

Dolgotrajna oskrba, o kateri govorimo dandanes, se razvija in temelji na osnovi zagotavljanja čim večje samostojnosti in neodvisnosti ljudi v skupnosti, za njihovo sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju storitev, ki jih potrebujejo. (Rafaelič 2012: 25) Službe morajo delovati v korist uporabnikov, torej skupaj z njimi. Po prehodu je za uporabnike, sploh v prvih nekaj mesecih, izjemnega pomena pomoč in podpora iz strani skupnostnih služb, ki jim omogoča lažji prehod v skupnost in stabiliziranje novega načina življenja. V vseh vidikih podpore in pomoči, namenjenim osebam z izkušnjo s težavami v duševnem zdravju je treba upoštevati posameznikove cilje, želje, zahteve in jim omogočiti izbiro. Naloga koordinatorja, ko se začnejo storitve iz načrta izvajati je, da povezuje in usklajuje storitve, za katere so zadolženi različni izvajalci in službe. Spremlja uporabnikovo uresničevanje zadanih točk iz načrta in spremlja spremembe njegovih ciljev ter izvedbe nalog. Koordinator obenem prevzame tudi zagovorniško nalogo, uporabnika tako povezuje z zunanjimi zagovorniki in ostalimi osebami, ki neposredno sodelujejo v procesu z uporabniki storitev. Ena izmed nalog je prav tako spremljati porabo pridobljenih sredstev, kjer lahko naredi analizo tveganja, če se zazna možnost tveganja. (Flaker et al. 2013: 202)

Za intervjuvance ima velik pomen, kot za vsako osebo, možnost samoodločanja in samostojnosti. Po prehodu v skupnost je razvidno, kljub temu, da v določeni meri prejemajo podporo in pomoč s strani koordinatorjev in skupnostnih služb, da imajo intervjuvanci nadzor nad življenjem v svojih rokah. Delujejo po svojih ciljih in željah, živijo svoje življenje tako kot se sami odločijo. V primerjavi z življenjem v zavodu imajo prosto izbiro nad dejavnostmi, ki jih želijo opravljati, kar posledično prispeva k osebnem razvoju. Sami tako sprejemajo odločitve in odgovarjajo za svoje življenje v skupnosti. Skupnostne službe jih pri tem podpirajo in jim širijo možnosti izbire.

Za vsakega posameznika predstavlja pomemben del njegovega življenja v skupnosti bivališče. Intervjuvanci so izrazili očitne spremembe v njihovih življenjih že po sami selitvi v lastno stanovanje. S tem, ko začneš bivati na svojem, počasi pridobiš občutek kontrole nad svojim

življenjem, vrne se občutek samostojnosti in samoorganizacije, ki ga življenje v instituciji odvzame. Intervjuvanci so izpostavili dejstvo, da imajo s pridobitvijo svojih bivalnih prostorov ponovno občutek domačnosti in samostojnosti, saj lahko v stanovanju sedaj delujejo po njihovih željah in si ustvarijo ritem življenja, ki odgovarja njim samim. Ni več vstajanja ob urah, določenih s strani drugih in kontrole nad tem, kdaj bi morali določene stvari početi.

8. Sklepi

Raziskovalna vprašanja sem usmeril v potek prehoda posameznika iz institucije v skupnost. Zanimalo me je, kako so se intervjuvanci samega prehoda lotili, na koga so se lahko obrnili za podporo in pomoč pri prehodu in ob samem prehodu in kako poteka življenje v skupnosti.

Prehod v skupnost je bil v veliki večini omogočen s pomočjo osebnega načrtovanja, ki so ga intervjuvanci opravili s pomočjo socialnih delavcev, koordinatorjev in prostovoljcev. S tem, ko so intervjuvanci ustvarili pregleden načrt prehoda, je postalo vse bolj razvidno, kako se procesa prehoda lotiti na najbolj primeren način in tako v naprej zagotoviti vse potrebno za življenje v skupnosti. S tem so pokazali zavodu, da so pripravljani in zmožni življenja v skupnosti, kar jim je omogočilo, da so pridobili potrdilo zavoda za izhod iz zavoda. Pri samem prehodu intervjuvanci tako niso doživeli ovir, ki bi jim upočasnjevale ali ovirale sam potek prehoda.

Prvi korak je bil torej vzpostavljanje stika s socialnimi delavci, pri katerih so izpostavili delavce v samih zavodih, v katerih so bivali, koordinatorje v skupnosti ter člane zavoda Franko, ki so jim pri prehodu v skupnost ponudili pomoč in podporo za uspešno planiranje in izvedbo preselitve. Skupaj so naredili osebni načrt za preselitev v skupnost, ki je intervjuvancem služil kot oporna točka pred prehodom, po prehodu pa so slednjega še dopolnjevali z novimi cilji, željami in potrebami.

Za podporo po prehodu so se lahko obrnili na koordinatorje v skupnosti, ki so sledili njihovim željam in potrebam in jim omogočali dostop do različnih izvajalcev, ki so bili potrebni za uresničitev intervjuvančevih zadanih ciljev. Koordinatorji so intervjuvancem prav tako predstavljali in posredovali potrebne informacije, ki so intervjuvancem omogočale doseganje zadanih ciljev, ki so jih uporabniki predstavili.

Prav tako so koordinatorji prevzeli v določenih situacijah zagovorniško funkcijo, ki je opolnomočila intervjuvance za doseg njihovih ciljev. Intervjuvanci so bili v večini zadovoljni s količino podpore in storitev, ki so jih pridobil s strani koordinatorjev, vendar bi se lahko količina teh po njihovih besedah lahko povečala.

Podporo pri samem prehodu in življenju v skupnosti pa je intervjuvancem prav tako zagotavljal zavod Franko, ki opravlja vzpostavitev oskrbe v skupnosti. Podobno kot koordinatorji, ti nudijo storitve in podporo intervjuvancem pri prehodu v skupnost in omogočajo zadovoljevanje

intervjuvančevih ciljev in želj. Del oskrbe v skupnosti predstavlja tudi zagotavljanje pristnih človeških stikov.

Kot eno izmed najbolj pomembnih dejavnost zavoda Franko so tako uporabniki izpostavili zagotovitev podpore in osebnih stikov, ki so jih intervjuvanci potrebovali. Če so potrebovali pogovor ali nasvete za določene teme, so se tako raje obrnili na zaposlene in druge osebe, ki so vključene v zavod Franko, kot na same koordinatorje. Preko zavoda so tako navezali veliko novih stikov v skupnosti, kar je marsikomu omogočilo lažji prehod v skupnost, saj so se počutili kot enakovredne in spoštovane.

Stanovanje je izpostavljeno kot ena izmed najbolj pomembnih stvari za intervjuvance. S tem, da živijo v svojem stanovanju, ali pa imajo stanovanje v najemu, so dobili občutek domačnosti in topline, za katero so bili v ustanovah prikrajšani. Zagotavlja jim osebni prostor, kamor lahko povabijo prijatelje in znance, prav tako pa služi kot prostor za umik in sprostitev. Skrb za stanovanje tako prinaša občutek kontrole nad svojim življenjem in ustvarjanje varnega okolja v katerem živijo.

Vključenost v skupnost je odvisna od vsakega posameznika. Večina intervjuvancev si je svojo socialno mrežo razširila do točke, ki njim osebno odgovarja. Stike so imeli nekateri navezane že pred odhodom v skupnost, drugi so si po prehodu svojo socialno mrežo povečali, v večini so navezali dobre soseske odnose.

Vključenost v skupnost prav tako zagotavlja zavod Franko, ki je omogočil intervjuvancem spoznavanje novih ljudi preko prostovoljcev, dogodkov in povezovanja članov med seboj. Nove stike so intervjuvanci navezali tudi preko obiskov Ozare in Šenta. Stopnjevanje druženja se velikokrat omeji na sorodnike, zaposlene in ostale uporabnike, kar predstavlja omejeno socialno mrežo.

Vlogo pri zadovoljevanju potreb intervjuvancev v skupnosti predstavljajo tudi njihovi prihodki in finance, ki jih imajo na razpolago. Intervjuvanci prejemajo sredstva preko pokojnin in varstvenega dodatka. Polovici intervjuvancev predstavlja ta prihodek dovolj sredstev za doseg zadanih ciljev in izpolnjevanje njihovih potreb in želja.

Druga polovica pa je omenila, da se s tako nizkimi prihodki primorani živeti zelo skromno in s tem ne dosegajo popolne zadovoljitve svojih ciljev, želja in potreb. Vsi se strinjajo, da bi bilo potrebno urediti dodatne vire prihodkov za ljudi, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo ali druge

načine oskrbe v skupnosti. Polovica intervjuvancev si stroške bivanja deli še vsaj z eno osebo, to jim posledično omogoča da si znižajo osnovne stroške.

Prehod iz življenja v instituciji v skupnost je torej omogočil intervjuvancem povračilo občutka vključenosti v družbo, več se občutek nadzora nad svojim življenjem, kar vodi k pozitivnim spremembam v samopodobi in občutek pripadnosti ter enakovrednosti.

9. Predlogi

Na podlagi rezultatov raziskave sem razbral nekaj predlogov, ki bi lahko izboljšali trenutno stanje pomoči in podpore pri prehodih iz institucij v skupnost.

Potrebno bi bilo ljudi, ki živijo v institucijah, seznaniti z možnostjo samega prehoda iz institucije v skupnost, večina intervjuvancev je do teh informacij prišla namreč naključno, na koga se lahko pri tem obrnejo in kdo jim lahko o prehodu ponudi največ koristnih informacij.

Prav tako bi bilo potrebno razširiti informacije za starše, sorodnike in druge člane socialne mreže človeka z željo prehoda, ki so ku ob prehodu pripravljeni stati ob strani in mu nuditi pri tem podporo in pomoč. to bi omogočilo sodelovanje uporabnikove socialne mreže pri prehodu in nudilo koordinatorjem večjo možnost izbire in podpore.

Povečati bi bilo treba trenutno število koordinatorjev v skupnosti, saj je glede na trenutno število zaposlenih v tej vlogi, omejeno tudi število oseb, ki jim lahko koordinatorji nudijo storitve in pomagajo pri procesu prehoda. S povečanjem števila delavcev bi se s tem lahko potencialno povečala tudi kvaliteta storitev, saj bi lahko koordinator posvetil več časa določeni osebi.

Povečati bi bilo treba tudi število skupnostnih služb na področju vzpostavljanju oskrbe v skupnosti in dolgotrajne oskrbe. Rezultati raziskave prikažejo pozitivne vplive oskrbe v skupnosti in zadovoljstvo uporabnikov teh storitev. Povečanje števila služb in njihovih ponudb bi omogočalo posledično prehod v skupnost večjemu številu ljudi. To bi služilo tudi kot pozitiven premik k procesu dezinstitutionalizacije, ki trenutno stagnira.

Za ljudi, ki so opravili prehod iz institucij v skupnost bi bilo potrebno zagotoviti osebno financiranje, prilagojeno na posameznika. To bi omogočalo boljše standarde življenja in večanje izbire posameznika, kot so jo deležni danes. Zagotoviti bi bilo za vsakega posameznika posebej ustvariti osebni paket storitev, ki bi mu omogočale, da si lahko pridobi sredstva, ki jih potrebuje za uresničevanje njegovih želja in ciljev.

Omogočiti bi bilo treba tudi večje možnosti izbire stanovanj za ljudi, ki so v procesu prehoda v skupnost. Trenutno stanje ne omogoča dobre ter velike izbire na tem področju. Zaradi majhnega števila ponudbe stanovanj in visokih cen le teh, bi bilo potrebno urediti več stanovanjskih opcij za osebe v procesu prehoda iz institucije v skupnost.

Stanovanjsko stisko in sam prehod v skupnost bi lahko omili z ustanovitvijo prehodnih stanovanjskih skupin, ki nebi bile vezane na same ustanove, ampak na neprofitne organizacije, katerih cilj je podpora in pomoč pri samem prehodu ljudi nazaj v skupnost.

Uporabljena literatura:

- Bateman, J. (1993). *Sabotažne strategije*. Socialno delo 32 (1-2), 31-37
- Brandon, D (1992). Pet principov normalizacije. Ljubljana. Fakulteta za socialno delo
- European expert group on the Transition from institutional to family based care (2012) *Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community Based Care*. Pridobljeno: 16. 7. 2018 s <http://www.deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2016/04/GUIDELINES-Final-English.pdf>
- Flaker, Vito (1993). *Advocatus diaboli?*, letnik 32, številka 3/4.
- Flaker, V. @Boj za (2012). *Direktno socialno delo*. Ljubljana: Založba
- Flaker, V. (1998). *Odpiranje norosti: vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: Založba / *cf
- Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanec, J., & Urek, M. (2008). *Dolgotrajna oskrba: oris potreb in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V., Rafaelič, A., Nagode, M., Udovič, N. (2011). *Nastajanje dolgotrajne oskrbe: ljudje in procesi – eksperiment in sistem*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V (2012). *Kratka zgodovina dez institucionalizacije v Sloveniji*. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, vol. XXXIX, no. 250, pp. 13 - 30.
- Kodner, DL., Spreeuwenberg, C. (2002) *Integrated care: meaning, logic, applications, and implications – a discussion paper*. International Journal of Integrated Care. 2002;2
- Mali, J. (2008), Comparison of the characteristics of homes for older people in Slovenia with Goffman's concept of the total institution = Primerjava značilnosti domov za stare v Sloveniji z Goffmanovim konceptom totalne ustanove. *European journal of social work*, 11, 4: 431-443.
- Mali, J. (2008a). *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mali, J. (2008b), *Comparison of the characteristics of homes for older people in Slovenia with Goffman's concept of the total institution = Primerjava značilnosti domov za stare v Sloveniji z Goffmanovim konceptom totalne ustanove*. *European journal of social work*, 11, 4: 431-443.
- Mali, J. (2012). Dez institucionalizacija kot izziv za razvoj skupnostne oskrbe starih ljudi. *Dialogue in praxis*, 1(14), 1/2(22-23), 57-69.
- Mali, J. (2013). *Dolgotrajna oskrba v Mestni občini Ljubljana*. Fakulteta za socialno delo.
- Morgan, G. (2005). We want to be able to work. *Mental Health Today*, October, 32-34.

- Goffman, E. (1990). *Asylums : essays on the social situation of mental patients and other inmates* New York: Anchor Books: Doubleday.
- Goffman, E. (2008). *Stigma: zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Maribor: Aristej.
- Lamovec, T. & Flaker, V. (1993). Zagovorništvo v akciji – proces emancipacije. *Socialno delo*, 32(3), 4.
- Lamovec, T. (1998). *Psihosocialna pomoč v duševni stiski*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Link, B. G., & Phelan, J. C. (2001). *Conceptualizing Stigma*. *Annual Review of Sociology*, 27, 363-385.
- Marcias, C. L. T., DeCario, Q., Wang, J., et al. (2001). *Work Interest as a Predictor of Competitive Employment: Policy Implications For Psychiatric Rehabilitation. Administration and Policy in Mental Health*, 28, 279-297.
- *Pravilnik o kadrovskih, tehničnih in prostorskih pogojih za izvajanje nalog na področju duševnega zdravja za izvajalce institucionalnega varstva ter centre za socialno delo ter o postopku njihove verifikacije* (2009). Ur. L. RS 97/2009.
- Perring, C. (1990). *Leaving the hospital behind? An anthropological study of group homes in two London boroughs* (Doktorsko delo). London School of Economics and Political Science, United Kingdom.
- Rafaelič, A. (2012). *Uvajanje dolgotrajne oskrbe*. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo 39, 250 str.: 47-61
- Rafaelič, A. (2015). *Pomen povezovanja in vključevanja pri oskrbi po meri človeka in procesih dezinstitutionalizacije*. Doktorska dizertacija
- *Splošna deklaracija o človekovih pravicah* (1948). A/RES/217A (III).
- Ramon, S. (2003). *Osrednja vloga deinstitucionalizacije v socialnem delu in izobraževanju za socialno delo*. *Socialno delo*, 42, 4-5: 211-217.
- Videmšek, P. (2012). *Prehodnost stanovanjskih skupin – kje se izgublja proces dezinstitutionalizacije ?*, V : Rafaelič, A. (ur), Flaker, V. (ur.) (2012), *Iz – hod iz totalnih ustanov med ljudi*. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, XXXIX, 250. 74-86
- Videmšek, P. (2013). *Iz institucij v skupnost. Stanovanjske skupine nevladnih organizacij na področju duševnega zdravja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Priloge:

Priloga 1: Okvirni vprašalnik

- Kakšen je bil potek prehoda iz institucije v skupnost?
 - Kaj je bilo potrebno urediti za uspešen prehod
 - So nastale pri prehodu kakšne ovire?
- Na koga ste se lahko pri prehodu obrnili za pomoč in podporo?
 - Socialne službe, svojci, zavod?
- Kakšna je razlika v življenju v skupnosti v primerjavi v instituciji?
 - Samostojnost, samoodločanje
- Kako ste sedaj vključeni v življenje v skupnosti?
 - Socialna mreža, hobiji, delo..
- Kako ste našli stanovanje?
 - Pomoč pri iskanju
- Viri dohodkov za življenje v skupnosti
 - Od kod prihajajo, zadostna količina
- Nasveti za prehod
 - Za uporabnike in socialne delavce

Priloga 2: Zapis pogovora z uporabniki:

Intervju 1: Ana

DATUM: 25. 7. 2018

Trajanje: 50 minut

Lokacija: Maribor

S: Kakšen je bil potek prehoda iz institucije v samostojno življenje? Kaj je bilo potrebno urediti, da ste prišli iz institucije v svoje lastno stanovanje in kakšne so morebitne ovire s katerimi ste se srečevali?

A: Prvo se je moral **narediti osebni načrt (A1)**. Potem pa, ko sem končala z osebnim načrtom **smo začeli iskati stanovanje (A2)**. Ko smo ga našli sem se lahko vselila.

S: **Do takrat ste pa vmes med iskanjem stanovanja čakali v zavodu?**

A: **Tako je. (A3) Tam veš, da ni bilo lepo (A4)**

S: So bile še katere druge posebnosti pri prehodu?

A: Poleg vsega prej naštetega **se je moral strinjati predvsem Center za socialno delo (A5). Iz vidika Hrastovca, da se preselim ven iz zavoda, to ni bila ovira in niso nasprotovali (A6)**. Torej predvsem center ja. **Oni so mogli podpisati, da so mi odobrili (A7). Pa jaz sem morala podpisati**. Drugih ovir pa ni bilo, je bila kar v redu in lepa tranzicija.

S: Okej. Na koga pa ste se lahko obrnili za to, da so ti pomagali pri prehodu? Morda kakšni prijatelji, socialni delavci?

A: **Jaja, obrnila sem se na lenarški center (A9).**

S: Kako pa so vam oni pomagali?

A: Kako so mi pomagali? **S Simono, ki je moja koordinatorka v skupnosti, sva naredili osebni načrt (A10). Barbara iz Zavoda Franka mi je pomagala iskati stanovanje (A11). No, na začetku sicer ni šlo (A12) ampak na srečo sva potem tukaj, kjer sem sedaj, našli tole stanovanje. Tukaj mi je res zelo fajn. Sama čistim, perem, kuham. V bistvu sama skrbim za stanovanje in zase (A13).**

S: Torej, če se vrneva nazaj na ljudi, ki so vam pri vstopu v samostojno življenje pomagali. To so bili Simona, Barbara, CSD Lenart. Morda še kdo?

A: Ne, noben drug.

S: Kakšna je sedaj razlika, ko živite zase v primerjavi prej, ko ste živeli v zavodu Hrastovec? **Kakšne so možnosti samoodločanja?**

A: **Superca je. (A14)**

S: Kaj vse recimo...?

A: **Lahko grem ven kadarkoli si jaz želim, skuham si, ko sem lačna, spim lahko do kadarkoli, jem lahko kadarkoli (A15).** Jaz se za vse odločim, kdaj bom kaj počela.

S: Se pravi imate popolno svobodo nad vsem kar počnete?

A: Ja. Edino zdaj **čakam na odločitev sodišča glede povrnitve moje poslovne spodobnosti, da bom res imela popolno svobodo nad vsem. (A16)**

S:Aja to še čakate?

A: Ja, **lani so mi rekli, da moram biti eno leto zunaj, da vidijo kako bom jaz v tem času funkcionirala. (A17)** Ta, ki ima skrbništvo čez je rekla, da res ni nobena ovira. **So bile pri meni na obisku in so videle, da sem lahko čisto sama. (A18)** So še rekle, ja kako si lahko bila tam in tam če si pa čisto normalna in se lahko čisto v redu pogovarjaš... so videle, da sem v redu in so se spraševale, kako so me sploh lahko zaprli v zavod.

S: Kako pa ste vključeni tukaj v skupnosti? Ste si našli kakšne prijatelje, imate kakšne hobije?

A: **Povezala sem se s svojo sosedo pa s temi, ko prihajajo k meni na obisk. (A19)**

S. Kdo pa prihaja k vam?

A: Barbara, Lucija pa včasih ena Jelka.

S: To so prijatelji ali so zaposlene pri kakšnih organizacijah ali v drugih službah?

A: Nene, to **iz socialne hkrati pa tudi prijateljice (A20)** . Včasih gremo kam ven na pijačo, **če morda česa ne vem se lahko zmeraj z njimi posvetujem (A21).** Pa tudi s svojim možem se druživa **(A22).** Greva kdaj na sprehod v različne smeri. Na kak hribček ali pa dol ob Dravi.

S: Kako vam je uspelo najti stanovanje? Kdo vam je pri tem pomagal?

A: Saj sem ti rekla. Barbara pa Center. Aja pa Simona.

S: Kako pa je izgledalo to, da ste prišli do svojega stanovanja?

A: To je predlagal CSD.

S: Lahko to malo bolj obrazložite, kakšen je bil potek?

A: Prvo sem si ga prišla ogledat. Nato smo se pogovorili z lastnico. Drugi dan smo že dobili preko e-maila, da sem dobila stanovanje in se lahko že vselim (A23).

S: Uau, to ste pa super zrihtali. Je bilo to prvo stanovanje ali ste si jih že prej nekaj ogledali?

A: Nene, veliko sem si jih pred tem že ogledala. Eni so mi rekli, da me bodo poklicali pa ni bilo potem nič iz tega (A24).

S: Koliko časa pa je trajalo, da ste si poiskali svoje stanovanje?

A: Trajalo je približno 14 dni, da sem dobila to stanovanje v katerem živim sedaj. Drugače sem pa iskala stanovanje približno dva meseca (A25). Zdaj sem tukaj že približno eno leto (A26). Trenutno pa čakam, da dobim to upokojsko stanovanje (A27). Najprej sem morala k zdravniku, da sem si zrihtala zdravniško potrdilo (A28) in sva skupaj s Simono oddali vlogo (A29). Zdravnik je bil drugače zelo prijazen. Je rekel, da je drugače treba plačati 30€ za to potrdilo ampak je rekel, da ga meni pa da kar zastonj.

S: Od kje dobivate finance za preživetje?

A: Moja pokojnina in varstveni dodatek. Socialna pomoč znaša 6€ zaradi vseh ostalih prejemkov (A30). To je sramota, da dobim samo 6€.

S: Lahko shajate s temi financami?

A: Lahko ja (A31). Vse stroške si sama plačujem, npr: najemnino, hrano ipd. Sama grem na banko. Lepo pridem čez mesec s tem kar imam(A32).

S: Kako pa ste si zrihtali te prihodke?

A: Pokojnino dobivam zaradi tega, ker sem invalidsko upokojena zaradi oči. Drugače sem pa delala v EMO, kot kuharica in dobivam še od tega (A33).

S: Evo, še zadnje vprašanje. Imate mogoče kakšne nasvete za ljudi, ki si želijo prav tako zaživeti izven institucij, tako kot vi?

A: Prvo naj se posvetujejo s CSDjem in svojim koordinatorjem skupnosti. Koordinator skupnosti ti poišče izvajalca in ti tako pomaga pri tej poti ven iz zavoda (A34).

S: Imate morda kakšen nasvet za strokovnjake, ki delajo na tem področju?

A: Joj, to pa težko. Ne bi vedla.

S: Hvala Ana za vaš čas in pogovor.

A: Upam, da sem ti pomagala. Hvala tudi tebi Samo.

Intervju 2: Bojan

DATUM: 25. 7. 2018

Trajanje: 30 minut

Lokacija: Maribor

S: Kakšen je bil potek prehoda iz institucije v samostojno življenje? Kaj je bilo potrebno urediti, da ste prišli iz institucije in kakšne so morebitne ovire s katerimi ste se srečevali?

M: **Čisto na začetku mi je moja partnerica predlagala, jaz sem pa dal nato pobudo (B1). Pomagali sta mi Anja in Simona (B2).** Simona je moja koordinatorka skupnosti. Anja pa je bila študentka iz Fakultete za socialno delo, ki je v zavodu Hrastovec opravljala prostovoljno delo. **Najprej sem moral narediti osebni načrt (B3). Tega sem naredil s študentko Anjo (B4). Z zavodom Hrastovec smo imeli na začetku tudi sestanek na to temo (B5). Žal še ne živim samostojno v skupnosti ampak sem še v tej fazi premeščanja (B6). Trenutno sem na uradno na dopustu pri moji ženi, drugače pa še živim v zavodu (B7).**

S: Torej, če povzameva še enkrat, kdo vse vam je pomagal pri tem procesu prehoda?

M: Študentka Anja, socialna delavka Marta, koordinatorka skupnosti Simona, moja partnerica. Največ sta mi pomagali Anja in Simona.

S: Kakšna je sedaj razlika, ko občasno živite zase v primerjavi prej, ko ste živel v zavodu Hrastovec? Kakšne so možnosti samoodločanja?

M: Mir mam. **Po želji lahko grem ven, lahko delam kar želim, npr.: gledam televizijo, poslušam glasbo, sem na telefonu (B8).** Hrana je boljša. **V Hrastovcu se pa samo eno in isto ponavlja, ena in ista rutina, ki ji moreš slediti (B9). Zmeraj si od nekoga odvisen, če želiš nekaj narediti (B10).**

S: Torej je razlika kar opazna?

M: Ja, zelo. V Zavodu je res eno in isto.

S: Kako ste pa sedaj vključeni v skupnost? Kaj počnete, ste spoznali koga novega?

M: **S prijateljsko Matejo, ki je nekje iz Maribora, se druživa in hodiva na sprehode (B11).**

S: Kako pa ste jo spoznali?

M: Spoznal sem jo preko Simone. **Ona je v bistvu del neformalne mreže in mi pomaga ob samem prehodu (B12). Nudi mi podporo hkrati pa sva prijatelja in hodiva na sprehode (B13).**

S: **Še morda s kom?**

M: Ja pa s svojo ženo, seveda (B14).

S: Morda še kakšna druga dela, hobiji?

M: Opravljam gospodinjska dela, no kuham ravno ne. Delam pa vse drugo, sesam, pometam, brišem posodo, jo pomivam, čistim druge stvari in podobno (B15).

S: Kako pa ste prišli do tega stanovanja v katerem sedaj živite oziroma ste na dopustu?

M: Živim pri svoji ženi, tako da sem našel to stanovanje preko nje. Marinka je velikokrat dala pobudo, da sem hodil k njej na obisk (B16). Iz teh obiskov so se razvile nekajdnevne počitnice nato pa sva se odločila, da bi skupaj živela (B17). Marinka me je vprašala če bi z njo živel in dala pobudo za skupno življenje. Sedaj iščeva z ženo drugo stanovanje, malo večje (B18). Trenutno živiva v garsonjeri in je bolj malo (B19).

S: Od kje pa dobivate finančne vire? Za plačevanje položnic, kupovanje različnih stvari ipd.

M: Trenutno preko zavoda, ker še nisem za stalno zunaj in sem šele v začetni fazi prehoda (B20). Imam tudi penzijo preko očeta (B21). Ko bom pa prav zunaj, bom dobil tudi druge finančne vire in ga bo še več (B22). Stroške si bova tudi delila z ženo in bo tako lažje (B23).

S: Imate mogoče kakšne nasvete za ljudi, ki si prav tako želijo živeti izven zavoda ali pa za strokovnjake, ki delajo na tem področju?

M: Hmm, ne bi vedel. Naj se obrnejo na CSD in čimprej začnejo urejati stvari (B24).

S: Hvala za vaš čas in pomoč.

M: Ni problema.

Intervju 3: Cene

DATUM: 8. 8. 2018

Trajanje: 64 minut

Lokacija: Maribor

S: Kakšen je bil potek prehoda iz institucije v skupnost? Kaj je bilo potrebno urediti, da ste prišli iz institucije in kakšne so morebitne ovire s katerimi ste se srečevali?

I: **Najprej sem živel v instituciji v dependansi C v Hrastovcu (C1). Po treh mesecih sem šel v zunanjo enoto DBE v Kabajevo (C2). DBE pomeni dislocirana bivalna enota. Tam sem imel cimra in sem živel kako leto (C3) nato pa mi je zavod ponudil njihovo enosobno stanovanje v katerem sem bival približno pol leta (C4). Počutil sem se malo osamljenega in sem potreboval nekoga za pogovor (C5) zato sem poklical zaupni telefon Samarijan. Tu sem izvedel, da obstajajo koordinatorji, ki ti lahko pomagajo v različnih situacijah (C6). Povedali so mi tudi za ime in priimek na koga se lahko obrnem in sicer na Simono Ratajc (C7). Čeprav mi tega niso želeli povedati, so mi potem rekli naj ne povem, da so mi oni izdali ta podatek. Odločil sem se, da bom zato poklical socialno službo v Mariboru na CSD (C8), kjer sem dobil kontaktno številko od koordinatorke Simone (C9). Z njo sva delala osebni načrt približno 8 mesecev (C10). Nakar sem dobil ponudbo za garsonjero na Kočvarjevi 8, vendar so mi na SVIZU povedali, da imam premajhno pokojnino (C11). To sem povedal Simoni, ki mi je rekla, da imam lahko tudi drugačne načine financiranja iz občine Maribor (C12). Ta znesek, ki sem ga dobil od občine je bil nato ravno pravi, da so mi dodelili garsonjero. 22. aprila sem se preselil iz zunanje bivalne enote Hrastovca v najemniško stanovanje na Kočvarjevo 8 (C13). Tu sedaj stanujem že 6 let in pol.**

S: Kaj je bilo vse potrebno urediti za ta prehod?

I: **Napisati sem moral prošnjo in oddati dohodke (C14). Plaćati je bilo treba tudi neko varščino oziroma akontacijo v višini 583€ (C15). To sva vse uredila s Simono (C16). Dobil sem ključe in začel se je najtežji del, saj sem moral opremiti stanovanje (C17). Simona mi je preko interneta uredila pohištvo: posteljo, jogije, mizo, stole, omaro, pralni stroj (C18). Naknadno sem si kupil hladilnik in štedilnik.**

S: Torej vse je bilo v bistvu treba opremiti?

I: Ja, čisto vse od začetka.

S: So bile morda kakšne komplikacije s strani zavoda?

I: Najprej so me prepričevali, da zakaj hočem iti ven, saj imam v najemu enosobno stanovanje in imam hrano in vse (C19). Vendar nisem imel svojih finančnih virov razen 20€ žepnine (C20). To pa seveda ni dovolj za cigarete pa za kavico (C21). Simona mi je preko centra za socialno delo uredila denarno pomoč, ki je znašala 520€, da sem lahko plačal najemnino za dva meseca (C22). Namreč, ker so mi garsonjero dobili že februarja, sem moral za tri mesece za nazaj plačati skupaj z vsemi stroški (C23). Potem sem se preselil v najemno garsonjero iz ZPIZ in se počasi pripravil za življenje v skupnosti. Hodil sem v Ozaro, na sprehode, k prijateljem v mesto in mi je na tak način čas mineval kar zmerno (C24).

S: Na koga pa ste se lahko obrnili na pomoč za podporo pri prehodu? Se pravi morda na kakšne strokovnjake, prijatelje...?

I: Pri selitvi mi je pomagala koordinatorka Simona, brat pa pri selitvi pohištva (C25). Potem sem se začel dobivat z Ivo iz zavoda Franka (C26). Tako je potekal čas do 2016, ko se je k meni preselila s 4.7.2016 prijateljica Majda. Sedaj živiva skupaj že dve leti. (C27)

S: Kakšna je razlika v samoodločanju, samostojnosti in na splošno življenje. Kako se razlikuje življenje v zavodu in v bivalni enoti zavoda.

I: Razlikuje se s tem, da je sedaj več samostojnosti in več lastnega odločanja (C28). Sam poskrbim za hrano, oblačila, položnice in sam razpolagam s finančnimi viri, torej pokojnino (C29). Več je svobode v skupnosti. Nihče te ne nadzira, izsiljuje ali ukazuje (C30).

S: Kako pa ste sedaj vključeni v skupnost, se pravi prijatelji, delo, hobiji...

I: Občasno grem v Ozaro na kavico in se malo pogovorim (C31). Grem tudi k prijateljem v mesto (C32). Vsako jutro grem v trgovino, da lahko pripravljam obroke s prijateljico Majdo (C33). Skupaj gledava tudi televizijo, poslušava glasbo (34). K nama prihajajo sorodniki od Majde: dve sestri in en brat. Tudi moj brat pride občasno k meni (C35).

S: Kako pa ste našli to stanovanje?

I: Šel sem po prošnjo ali vlogo v območno skupnost društva upokojencev Maribor (C36). Nato sem dal vlogo za stanovanje in za to garsonjero v kateri živim sedaj sem čakal približno dve leti (C37).

S: Ste morali za to garsonjero še kaj urediti ali je bila takšna čakalna vrsta?

I: Ne. Moral sem prinesiti dokazila, da imam dovolj denarja za plačevanje najemnine. To mi je pomagala urediti Simona, da sem prejemal denar od občine. Sedaj ga ne več. Da sem imel cenzus, da sem imel dovolj in sem imel zagarantirano za plačevanje položnic.

S: Aha torej ste morali prvo urediti finančni del, da ste lahko prišli do denarja. Ko sva že pri financah, kakšni so vaši viri dohodkov in od kje prihajajo?

I: Prejemam denar od SPIZa, približno 407€ pokojnine in varstveni dodatek 143€. tako da, vse skupaj imam približno 550€ za preživetje (C38). S prijateljico Majdo si deliva tudi stroške. Ona daje denar za hrano jaz pa za položnice (C39). Potrebno je malo bolj skromno živeti s tem denarjem (C40). Ugotovil sem, da se ne smem zadolževati. Gre čez ampak je proti koncu meseca gre malo bolj težko (C41). Takrat prosim Simono ali Ivo za kakšnih 20-30€, da mi posodita pa potem, ko dobim pokojnino vrnem nazaj (C42).

S: Bi rekel, da imaš socialno mrežo ljudi, ki jim lahko zaupaš in ti pomagajo v stiski?

I: Ja, ja imam.

S: Imate morda kakšen nasvet za ljudi, ki si želijo tudi živeti iz skupnosti in ne več v zavodu ali za strokovnjake, ki delajo na tem področju? Kako naj ljudje to uredijo, na koga se naj obrnejo, kje naj se o tem pozanimajo?

I: **Moj nasvet bi bil, naj se ne bojijo iti ven iz institucije saj je to kar bojazen (C43).** Predvsem pred institucijo, da bodo izpostavljeni ne vem čemu. To je res bojazen. **Pa naj pogumno poiščejo pomoč na centru za socialno delo (C44).** Naj živijo zdravo in ne zahajajo v alkohol ali drogo. **Zelo dobro je, da se obrnejo na koordinatorje po nasvete (C45).** V Mariboru sta dve. **Predvsem pa naj bodo pogumni, saj je na začetku težko ampak nato se privadiš (C46).**

S: Morda še kakšni nasveti ali pripombe za strokovnjake, ki delajo na tem področju?

I: Ja humani so. Hm. Kaj naj še omenim. **Dobro bi bilo, da organizirajo več dogodkov in aktivnosti. Na primer: sprehodi, ogled filmov, obisk različnih dogodkov in prireditev (C47).** Pač, da bi čas še hitreje minil in da si tudi bolj vpet v samo skupnost (C48)

Intervju 4: Dragana

DATUM: 10. 8. 2018

Trajanje: 45 minut

Lokacija: Maribor

S: Darinka, kakšen je bil potek prehoda iz institucije v skupnost. Kaj vse je bilo potrebno urediti za to?

D: **Bilo je potrebno izpolniti papirje (D1), ki sem jih izpolnjevala skupaj s socialno delavko Mirjam iz Hrastovca (D2). Z njo sem se pogovarjala, pisala kaj počnem čez dan in kaj želim delat in delala naloge, ki mi jih je dala (D3).** Pomagala mi je tudi druga socialna delavka Karmen.

S: Je bila pri prehodu slučajno kakšna ovira, ali je vse potekalo lepo?

D: **Nobenih problemov ni bilo pri prehodu (D4),** samo napisati se mogla papirje z Mirjam in ni bilo komplikacij.

S: Na koga si se lahko obrnila za prehodu iz institucije v skupnost? Kakšne prijatelje, strokovne delavce?

D: **Pomagale sta mi ata pa mama (D5), pa socialne delavke so mi pomagale narediti osebni načrt da sem lahko prišla ven (D6).** In pa društvo Franko, to so Simona Ratajc in pa drugi, zdaj ko sem doma.

S: Kakšna je razlika v samoodločanju, samostojnosti in na splošno življenje sedaj. Kako se razlikuje življenje.

D: **V Hrastovcu sem mogla vsaki dan nekaj čistiti pa pospravljati stranišče, kar mi ni bilo všeč ampak sem delala to zaradi nagrad (D7). Pokazati sem mogla račune od dobljenih nagrad (D8). Tukaj je stokrat boljše, tam so me dali v oblazinjeno sobo (D9). Doma pa lahko delam kar hočem, kadar hočem (D10). Tukaj zdaj lahko grem s spremljevalkami okoli, kamor si želim iti (D11).**

S: Kako pa zdaj poteka življenje ko si v skupnosti, imaš kakšne nove prijatelje, hobije?

D: **Pomagala mi je Simona, da sem se pridružila v Šent (D12), kjer sem bila prvič poskusno, potem pa sem začela bolj redno hoditi ko sem se privadila. Tam sem dobila nove prijatelje, skupaj delamo razne stvari (D13), tam sem se tudi naučila delati nove stvari (D14). Pa tudi s spremljevalkami grem velikokrat skupaj ven, gremo v kino pa do parka na sprehod (D15).**

S: Kaj pa kakšni hobiji?

D: **Rada poslušam glasbo in berem knjige, ampak zdaj mi ni toliko do branja zaradi zdravil (D16).** Zadnje čase sem zmedena zaradi zdravil, ki jih jemljem.

S: Kaj pa stanovanje, kako si ga uspel poiskati?

D: **Z mamom sva skupaj uredile, da sem prišla živeti skupaj z njo (D17).** Najprej smo živeli skupaj s celo družino, sestrami in bratom zdaj smo se pa preselili samo s starši skupaj v novo stanovanje. **Lepo mi je živeti doma, ker mi mama pomaga pri opravilih in skrbi zame (D18).**

S: Kakšni pa so tvoji viri dohodkov, ki jih sedaj prejemaš?

D: **Dobivam invalidnino in pa varstveni dodatek (D19).**

S: Je to dovolj za to, da lahko prideš z denarjem čez mesec?

D: **Delim si stroške s starši, tako da ni problema (D20).** Sem pa imela fanta, ki si je sposojal mojo kartico, da si je kupil stvari, recimo ojačevalec za kitaro, zato jo zdaj nimam (D21). Ko grem v trgovino me pospremijo spremljevalke in mama mora vedeti kaj delam z denarjem (D22).

S: Imaš kakšne nasvete za ljudi, ki se želijo preseliti iz institucije nazaj v skupnost?

D: Vsakemu želim, da pride čim prej ven iz Hrastovca, ker je boljše živeti tukaj doma. **Naj si poiščejo koga, da jim bo pomagal da hitreje pridejo ven, tako kot je meni mama (D24).**

S: Kaj pa kakšni nasveti ali pripombe za strokovne delavce?

D: Nimam nič, do mene so lepo pristopili in skupaj smo začeli delati osebi načrt, da sem lahko prišla nazaj ven (D25). Super so bili.

Intervju 5: Edo

DATUM: 13. 8. 2018

Trajanje: 54 minut

Lokacija: Maribor

S: Kakšen je bil potek prehoda iz institucije v samostojno življenje? Kaj je bilo potrebno urediti, da ste prišli iz institucije?

E: Šli smo s z Iz-hodom na pohod po Sloveniji, smo prehodili celo slovenijo v parih tednih (E1). Iz zavoda Hrastovec, kjer sem bil dve leti sem se preselil v Ljubljano, kjer sem živel pet let. Nisem imel veliko denarja in hrane (E2), ampak sem mel dosti za vse kar sem rabil, bil sem svoboden, kar je najbolj pomembno zame (E3). Skupaj s delavci smo naredili osebni načrt (E4). Vse potrebno so mi uredili socialni delavci, jaz sem pri tem samo sodeloval (E5).

S: Ste imeli pri prehodu slučajno kakšne ovire?

E: Ni bilo nobenih ovir, po tem pohodu sem samo prišel v Ljubljano to pa je bilo to, zavod se ni vmešaval v prehod (E6).

S: Na koga ste se lahko obrnil v času prehoda? Kdo vam je pri tem pomagal?

E: Na socialne delavke in pa delavce, so prišli vsak dan na obiske (E7). Nisem imel nekega interesa in volje da bi sam prišel ven (E8) ampak so me vprašali, če bi živel v Ljubljani in seveda sem rekel ja (E9), sej zakaj bi bil tukaj, če lahko lepo živim zunaj na svobodi sam, imam iste potrebe in pa pravice kot vsi drugi (E10).

S: Kakšna je sedaj razlika, ko živite na svojem v primerjavi prej, ko ste živelo v zavodu? Kakšne so možnosti svobode, samoodločanja?

E: Velika razlika je v življenju zdaj ko sem zunaj, dosti velika (E11). Tukaj sem lahko svoboden pa kadim travo (E12). Tam me je prizadelo ko sem gledal uboge ljudi, nisem niti hotel kadit, ker sem se tako slabo počutil ko sem to videl (E13). Mel sem pa punco v zavodu, to edino malo pogrešam (E14).

S: Kako pa ste sedaj vključeni v življenje skupnost, se pravi prijatelji, delo, hobiji...

E: Na začetku sem bil samotar, ker nisem mogel zaupati ljudem (E15). Zdaj pa so sami prijazni. Zdaj imam polno prijateljev, nekatere poznam že od prej, preden sem bil v zavodu (E16), z drugimi pa sem navezal stike zdaj ko sem prišel v Maribor (E17). Se družim z vsakim in sem z vsakim prijazen in se z njimi pogovorim (E18). Zvečer pridejo do mene še na kaj skaditi pa se

družimo. Si prizadevam za mir, da bi bili ljudje bolj poštene in prijazni, da bi se med sabo vsi razumeli.

S: Kako pa ste našli to stanovanje?

E: **Najprej so mi socialni delavci ponudili stanovanje, takoj ko sem prišel iz ustanove (E19). Živel sem najprej pet let v Ljubljani v petsobnem stanovanju s štirimi cimri (E20), potem so pa vsi šli pa sem ostal sam. Potem sem pa šel v Maribor s Simono, ki mi je pomagala iskati stanovanje (E21). Za stanovanje plačujem dvesto evrov mesečno, da lahko tukaj živim (E22). Pridejo na obiske socialne delavke, pa še čistilka mi pride občasno počistiti (E23).**

S: Kakšni pa so vaši viri dohodkov, ki jih sedaj prejemaš?

E: **Imam invalidsko pokojnino (E24), s čimer si plačujem stroške za stanovanje in pa za vse stroške za vse ostalo kar potrebujem (E25). Dobim še sto evrov iz Italije. Dobim pa tudi veliko denarja z beračenjem, dobim tudi kakšnih tristo evrov s tem (E26).**

S: Imate morda kakšen nasvet za ljudi, ki si želijo tudi živeti iz skupnosti in ne več v zavodu? Kako naj ljudje to uredijo, na koga se naj obrnejo, kje naj se o tem pozanimajo?

E: **Želim vsakemu človeku, če je le mogoče da bi lahko prišel nazaj v normalno življenje in si poiščejo svoje stanovanje. Vsakemu želim, da se obrne na socialnega delavca, da mu pomaga priti nazaj ven in da mu zagotovi stanovanje (E27).**

S: Kaj pa kakšni nasveti ali pripombe za strokovne delavce?

E: **Naj si čim bolj prizadevajo za to, da pomagajo čim več ljudem pri tem, da pridejo ven na svobodo (E28). Naj se čim bolj žrtvujejo za to, da lahko pridejo ljudje nazaj v skupnost in jim pomagajo pri vsakdanjih stvareh, da bojo lahko živeli samostojno (E29). Predlagal bi tudi, da se z njimi čim več družijo in jim pomagajo, da se vključijo nazaj v skupnost (E30).**

Intervju 5: Franco

DATUM: 13. 8. 2018

Trajanje: 52 minut

Lokacija: Maribor

S: Kakšen je bil potek prehoda iz institucije v skupnost? Kaj je bilo potrebno urediti, da ste prišli iz institucije in kakšne so morebitne ovire s katerimi ste se srečevali?

F: Leta 2005 sem prišel v zavod, me je poslala tja mati. **Za prehod iz zavoda je bilo treba urediti kreditne kartice, da sem lahko začel prejemati pokojnino (F1). Prav tako je bilo treba podpisati posebne pole oziroma dokumente za izhod iz zavoda samega zavoda, brez podpisa ti niso dovolili oditi (F2).**

S: Ste imeli pri prehodu slučajno kakšne ovire? Mogoče iz strani zavoda?

F: **Iz strani zavoda ni bilo ovir pri samem prehodu, so lepo pristali na to da grem, so bili veseli da se je sprostilo mesto, saj je že zdaj noter preveč ljudi (F3). Za enkrat še nimam narejenega osebnega načrta, to je bila edina ovira pri prehodu (F4). Simona ni hotela prehoda v skupnost, saj še nimam narejenega osebnega načrta (F5).**

S: Na koga pa ste se lahko obrnili na pomoč za podporo pri prehodu? Se pravi morda družina, prijatelje ali kakšne službe?

F: **Pomagali so mi na zavodu Franko, stali so mi ob strani ob prehodu in z njimi še zdaj sodelujem (F6). Pomagajo z deljenjem denarja, omogočili so mi tudi spletno plačevanje položnic, ker je tako manj provizije (F7). Vedno so mi pripravljeni pomagati, ko sva rabila z ženo prevoz iz bolnišnice ob polnoči, so brez problema prišli in naju zapeljali do doma (F8).**

S: Kako pa ste sedaj vključeni v življenje skupnost, se pravi prijatelji, delo, hobiji...

F: **Spoznal sem prijatelje v naši soseski, največ se z ženo druživa z njimi (F9). Eden izmed sosedov je vedno pripravljen da nama priskoči na pomoč, recimo pri košnji trave ali pa če si česa ne znava sama skuhati, kakšne nove recepte, pride do naju in nama pomaga (F10). Veliko prijateljev imam tudi že od prej, preden sem prišel bivati nazaj v stanovanje, jih poznam že veliko let, recimo Marinko, Milana, Snežano (F11). Vsak dan se vidiva tudi z zaposlenimi in prostovoljci z zavoda Franko, prihajajo dnevno na obiske (F12).**

S: Imate slučajno kakšne hobije?

F: **Zelo rad igram šah. Prav tako sem pesnik, sem izdal že pet pesniških zbirk v knjižni obliki, eno pa v digitalni obliki, vse to samozaložniško (F13). Z ženo hodiva tudi vsako leto na morje in toplice**

(F14), pri tem nama pomaga zavod Franko, ki nama nudi prevoze (F15). Zavod Franko nama veliko pomaga.

S: Kakšna je sedaj razlika, ko živite na svojem v primerjavi prej, ko ste živeli v zavodu? Kakšne so možnosti svobode, samoodločanja?

F: Zdaj imava z ženo več prostosti, nihče naju ne nadzira preveč (F16), lahko si privoščiva tudi kakšen kozarček vina, če nama to odgovarja (F17). Sama si kupujeva kar potrebujeva, sama kupujeva tudi tobak (F18). Sama lahko živima in delava tako kot je nama všeč in se počutiva dobro (F19).

S: Kako vam je uspelo najti stanovanje? Kdo vam je pri tem pomagal?

F: Stanovanje sem podedoval po mami (F20), moja strešja sestra se je temu odpovedala. Tako sem imel že pred samim izhodom zagotovljeno stanovanje, kar je omogočilo lažji prehod (F21). Tukaj sem se rodil in mi je všeč, to je moj dom (F22).

S: Kakšni pa so vaši viri dohodkov, ki jih sedaj prejemaš?

F: Imam svojo penzijo, delal sem kot učitelj slovenščine in nemščine (F23). Prav tako sem včasih kaj zaslužil s prodajo svojih knjig, pesmi (F24). Z ženo si deliva stroške tako za stanovanje kot za hrano (F25).

S: Se pravi da je dovolj velika vsota, da si pokrijeta stroške bivanja?

F: Ni dovolj sredstev, bi bilo dobro oziroma potrebno zagotoviti še kakšen drug prihodek denarja, iz drugih virov (F26). Trenutno še lahko nekako shajava, vendar bi kakšen dodatek omogočil bolj lagodno življenje (F27).

S: Imate morda kakšen nasvet za ljudi, ki si želijo tudi živeti iz skupnosti, se pravi samostojno, z družino ali v stanovanjskih skupinah?

F: Svetujem jim, da gredo čim prej ven iz zavoda in si poiščejo stanovanje, sami ali skupaj še s kom (F28). Za podporo in pomoč pri selitvi v skupnost naj si poiščejo podporo in pomoč pri zavodu Franko, ki je nama z ženo zelo pomagal (F29). Ko sem prišel ven, nisem vedel na koga naj se obrnem in so mi bili pripravljeni priskočiti na pomoč z njihovimi nasveti in storitvami (F30).

S: Kaj pa kakšni nasveti ali pripombe za strokovne delavce, koordinatorje ali Zavod Franko?

F: Omenil bi nasvet za zavod Franko, da ostalim pomagajo, kot so pomagali meni in ženi, vedno so priskočili na pomoč, ko ni bilo sredstev na računu so bili pripravljeni priskočiti na pomoč (F31). Pomagajo naj kot most za življenje pri prehodu v skupnost, naj nudijo kašne storitve tudi ostalim (F32).

Priloga 3: Osnovo kodiranje intervjujev

	Izjava	Pojem	Kategorija	Nadkategorija
A1	...narediti osebni načrt	Naredila osebni načrt	Osebno načrtovanje	Prehod v skupnost
A2	smo začeli iskati stanovanje.	Iskala stanovanje	Stanovanje	Prehod v skupnost
A3	Do takrat ste pa vmes med iskanjem stanovanja čakali v zavodu? Tako je.	Med iskanjem stanovanja bivala v zavodu	Stanovanje	Prehod v skupnost
A4	Tam veš, da ni bilo lepo	Slabo počutje v zavodu	Življenje v zavodu	Življenje v instituciji
A5	se je moral strinjati predvsem Center za socialno delo	Privolitev CSD za prehod	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
A6	Iz vidika Hrastovca, da se preselim ven iz zavoda, to ni bila ovira in niso nasprotovali	Strinjanje SVZ za prehod	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
A7	Oni so mogli podpisati, da so mi odobrili	Privolitev CSD za prehod	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
A8	Pa jaz sem morala podpisati	Podpis papirjev za prehod	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
A9	Jaja, obrnila sem se na lenarški center	Podpora in pomoč - CSD	Podpora CSD	Podpora in pomoč
A10	S Simono, ki je moja koordinatorica v skupnosti, sva naredili osebni načrt	Osebni načrt - koordinator	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
A11	Barbara iz Zavoda Franko mi je pomagala iskati stanovanje	Iskanje stanovanja - ZF	Podpora ZF	Podpora in pomoč
A12	No, na začetku sicer ni šlo	Težave pri iskanju stanovanja	Stanovanje	Prehod v skupnost
A13	Sama čistim, perem, kuham. V bistvu sama skrbim za stanovanje in zase.	Sama skrbi za dom	Stanovanje	Življenje v skupnosti

A14	Kakšne so možnosti samoodločanja? Superca je.	Več samoodločanja	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
A15	Lahko grem ven kadarkoli si jaz želim, skuham si, ko sem lačna, spim lahko do kadarkoli, jem lahko kadarkoli	Več samoodločanja	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
A16	čakam na odločitev sodišča glede povrnitve moje poslovne spodobnosti, da bom res imela popolno svobodo nad vsem	Čakanje na vrnitev poslovne sposobnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
A17	lani so mi rekli, da moram biti eno leto zunaj, da vidijo kako bom jaz v tem času funkcionirala	Čakanje na vrnitev poslovne sposobnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
A18	Ta, ki ima skrbništvo čez je rekla, da res ni nobena ovira. So bile pri meni na obisku in so videle, da sem lahko čisto sama	Potrditve samostojnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
A19	Povezala sem se s svojo sosedo pa s temi, ko prihajajo k meni na obisk.	Ustvarjanje novih stikov	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
A20	iz socialne hkrati pa tudi prijateljice	Prijateljski odnos ZF	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
A21	če morda česa ne vem se lahko zmeraj z njimi posvetujem	Podpora in pomoč	Podpora ZF	Podpora in pomoč
A22	Pa tudi s svojim možem se druživa	Druženje s partnerjem	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
A23	Prvo sem si ga prišla ogledat. Nato smo se pogovorili z lastnico. Drugi dan smo že dobili preko e-maila, da sem dobila stanovanje in se lahko že vselim.	Kratek čas iskanja stanovanja	Stanovanje	Življenje v skupnosti
A24	Nene, veliko sem si jih pred tem že ogledala. Eni so mi rekli, da me bodo poklicali pa ni bilo potem nič iz tega.	Ignoriranje stanodajalcev	Stanovanje	Življenje v skupnosti

A25	Drugače sem pa iskala stanovanje približno dva meseca	Kratek čas iskanja stanovanja	Stanovanje	Življenje v skupnosti
A26	Zdaj sem tukaj že približno eno leto	Čas preživet v skupnosti	Stanovanje	Življenje v skupnosti
A27	Trenutno pa čakam, da dobim to upokojensko stanovanje	Iskanje novega stanovanja	Stanovanje	Življenje v skupnosti
A28	Najprej sem morala k zdravniku, da sem si zrihtala zdravniško potrdilo	Iskanje novega stanovanja	Stanovanje	Življenje v skupnosti
A29	sva skupaj s Simono oddali vlogo	Podpora in pomoč - koordinator	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
A30	Moja pokojnina in varstveni dodatek. Socialna pomoč znaša 6€ zaradi vseh ostalih prejemkov	Priliv dohodkov	Prihodki	Življenje v skupnosti
A31	Lahko shajate s temi financami? Lahko ja.	Dovoljšna sredstva	Prihodki	Življenje v skupnosti
A32	Vse stroške si sama plačujem, npr: najemnino, hrano ipd. Sama grem na banko. Lepo pridem čez mesec s tem kar imam	Sama upravljanja z denarjem	Prihodki	Življenje v skupnosti
A33	Pokojnino dobivam zaradi tega, ker sem invalidsko upokojena zaradi oči. Drugače sem pa delala v EMO, kot kuharica in dobivam še od tega	Priliv lastnih dohodkov	Prihodki	Življenje v skupnosti
A34	Prvo naj se posvetujejo s CSDjem in svojim koordinatorjem skupnosti. Koordinator skupnosti ti poišče izvajalca in ti tako pomaga pri tej poti ven iz zavoda	Poiščite pomoč na CSD	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
B1	Čisto na začetku mi je moja partnerica predlagala, jaz sem pa dal nato pobudo	Selitev kot pobuda partnerja	Podpora partnerja	Prehod v skupnost

B2	Pomagali sta mi Anja in Simona	Podpora s strani soc. delavk	Priprava na prehod	Podpora in pomoč
B3	Najprej sem moral naredit osebni načrt	Osebni načrt	Osebno načrtovanje	Prehod v skupnost
B4	Tega sem naredil s študentko Anjo	Pomoč študenta	Podpora soc. delavcev	Podpora in pomoč
B5	Z zavodom Hrastovec smo imeli na začetku tudi sestanek na to temo	Sestanek s SVZ	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
B6	Žal še ne živim samostojno v skupnosti ampak sem še v tej fazi premeščanja	Faza premeščanja	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
B7	Trenutno sem na uradno na dopustu pri moji ženi, drugače pa še živim v zavodu	Uradno še v zavodu	Stanovanje	Prehod v skupnost
B8	Po želji lahko grem ven, lahko delam kar želim, npr.: gledam televizijo, poslušam glasbo, sem na telefonu	Svoboda odločanja	Večanje izbire	Prehod v skupnost
B9	V Hrastovcu se pa samo eno in isto ponavlja, ena in ista rutina, ki ji moreš slediti	Rutine zavoda	Življenje v zavodu	Življenje v instituciji
B10	Zmeraj si od nekoga odvisen, če želiš nekaj narediti	Odvisnost od drugih	Življenje v zavodu	Življenje v instituciji
B11	S prijateljico Matejo, ki je nekje iz Maribora, se druživa in hodiva na sprehode.	Druženje s prijatelji	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
B12	Ona je v bistvu del neformalne mreže in mi pomaga ob samem prehodu	Pomoč ob prehodu	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
B13	Nudi mi podporo hkrati pa sva prijatelja in hodiva na sprehode	Socialna mreža podpore	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
B14	Še morda s kom? Ja pa s svojo ženo, seveda	Podpora zakonca	Druženje, stiki	Podpora in pomoč
B15	Opravljam gospodinjska dela, no kuham ravno ne. Delam pa vse drugo, sesam, pometam, brišem posodo, jo	Skrbi za stanovanje	Stanovanje	Življenje v skupnosti

	pomivam, čistim druge stvari in podobno			
B16	Živim pri svoji ženi, tako da sem našel to stanovanje preko nje. Marinka je velikokrat dala pobudo, da sem hodil k njej na obisk	Živi pri partnerju	Stanovanje	Življenje v skupnosti
B17	Iz teh obiskov so se razvile nekajdnevne počitnice nato pa sva se odločila, da bi skupaj živela	Stopnjevanje obiskov	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
B18	Sedaj iščeva z ženo drugo stanovanje, malo večje	Išče novo stanovanje	Stanovanje	Življenje v skupnosti
B19	Trenutno živiva v garsonjeri in je bolj malo	Majhno stanovanje	Stanovanje	Življenje v skupnosti
B20	Trenutno preko zavoda, ker še nisem za stalno zunaj in sem šele v začetni fazi prehoda	Zavod pobere denar	Prihodki	Prehod v skupnost
B21	Imam tudi penzijo preko očeta	Osebni prihodki	Prihodki	Življenje v skupnosti
B22	Ko bom pa prav zunaj, bom dobil tudi druge finančne vire in ga bo še več	Novi prihodki v skupnosti	Prihodki	Življenje v skupnosti
B23	Stroške si bova tudi delila z ženo in bo tako lažje	Deli stroške s partnerjem	Prihodki	Življenje v skupnosti
B24	Naj se obrnejo na CSD in čimprej začnejo urejati stvari	Poiščite pomoč na CSD	Nasvet za uporabnike	Nasveti in predlogi
C1	Najprej sem živel v instituciji v depandansi C v Hrastovcu	Živel v zavodu	Življenje v zavodu	Življenje v instituciji
C2	Po treh mesecih sem šel v zunanjo enoto DBE v Kabajevo	Živel v bivalni enoti	Življenje v bivalni enoti	Življenje v instituciji
C3	Tam sem imel cimra in sem živel kako leto	Bival s sostanovalcem	Življenje v bivalni enoti	Življenje v instituciji

C4	zavod ponudil njihovo enosobno stanovanje v katerem sem bival približno pol leta	Sam živel v bivalni enoti	Življenje v bivalni enoti	Življenje v instituciji
C5	Počutil sem se malo osamljenega in sem potreboval nekoga za pogovor	Občutil osamljenost	Življenje v bivalni enoti	Življenje v instituciji
C6	sem poklical zaupni telefon Samarijan. Tu sem izvedel, da obstajajo koordinatorji, ki ti lahko pomagajo v različnih situacijah	Pridobil informacije o oblikah pomoči	Priprava na prehod	Podpora in pomoč
C7	Povedali so mi tudi za ime in priimek na koga se lahko obrnem in sicer na Simono Ratajc	Pridobil informacije na koga se obrniti	Priprava na prehod	Podpora in pomoč
C8	poklical socialno službo v Mariboru na CSD,	Kontaktiral CSD	Priprava na prehod	Podpora in pomoč
C9	dobil kontaktno številko od koordinatorke Simone	Kontaktiral koordinatorko	Podpora koordinatorja	Prehod v skupnost
C10	Z njo sva delala osebni načrt približno 8 mesecev	Izdelal osebni načrt	Podpora koordinatorja	Prehod v skupnost
C11	vendar so mi na SVIZU povedali, da imam premajhno pokojnino	Premajhni prihodki za stanovanje	Prihodki	Prehod v skupnost
C12	To sem povedal Simoni, ki mi je rekla, da imam lahko tudi drugačne načine financiranja iz občine Maribor	Pomoč koordinatorke za finance	Prihodki	Podpora in pomoč
C13	22. aprila sem se preselil iz zunanje bivale enote Hrastovca v najemniško stanovanje na Kočevarjevo 8	Preselil v svoje stanovanje	Stanovanje	Prehod v skupnost
C14	Kaj je bilo vse potrebno urediti za ta prehod? Napisati sem moral prošnjo in oddat dohodke.	Uredil potrebne papirje za preselitev	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
C15	Plačati je bilo treba tudi neko varščino oziroma akontacijo v višini 583€.	Pokril stroške za bivanje	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
C16	To sva vse uredila s Simono	Pomoč koordinatorja-plačilo	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč

C17	začel se je najtežji del, saj sem moral opremiti stanovanje	Opremiti stanovanje - težava	Stanovanje	Prehod v skupnost
C18	Simona mi je preko interneta uredila pohištvo: posteljo, jogije, mizo, stole, omaro, pralni stroj	Opremil stanovanje- pomoč koordinatorja	Stanovanje	Prehod v skupnost
C19	Najprej so me prepričevali, da zakaj hočem iti ven, saj imam v najemu enosobno stanovanje in imam hrano in vse	Zaviranje prehoda s strani SVZ	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
C20	Vendar nisem imel svojih finančnih virov razen 20€ žepnine	Imel je nizek priliv dohodkov	Prihodki	Življenje v instituciji
C21	To pa seveda ni dovolj za cigarete pa za kavico	Nezadovoljen z prihodki	Prihodki	Življenje v instituciji
C22	Simona mi je preko centra za socialno delo uredila denarno pomoč, ki je znašala 520€, da sem lahko plačal najemnino za dva meseca	Uredil enkratno denarno pomoč - koordinator	Prihodki	Podpora in pomoč
C23	Namreč, ker so mi garsonjero dobili že februarja, sem moral za tri mesece za nazaj plačati skupaj z vsemi stroški	Komplikacije s plačilom stanovanja	Prihodki	Prehod v skupnost
C24	Hodil sem v Ozaro, na sprehode, k prijateljem v mesto in mi je na tak način čas mineval kar zmerno	Preživel prosti čas s prijatelji	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C25	Pri selitvi mi je pomagala koordinatorica Simona, brat pa pri selitvi pohištva	Pomoč socialne mreže pri selitvi	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
C26	Potem sem se začel dobivat z Ivo iz zavoda Franka	Navezal stike z ZF	Druženje, stiki	Podpora in pomoč
C27	Tako je potekal čas do 2016, ko se je k meni preselila s 4.7.2016 prijateljica Majda. Sedaj živiva skupaj že dve leti	Živi s prijateljico	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C28	Razlikuje se s tem, da je sedaj več samostojnosti in več lastnega odločanja	Več nadzora nad življenjem	Večanje izbire	Življenje v skupnosti

C29	Sam poskrbim za hrano, oblačila, položnice in sam razpolagam s finančnimi viri, torej pokojnino	Več nadzora nad življenjem	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
C30	Več je svobode v skupnosti. Nihče te ne nadzira, izsiljuje ali ukazuje	Več nadzora nad življenjem	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
C31	Občasno grem v Ozaro na kavico in se malo pogovorim	Vključen v skupnost	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C32	Grem tudi k prijateljem v mesto	Vključen v skupnost	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C33	Vsako jutro grem v trgovino, da lahko pripravljam obroke s prijateljico Majdo	Druženje s prijateljico	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C34	Skupaj gledava tudi televizijo, poslušava glasbo	Druženje s prijateljico	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C35	K nama prihajajo sorodniki od Majde: dve sestri in en brat. Tudi moj brat pride občasno k meni	Obiskujejo ga sorodniki	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C36	Šel sem po prošnjo ali vlogo v območno skupnost društva upokojencev Maribor	Pomoč pri zagotovitvi stanovanja	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
C37	Nato sem dal vlogo za stanovanje in za to garsonjero v kateri živim sedaj sem čakal približno dve leti	Pridobil svoje stanovanje	Stanovanje	Prehod v skupnost
C38	Prejemam denar od SPIZa, približno 407€ pokojnine in varstveni dodatek 143€. tako da, vse skupaj imam približno 550€ za preživetje	Osební prihodki - penzija	Prihodki	Življenje v skupnosti
C39	S prijateljico Majdo si deliva tudi stroške. Ona daje denar za hrano jaz pa za položnice	Deli stroške s prijateljico	Prihodki	Življenje v skupnosti
C40	Potrebno je malo bolj skromno živeti s tem denarjem	Živi skromno - nuja	Prihodki	Življenje v skupnosti
C41	Gre čez ampak je proti konec mesecu gre malo bolj težko	Živi skromno - nuja	Prihodki	Življenje v skupnosti

C42	prosim Simono ali Ivo za kakšnih 20-30€, da mi posodita pa potem, ko dobim pokojnino vrnem nazaj	Denarna pomoč - koordinator	Prihodki	Podpora in pomoč
C43	Moj nasvet bi bil, naj se ne bojijo iti ven iz institucije saj je to kar bojazen	Ne se bati izhoda	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
C44	Pa naj pogumno poiščejo pomoč na centru za socialno delo	Poiščite podporo, pomoč -CSD	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
C45	Zelo dobro je, da se obrnejo na koordinatorje po nasvete	Poiščite podporo, pomoč - koordinator	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
C46	Predvsem pa naj bodo pogumni, saj je na začetku težko ampak nato se privadiš	Vztrajati pri prehodu	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
C47	Dobro bi bilo, da organizirajo več dogodkov in aktivnosti. Na primer: sprehodi, ogled filmov, obisk različnih dogodkov in prireditvev	Večanje skupnih dogodkov	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi
C48	Pač, da bi čas še hitreje minil in da si tudi bolj vpet v samo skupnost	Večanje vključevanja v skupnost	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi
D1	Bilo je potrebno izpolniti papirje	Izpolnila potrebne papirje	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
D2	sem jih izpolnjevala skupaj s socialno delavko Mirjam iz Hrastovca	Pomagala soc. delavka	Podpora soc. delavcev	Podpora in pomoč
D3	Z njo sem se pogovarjala, pisala kaj počnem čez dan in kaj želim delat in delala naloge, ki mi jih je dala	Pomagala soc. delavka	Podpora soc. delavcev	Podpora in pomoč
D4	Nobenh problemov ni bilo pri prehodu	Nemoten prehod v skupnost	Strinjanje ustanove a prehod	Prehod v skupnost
D5	Pomagale sta mi ata pa mama	Podpora s strani staršev	Podpora staršev	Podpora in pomoč

D6	pa socialne delavke so mi pomagale narediti osebni načrt da sem lahko prišla ven	Naredila osebni načrt	Osebno načrtovanje	Prehod v skupnost
D7	V Hrastovcu sem mogla vsaki dan nekaj čistiti pa pospravljati stranišče, kar mi ni bilo všeč ampak sem delala to zaradi nagrad	Nelagodje v zavodu	Življenje v ustanovi	Življenje v instituciji
D8	Pokazati sem mogla račune od dobljenih nagrad	Kontrola financ v SVZ	Prihodki	Življenje v instituciji
D9	Tukaj je stokrat boljše, tam so me dali v oblaženo sobo	Nelagodje v zavodu	Življenje v ustanovi	Življenje v instituciji
D10	Doma pa lahko delam kar hočem, kadar hočem	Ima svobodo izbire	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
D11	Tukaj zdaj lahko grem s spremljevalkami okoli, kamor si želim iti	Ima svobodo gibanja	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
D12	Pomagala mi je Simona, da sem se pridružila v Šent	Pomoč koordinatorja pri vključitvi	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
D13	Tam sem dobila nove prijatelje, skupaj delamo razne stvari	Povečala socialno mrežo	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
D14	tam sem se tudi naučila delati nove stvari	Pridobila nova znanja	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
D15	Pa tudi s spremljevalkami grem velikokrat skupaj ven, gremo v kino pa do parka na sprehod	Druženje s prijatelji	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
D16	Rada poslušam glasbo in berem knjige, ampak zdaj mi ni toliko do branja zaradi zdravil	Negativne posledice zdravil	Zdravila	Življenje v skupnosti
D17	Z mamo sva skupaj uredile, da sem prišla živeti skupaj z njo	Živi s starši	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
D18	Lepo mi je živeti doma, ker mi mama pomaga pri opraviilih in skrbi zame	Podpora in pomoč staršev	Druženje, stiki	Podpora in pomoč
D19	Dobivam invalidnino in pa varstveni dodatek	Dobiva osebne prihodke	Prihodki	Življenje v skupnosti

D20	Delim si stroške s starši, tako da ni problema	Deli stroške s starši	Prihodki	Življenje v skupnosti
D21	Sem pa imela fanta, ki si je sposojal mojo kartico, da si je kupil stvari, recimo ojačevalec za kitaro, zato jo zdaj nimam	Nima dostopa do svojega denarja	Prihodki	Življenje v skupnosti
D22	Ko grem v trgovino me pospremijo spremljevalke in mama mora vedet kaj delam z denarjem	Kontrola staršev nad prihodki	Prihodki	Življenje v skupnosti
D23	Naj si poiščejo koga, da jim bo pomagal da hitreje pridejo ven, tako kot je meni mama	Poiskati pomoč pri prehodu	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
D24	Kaj pa kakšni nasveti ali pripombe za strokovne delavce? Nimam nič, do mene so lepo pristopili in skupaj smo začeli delat osebi načrt, da sem lahko prišla nazaj ven	Pomembna podpora soc. delavcev - prehod	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi
E1	Kakšen je bil potek prehoda iz institucije v samostojno življenje? Šli smo s z Iz-hodom na pohod po Sloveniji, smo prehodili celo slovenijo v parih	Član gibanja za svobodo	Del gibanja	Prehod v skupnost
E2	Nisem imel veliko denarja in hrane	Malo prihodkov	Prihodki	Življenje v skupnosti
E3	ampak sem mel dosti za vse kar sem rabil, bil sem svoboden, kar je najbolj pomembno zame.	Zadovoljene osnovne potrebe	Prihodki	Življenje v skupnosti
E4	Skupaj s delavci smo naredili osebni načrt	Naredil osebni načrt	Osebno načrtovanje	Prehod v skupnost
E5	Vse potrebno so mi uredili socialni delavci, jaz sem pri tem samo sodeloval	Pomoč soc. delavcev	Podpora soc. delavcev	Prehod v skupnost
E6	Ni bilo nobenih ovir, po tem pohodu sem samo prišel v Ljubljano to pa je bilo to, zavod se ni vmešaval v prehod	Nemoten prehod v skupnost	Strinjanje ustanove a prehod	Prehod v skupnost

E7	Na koga ste se lahko obrnil v času prehoda? Kdo vam je pri tem pomagal? Na socialne delavke in pa delavce, so prišli vsak dan na obiske	Podpora soc. delavcev - prehod	Podpora soc. delavcev	Podpora in pomoč
E8	Nisem imel nekega interesa in volje da bi sam prišel ven	Sam brez podpore za prehod	Nevtralnost	Prehod v skupnost
E9	so me vprašali, če bi živel v Ljubljani in seveda sem rekel da	Prehod ponujen s strani soc. delavcev	Podpora soc. delavcev	Prehod v skupnost
E10	zakaj bi bil tukaj, če lahko lepo živim zunaj na svobodi sam, imam iste potrebe in pa pravice kot vsi drugi	Enakopraven član družbe	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
E11	Velika razlika je v življenju zdaj ko sem zunaj, dosti velika	Opazna razlika življenja po prehodu	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
E12	Tukaj sem lahko svoboden pa kadim travo	Svoboda izbire dejavnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
E13	Tam me je prizadelo ko sem gledal uboge ljudi, nisem niti hotel kaditi, ker sem se tako slabo počutil ko sem to videl	Neprijetni občutki bivanja v zavodu	Življenje v ustanovi	Življenje v instituciji
E14	Imel pa sem punco v zavodu, to edino malo pogrešam.	Pogreša nekatere ljudi iz zavoda	Druženje, stiki	Življenje v instituciji
E15	Na začetku sem bil samotar, ker nisem mogel zaupati ljudem	Nezaupljiv po prehodu	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
E16	Zdaj imam polno prijateljev, nekatere poznam že od prej, preden sem bil v zavodu	Imel obstoječo soc. mrežo	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
E17	z drugimi pa sem navezal stike zdaj ko sem prišel v Maribor	Razširil soc. mrežo po prehodu	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
E18	Se družim z vsakim in sem z vsakim prijazen in se z njimi pogovorim	Rad naveže nove stike	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
E19	Najprej so mi socialni delavci ponudili stanovanje, takoj ko sem prišel iz ustanove	Dobil ponudbo za stanovanje ob prehodu	Podpora soc. delavcev	Prehod v skupnost

E20	Živel sem najprej pet let v Ljubljani v petsobnem stanovanju s štirimi cimri	Bival v skupnem stanovanju	Stanovanje	Življenje v skupnosti
E21	Potem sem pa šel v Maribor s Simono, ki mi je pomagala iskati stanovanje	Podpora pri iskanju novega stanovanja - koordinator	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
E22	Za stanovanje plačujem dvesto evrov mesečno, da lahko tukaj živim	Sam plačuje najemnino	Prihodki	Življenje v skupnosti
E23	Pridejo na obiske socialne delavke, pa še čistilka mi pride občasno počistiti	Prejema podporo na domu	Podpora soc. delavcev	Podpora in pomoč
E24	Kakšni pa so vaši viri dohodkov, ki jih sedaj prejemaš? Imam invalidsko pokojnino	Vir prihodkov	Prihodki	Življenje v skupnosti
E25	s čimer si plačujem stroške za stanovanje in pa za vse stroške za vse ostalo kar potrebujem	Zadovoljen s denarnimi sredstvi	Prihodki	Življenje v skupnosti
E26	Dobim pa tudi veliko denarja z beračenjem, dobim tudi kakšnih tristo evrov s tem	Ima alternativne vire prihodkov	Prihodki	Življenje v skupnosti
E27	Vsakemu želim, da se obrne na socialnega delavca, da mu pomaga priti nazaj ven in da mu zagotovi stanovanje.	Poiskati pomoč pri prehodu – soc. delavce	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
E28	Naj si čim bolj prizadevajo za to, da pomagajo čim več ljudem pri tem, da pridejo ven na svobodo	Večje prizadevanje za prehod ljudi v skupnost	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi
E29	Naj se čim bolj žrtvujejo za to, da lahko pridejo ljudje nazaj v skupnost in jim pomagajo pri vsakdanjih stvareh, da bojo lahko živeli samostojno	Več podpore in pomoči pri prehodu v skupnost	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi
E30	Predlagal bi tudi, da se z njimi čim več družijo in jim pomagajo, da se vključijo nazaj v skupnost	Povečati stike po prehodu v skupnost	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi
F1	Za prehod iz zavoda je bilo treba urediti kreditne kartice, da sem lahko začel prejemati pokojnino	Uredil bančno kartico	Priprava na prehod	Prehod v skupnost

F2	Prav tako je bilo treba podpisati posebne pole oziroma dokumente za izhod iz zavoda samega zavoda, brez podpisa ti niso dovolili oditi	Uredil papirje potrebne za izhod	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
F3	Iz strani zavoda ni bilo ovir pri samem prehodu, so lepo pristali na to da grem, so bili veseli da se je sprostilo mesto, saj je že zdaj noter preveč ljudi	Nemoten prehod v skupnost	Strinjanje ustanove a prehod	Prehod v skupnost
F4	Za enkrat še nimam narejenega osebnega načrta, to je bila edina ovira pri prehodu	Brez osebnega načrta	Osebnostno načrtovanje	Prehod v skupnost
F5	Simona ni hotela prehoda v skupnost, saj še nimam narejenega osebnega načrta	Brez osebnega načrta	Osebnostno načrtovanje	Prehod v skupnost
F6	Pomagali so mi na zavodu Franko, stali so mi ob strani ob prehodu in z njimi še zdaj sodelujem	Podpora ZF pri prehodu	Podpora ZF	Podpora in pomoč
F7	Pomagajo z deljenjem denarja, omogočili so mi tudi spletno plačevanje položnic, ker je tako manj provizije	Podpora ZF pri finančah	Podpora ZF	Podpora in pomoč
F8	Vedno so mi pripravljeni pomagati, ko sva rabila z ženo prevoz iz bolnišnice ob polnoči, so brez problema prišli in naju zapeljali do doma	Podpora ZF pri vsakdanjem življenju	Podpora ZF	Podpora in pomoč
F9	Spoznal sem prijatelje v naši soseski, največ se z ženo druživa z njimi	Navezal stike z okolico	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
F10	Eden izmed sosedov je vedno pripravljen da nama priskoči na pomoč, recimo pri košnji trave ali pa če si česa ne znava sama skuhati, kakšne nove recepte, pride do naju in nama pomaga	Podpora in pomoč sosedov	Druženje, stiki	Podpora in pomoč
F11	Veliko prijateljev imam tudi že od prej, preden sem prišel bivati nazaj v stanovanje, jih poznam že veliko let, recimo Marinko, Milana, Snežano	Ohranjanje obstoječe socialne mreže	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti

F12	Vsak dan se vidiva tudi z zaposlenimi in prostovoljci z zavoda Franko, prihajajo dnevno na obiske	Ohranja stike z ZF	Podpora ZF	Podpora in pomoč
F13	Zelo rad igram šah. Prav tako sem pesnik, sem izdal že pet pesniških zbirk v knjižni obliki, eno pa v digitalni obliki, vse to samozaložniško	Izdal lastna pesniška dela	Osebi razvoj	Življenje v skupnosti
F14	Z ženo hodiiva tudi vsako leto na morje in toplice	Preživljanje prostega časa	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
F15	pri tem nama pomaga zavod Franko, ki nama nudi prevoze	Podpora ZF pri vsakdanjem življenju	Podpora ZF	Podpora in pomoč
F16	Zdaj imava z ženo več prostosti, nihče naju ne nadzira preveč	Svoboda izbire dejavnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
F17	lahko si privoščiva tudi kakšen kozarček vina, če nama to odgovarja	Svoboda izbire dejavnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
F18	Sama si kupujeva kar potrebujeva, sama kupujeva tudi tobak	Svoboda izbire dejavnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
F19	Sama lahko živima in delava tako kot je nama všeč in se počutiva dobro	Svoboda izbire dejavnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
F20	Stanovanje sem podedoval po mami	Stanovanje podedoval	Stanovanje	Življenje v skupnosti
F21	Tako sem imel že pred samim izhodom zagotovljeno stanovanje, kar je omogočilo lažji prehod	Stanovanje mu je olajšalo prehod	Stanovanje	Življenje v skupnosti
F22	Tukaj sem se rodil in mi je všeč, to je moj dom	Občuti domačnost	Stanovanje	Življenje v skupnosti
F23	Imam svojo penzijo, delal sem kot učitelj slovenščine in nemščine	Prejema dohodke-pokojnino	Prihodki	Življenje v skupnosti
F24	Prav tako sem včasih kaj zaslužil s prodajo svojih knjig, pesmi	Prejema dohodke - prodaja	Prihodki	Življenje v skupnosti

F25	Z ženo si deliva stroške tako za stanovanje kot za hrano	Deli stroške bivanja s partnerko	Prihodki	Življenje v skupnosti
F26	Ni dovolj sredstev, bi bilo dobro oziroma potrebno zagotoviti še kakšen drug prihodek denarja, iz drugih virov	Nezadovoljne s prihodki	Prihodki	Življenje v skupnosti
F27	Trenutno še lahko nekako shajava, vendar bi kakšen dodatek omogočil bolj lagodno življenje	Živi skromno - nuja	Prihodki	Življenje v skupnosti
F28	Svetujem jim, da gredo čim prej ven iz zavoda in si poiščejo stanovanje, sami ali skupaj še s kom	Poiščejo naj stanovanje, sami ali v skupini	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
F29	Za podporo in pomoč pri selitvi v skupnost naj si poiščejo podporo in pomoč pri zavodu Franko, ki je nama z ženo zelo pomagal	Obrniti se na podporo ZF, pomoč pri prehodu	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
F30	Ko sem prišel ven, nisem vedel na koga naj se obrnem in so mi bili pripravljeni priskočiti na pomoč z njihovimi nasveti in storitvami	Obrniti se na podporo ZF, pomoč pri prehodu	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
F31	za zavod Franko, da ostalim pomagajo, kot so pomagali meni in ženi, vedno so priskočili na pomoč, ko ni bilo sredstev na računu so bili pripravljeni priskočiti na pomoč	Naj vsem nudijo podporo in pomoč, sploh pri samem prehodu	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi
F32	Pomagajo naj kot most za življenje pri prehodu v skupnost, naj nudijo kašne storitve tudi ostalim	Naj vsem nudijo podporo in pomoč, sploh pri samem prehodu	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi

Priloga 4: Kodiranje relevantnih pojmov, kategorij in nadkategorij

	Izjava	Pojem	Kategorija	Nadkategorija
A1	...narediti osebni načrt	Naredila osebni načrt	Osebno načrtovanje	Prehod v skupnost
B3	Najprej sem moral naredit osebni načrt	Osebni načrt	Osebno načrtovanje	Prehod v skupnost
D6	pa socialne delavke so mi pomagale naredit osebni načrt da sem lahko prišla ven	Naredila osebni načrt	Osebno načrtovanje	Prehod v skupnost
E4	Skupaj s delavci smo naredili osebni načrt	Naredil osebni načrt	Osebno načrtovanje	Prehod v skupnost
F4	Za enkrat še nimam narejenega osebnega načrta, to je bila edina ovira pri prehodu	Brez osebnega načrta	Osebno načrtovanje	Prehod v skupnost
F5	Simona ni hotela prehoda v skupnost, saj še nimam narejenega osebnega načrta	Brez osebnega načrta	Osebno načrtovanje	Prehod v skupnost
A5	se je moral strinjati predvsem Center za socialno delo	Privolitev CSD za prehod	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
A6	Iz vidika Hrastovca, da se preselim ven iz zavoda, to ni bila ovira in niso nasprotovali	Strinjanje SVZ za prehod	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
A7	Oni so mogli podpisati, da so mi odobrili	Privolitev CSD za prehod	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
A8	Pa jaz sem morala podpisati	Podpis papirjev za prehod	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
B5	Z zavodom Hrastovec smo imeli na začetku tudi sestanek na to temo	Sestanek s SVZ	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
B6	Žal še ne živim samostojno v skupnosti ampak sem še v tej fazi premeščanja	Faza premeščanja	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
C14	Kaj je bilo vse potrebno urediti za ta prehod? Napisati sem moral prošnjo in oddat dohodke.	Uredil potrebne papirje za preselitev	Priprava na prehod	Prehod v skupnost

C15	Plačati je bilo treba tudi neko varščino oziroma akontacijo v višini 583€.	Pokril stroške za bivanje	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
C19	Najprej so me prepričevali, da zakaj hočem iti ven, saj imam v najemu enosobno stanovanje in imam hrano in vse	Zaviranje prehoda s strani SVZ	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
C36	Šel sem po prošnjo ali vlogo v območno skupnost društva upokojencev Maribor	Pomoč pri zagotovitvi stanovanja	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
D1	Bilo je potrebno izpolniti papirje	Izpolnila potrebne papirje	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
E1	Kakšen je bil potek prehoda iz institucije v samostojno življenje? Šli smo s z Iz-hodom na pohod po Sloveniji, smo prehodili celo slovenijo v parih	Član gibanja za svobodo	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
F1	Za prehod iz zavoda je bilo treba urediti kreditne kartice, da sem lahko začel prejemati pokojnino	Uredil bančno kartico	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
F2	Prav tako je bilo treba podpisati posebne pole oziroma dokumente za izhod iz zavoda samega zavoda, brez podpisa ti niso dovolili oditi	Uredil papirje potrebne za izhod	Priprava na prehod	Prehod v skupnost
D4	Nobenih problemov ni bilo pri prehodu	Nemoten prehod v skupnost	Strinjanje ustanove a prehod	Prehod v skupnost
E6	Ni bilo nobenih ovir, po tem pohodu sem samo prišel v Ljubljano to pa je bilo to, zavod se ni vmešaval v prehod	Nemoten prehod v skupnost	Strinjanje ustanove a prehod	Prehod v skupnost
F3	Iz strani zavoda ni bilo ovir pri samem prehodu, so lepo pristali na to da grem, so bili veseli da se je sprostilo mesto, saj je že zdaj noter preveč ljudi	Nemoten prehod v skupnost	Strinjanje ustanove a prehod	Prehod v skupnost
A9	Jaja, obrnila sem se na lenarški center	Podpora in pomoč - CSD	Podpora CSD	Podpora in pomoč

A10	S Simono, ki je moja koordinatorica v skupnosti, sva naredili osebni načrt	Osebni načrt - koordinator	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
A29	sva skupaj s Simono oddali vlogo	Podpora in pomoč - koordinator	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
B12	Ona je v bistvu del neformalne mreže in mi pomaga ob samem prehodu	Pomoč ob prehodu	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
B13	Nudi mi podporo hkrati pa sva prijatelja in hodiva na sprehode	Socialna mreža podpore	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
C9	dobil kontaktno številko od koordinatorice Simone	Kontaktiral koordinatorico	Podpora koordinatorja	Prehod v skupnost
C10	Z njo sva delala osebni načrt približno 8 mesecev	Izdelal osebni načrt	Podpora koordinatorja	Prehod v skupnost
C16	To sva vse uredila s Simono	Pomoč koordinatorja-plačilo	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
C25	Pri selitvi mi je pomagala koordinatorica Simona, brat pa pri selitvi pohištva	Pomoč socialne mreže pri selitvi	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
D12	Pomagala mi je Simona, da sem se pridružila v Šent	Pomoč koordinatorja pri vključitvi	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
E8	Nisem imel nekega interesa in volje da bi sam prišel ven	Sam brez podpore za prehod	Podpora koordinatorja	Prehod v skupnost
E21	Potem sem pa šel v Maribor s Simono, ki mi je pomagala iskati stanovanje	Podpora pri iskanju novega stanovanja - koordinator	Podpora koordinatorja	Podpora in pomoč
B1	Čisto na začetku mi je moja partnerica predlagala, jaz sem pa dal nato pobudo	Odločitev za prehod v skupnost	Podpora partnerja	Prehod v skupnost
A11	Barbara iz Zavoda Franko mi je pomagala iskati stanovanje	Iskanje stanovanja - ZF	Podpora ZF	Podpora in pomoč
A21	če morda česa ne vem se lahko zmeraj z njimi posvetujem	Podpora in pomoč	Podpora ZF	Podpora in pomoč

F6	Pomagali so mi na zavodu Franko, stali so mi ob strani ob prehodu in z njimi še zdaj sodelujem	Podpora ZF pri prehodu	Podpora ZF	Podpora in pomoč
F7	Pomagajo z deljenjem denarja, omogočili so mi tudi spletno plačevanje položnic, ker je tako manj provizije	Podpora ZF pri finančah	Podpora ZF	Podpora in pomoč
F8	Vedno so mi pripravljeni pomagati, ko sva rabila z ženo prevoz iz bolnišnice ob polnoči, so brez problema prišli in naju zapeljali do doma	Podpora ZF pri vsakdanjem življenju	Podpora ZF	Podpora in pomoč
F12	Vsak dan se vidiva tudi z zaposlenimi in prostovoljci z zavoda Franko, prihajajo dnevno na obiske	Ohranja stike z ZF	Podpora ZF	Podpora in pomoč
F15	pri tem nama pomaga zavod Franko, ki nama nudi prevoze	Podpora ZF pri vsakdanjem življenju	Podpora ZF	Podpora in pomoč
B4	Tega sem naredil s študentko Anjo	Pomoč študenta	Podpora soc. delavcev	Podpora in pomoč
D2	sem jih izpolnjevala skupaj s socialno delavko Mirjam iz Hrastovca	Pomagala soc. delavka	Podpora soc. delavcev	Podpora in pomoč
D3	Z njo sem se pogovarjala, pisala kaj počnem čez dan in kaj želim delat in delala naloge, ki mi jih je dala	Pomagala soc. delavka	Podpora soc. delavcev	Podpora in pomoč
E5	Vse potrebno so mi uredili socialni delavci, jaz sem pri tem samo sodeloval	Pomoč soc. delavcev	Podpora soc. delavcev	Prehod v skupnost
E7	Na koga ste se lahko obrnil v času prehoda? Kdo vam je pri tem pomagal? Na socialne delavke in pa delavce, so prišli vsak dan na obiske	Podpora soc. delavcev - prehod	Podpora soc. delavcev	Podpora in pomoč
E9	so me vprašali, če bi živel v Ljubljani in seveda sem rekel da	Prehod ponujen s strani soc. delavcev	Podpora soc. delavcev	Prehod v skupnost
E19	Najprej so mi socialni delavci ponudili stanovanje, takoj ko sem prišel iz ustanove	Dobil ponudbo za stanovanje ob prehodu	Podpora soc. delavcev	Prehod v skupnost

E23	Pridejo na obiske socialne delavke, pa še čistilka mi pride občasno počistiti	Prejema podporo na domu	Podpora soc. delavcev	Podpora in pomoč
D5	Pomagale sta mi ata pa mama	Podpora s strani staršev	Podpora staršev	Podpora in pomoč
B14	Še morda s kom? Ja pa s svojo ženo, seveda	Podpora zakonca	Druženje, stiki	Podpora in pomoč
C26	Potem sem se začel dobivat z Ivo iz zavoda Franka	Navezal stike z ZF	Druženje, stiki	Podpora in pomoč
D18	Lepo mi je živeti doma, ker mi mama pomaga pri opravilih in skrbi zame	Podpora in pomoč staršev	Druženje, stiki	Podpora in pomoč
F10	Eden izmed sosedov je vedno pripravljen da nama priskoči na pomoč, recimo pri košnji trave ali pa če si česa ne znava sama skuhati, kakšne nove recepte, pride do naju in nama pomaga	Podpora in pomoč sosedov	Druženje, stiki	Podpora in pomoč
C6	sem poklical zaupni telefon Samarijan. Tu sem izvedel, da obstajajo koordinatorji, ki ti lahko pomagajo v različnih situacijah	Pridobil informacije o oblikah pomoči	Priprava na prehod	Podpora in pomoč
B2	Pomagali sta mi Anja in Simona	Podpora s strani soc. delavk	Priprava na prehod	Podpora in pomoč
C7	Povedali so mi tudi za ime in priimek na koga se lahko obrnem in sicer na Simono Ratajc	Pridobil informacije na koga se obrniti	Priprava na prehod	Podpora in pomoč
C8	poklical socialno službo v Mariboru na CSD,	Kontaktiral CSD	Priprava na prehod	Podpora in pomoč
A14	Kakšne so možnosti samoodločanja? Superca je.	Več samoodločanja	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
A15	Lahko grem ven kadarkoli si jaz želim, skuham si, ko sem lačna, spim lahko do kadarkoli, jem lahko kadarkoli	Več samoodločanja	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
A16	čakam na odločitev sodišča glede povrnitve moje poslovne spodobnosti, da	Čakanje na vrnitev poslovne sposobnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti

	bom res imela popolno svobodo nad vsem			
A17	lani so mi rekli, da moram biti eno leto zunaj, da vidijo kako bom jaz v tem času funkcionirala	Čakanje na vrnitev poslovne sposobnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
A18	Ta, ki ima skrbništvo čez je rekla, da res ni nobena ovira. So bile pri meni na obisku in so videle, da sem lahko čisto sama	Potrditev samostojnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
B8	Po želji lahko grem ven, lahko delam kar želim, npr.: gledam televizijo, poslušam glasbo, sem na telefonu	Svoboda odločanja	Večanje izbire	Prehod v skupnost
C28	Razlikuje se s tem, da je sedaj več samostojnosti in več lastnega odločanja	Več nadzora nad življenjem	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
C29	Sam poskrbim za hrano, oblačila, položnice in sam razpolagam s finančnimi viri, torej pokojnino	Več nadzora nad življenjem	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
D10	Doma pa lahko delam kar hočem, kadar hočem	Ima svobodo izbire	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
D11	Tukaj zdaj lahko grem s spremljevalkami okoli, kamor si želim it	Ima svobodo gibanja	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
C30	Več je svobode v skupnosti. Nihče te ne nadzira, izsiljuje ali ukazuje	Več nadzora nad življenjem	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
E10	zakaj bi bil tukaj, če lahko lepo živim zunaj na svobodi sam, imam iste potrebe in pa pravice kot vsi drugi	Enakopraven član družbe	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
E11	Velika razlika je v življenju zdaj ko sem zunaj, dosti velika	Opazna razlika življenja po prehodu	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
E12	Tukaj sem lahko svoboden pa kadim travo	Svoboda izbire dejavnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
F14	Z ženo hodiva tudi vsako leto na morje in toplice	Preživljanje prostega časa	Večanje izbire	Življenje v skupnosti

F16	Zdaj imava z ženo več prostosti, nihče naju ne nadzira preveč	Svoboda izbire dejavnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
F17	lahko si privoščiva tudi kakšen kozarček vina, če nama to odgovarja	Svoboda izbire dejavnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
F18	Sama si kupujeva kar potrebujeva, sama kupujeva tudi tobak	Svoboda izbire dejavnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
F19	Sama lahko živima in delava tako kot je nama všeč in se počutiva dobro	Svoboda izbire dejavnosti	Večanje izbire	Življenje v skupnosti
F13	Zelo rad igram šah. Prav tako sem pesnik, sem izdal že pet pesniških zbirk v knjižni obliki, eno pa v digitalni obliki, vse to samozaložniško	Izdal lastna pesniška dela	Osebi razvoj	Življenje v skupnosti
C31	Občasno grem v Ozaro na kavico in se malo pogovorim	Vključen v skupnost	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C32	Grem tudi k prijateljem v mesto	Vključen v skupnost	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
A19	Povezala sem se s svojo sosedo pa s temi, ko prihajajo k meni na obisk.	Ustvarjanje novih stikov	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
A20	iz socialne hkrati pa tudi prijateljice	Prijateljski odnos ZF	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
A22	Pa tudi s svojim možem se druživa	Druženje s partnerjem	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
B11	S prijateljico Matejo, ki je nekje iz Maribora, se druživa in hodiva na sprehode.	Druženje s prijatelji	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
B17	Iz teh obiskov so se razvile nekajdnevne počitnice nato pa sva se odločila, da bi skupaj živela	Stopnjevanje obiskov	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C24	Hodil sem v Ozaro, na sprehode, k prijateljem v mesto in mi je na tak način čas mineval kar zmerno	Preživeljal prosti čas s prijatelji	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti

C27	Tako je potekal čas do 2016, ko se je k meni preselila s 4.7.2016 prijateljica Majda. Sedaj živiva skupaj že dve leti	Živi s prijateljico	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C33	Vsako jutro grem v trgovino, da lahko pripravljam obroke s prijateljico Majdo	Druženje s prijateljico	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C34	Skupaj gledava tudi televizijo, poslušava glasbo	Druženje s prijateljico	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
C35	K nama prihajajo sorodniki od Majde: dve sestri in en brat. Tudi moj brat pride občasno k meni	Obiskujejo ga sorodniki	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
D13	Tam sem dobila nove prijatelje, skupaj delamo razne stvari	Povečala socialno mrežo	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
D14	tam sem se tudi naučila delati nove stvari	Pridobila nova znanja	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
D15	Pa tudi s spremljevalkami grem velikokrat skupaj ven, gremo v kino pa do parka na sprehod	Druženje s prijatelji	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
D17	Z mamo sva skupaj uredile, da sem prišla živeti skupaj z njo	Živi s starši	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
E15	Na začetku sem bil samotar, ker nisem mogel zaupati ljudem	Nezaupljiv po prehodu	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
E16	Zdaj imam polno prijateljev, nekatere poznam že od prej, preden sem bil v zavodu	Imel obstoječo soc. mrežo	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
E17	z drugimi pa sem navezal stike zdaj ko sem prišel v Maribor	Razširil soc. mrežo po prehodu	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
E18	Se družim z vsakim in sem z vsakim prijazen in se z njimi pogovorim	Rad naveže nove stike	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
F9	Spoznal sem prijatelje v naši soseski, največ se z ženo druživa z njimi	Navezal stike z okolico	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti
F11	Veliko prijateljev imam tudi že od prej, preden sem prišel bivati nazaj v stanovanje, jih poznam že	Ohranjanje obstoječe socialne mreže	Druženje, stiki	Življenje v skupnosti

	veliko let, recimo Marinko, Milana, Snežano			
A2	smo začeli iskati stanovanje.	Iskala stanovanje	Stanovanje	Prehod v skupnost
A3	Do takrat ste pa vmes med iskanjem stanovanja čakali v zavodu? Tako je.	Med iskanjem stanovanja bivala v zavodu	Stanovanje	Prehod v skupnost
A12	No, na začetku sicer ni šlo	Težave pri iskanju stanovanja	Stanovanje	Prehod v skupnost
A13	Sama čistim, perem, kuham. V bistvu sama skrbim za stanovanje in zase.	Sama skrbi za dom	Stanovanje	Življenje v skupnosti
A23	Prvo sem si ga prišla ogledat. Nato smo se pogovorili z lastnico. Drugi dan smo že dobili preko e-maila, da sem dobila stanovanje in se lahko že vselim.	Kratek čas iskanja stanovanja	Stanovanje	Življenje v skupnosti
A24	Nene, veliko sem si jih pred tem že ogledala. Eni so mi rekli, da me bodo poklicali pa ni bilo potem nič iz tega.	Ignoriranje stanodajalcev	Stanovanje	Življenje v skupnosti
A25	Drugače sem pa iskala stanovanje približno dva meseca	Kratek čas iskanja stanovanja	Stanovanje	Življenje v skupnosti
A26	Zdaj sem tukaj že približno eno leto	Čas preživet v skupnosti	Stanovanje	Življenje v skupnosti
A27	Trenutno pa čakam, da dobim to upokojsko stanovanje	Iskanje novega stanovanja	Stanovanje	Življenje v skupnosti
A28	Najprej sem morala k zdravniku, da sem si zrihtala zdravniško potrdilo	Iskanje novega stanovanja	Stanovanje	Življenje v skupnosti
B7	Trenutno sem na uradno na dopustu pri moji ženi, drugače pa še živim v zavodu	Uradno še v zavodu	Stanovanje	Prehod v skupnost
B15	Opravljam gospodinjska dela, no kuham ravno ne. Delam pa vse drugo, sesam, pometam, brišem posodo, jo	Skrbi za stanovanje	Stanovanje	Življenje v skupnosti

	pomivam, čistim druge stvari in podobno			
B16	Živim pri svoji ženi, tako da sem našel to stanovanje preko nje. Marinka je velikokrat dala pobudo, da sem hodil k njej na obisk	Živi pri partnerju	Stanovanje	Življenje v skupnosti
B18	Sedaj iščeva z ženo drugo stanovanje, malo večje	Išče novo stanovanje	Stanovanje	Življenje v skupnosti
B19	Trenutno živiva v garsonjeri in je bolj malo	Majhno stanovanje	Stanovanje	Življenje v skupnosti
C13	22. aprila sem se preselil iz zunanje bivale enote Hrastovca v najemniško stanovanje na Kočevarjevo 8	Preselil v svoje stanovanje	Stanovanje	Prehod v skupnost
C17	začel se je najtežji del, saj sem moral opremiti stanovanje	Opremiti stanovanje - težava	Stanovanje	Prehod v skupnost
C18	Simona mi je preko interneta uredila pohištvo: posteljo, jogije, mizo, stole, omaro, pralni stroj	Opremil stanovanje- pomoč koordinatorja	Stanovanje	Prehod v skupnost
C37	Nato sem dal vlogo za stanovanje in za to garsonjero v kateri živim sedaj sem čakal približno dve leti	Pridobil svoje stanovanje	Stanovanje	Prehod v skupnost
E20	Živel sem najprej pet let v Ljubljani v petsobnem stanovanju s štirimi cimri	Bival v skupnem stanovanju	Stanovanje	Življenje v skupnosti
F20	Stanovanje sem podedoval po mami	Stanovanje podedoval	Stanovanje	Življenje v skupnosti
F21	Tako sem imel že pred samim izhodom zagotovljeno stanovanje, kar je omogočilo lažji prehod	Stanovanje mu je olajšalo prehod	Stanovanje	Življenje v skupnosti
D16	Rada poslušam glasbo in berem knjige, ampak zdaj mi ni toliko do branja zaradi zdravil	Negativne posledice zdravil	Zdravila	Življenje v skupnosti
A30	Moja pokojnina in varstveni dodatek. Socialna pomoč znaša 6€ zaradi vseh ostalih prejemkov	Priliv dohodkov	Prihodki	Življenje v skupnosti

A31	Lahko shajate s temi financami? Lahko ja.	Dovoljšna sredstva	Prihodki	Življenje v skupnosti
A32	Vse stroške si sama plačujem, npr: najemnino, hrano ipd. Sama grem na banko. Lepo pridem čez mesec s tem kar imam	Sama upravljanja z denarjem	Prihodki	Življenje v skupnosti
A33	Pokojnino dobivam zaradi tega, ker sem invalidsko upokojena zaradi oči. Drugače sem pa delala v EMO, kot kuharica in dobivam še od tega	Priliv lastnih dohodkov	Prihodki	Življenje v skupnosti
B20	Trenutno preko zavoda, ker še nisem za stalno zunaj in sem šele v začetni fazi prehoda	Zavod pobere denar	Prihodki	Prehod v skupnost
B21	Imam tudi penzijo preko očeta	Osební prihodki	Prihodki	Življenje v skupnosti
B22	Ko bom pa prav zunaj, bom dobil tudi druge finančne vire in ga bo še več	Novi prihodki v skupnosti	Prihodki	Življenje v skupnosti
B23	Stroške si bova tudi delila z ženo in bo tako lažje	Deli stroške s partnerjem	Prihodki	Življenje v skupnosti
C11	vendar so mi na SVIZU povedali, da imam premajhno pokojnino	Premajhni prihodki za stanovanje	Prihodki	Prehod v skupnost
C12	To sem povedal Simoni, ki mi je rekla, da imam lahko tudi drugačne načine financiranja iz občine Maribor	Pomoč koordinatorke za finance	Prihodki	Podpora in pomoč
C20	Vendar nisem imel svojih finančnih virov razen 20€ žepnine	Imel je nizek priliv dohodkov	Prihodki	Življenje v instituciji
C21	To pa seveda ni dovolj za cigarete pa za kavico	Nezadovoljen z prihodki	Prihodki	Življenje v instituciji
C22	Simona mi je preko centra za socialno delo uredila denarno pomoč, ki je znašala 520€, da sem lahko plačal najemnino za dva meseca	Uredil enkratno denarno pomoč - koordinator	Prihodki	Podpora in pomoč

C23	Namreč, ker so mi garsonjero dobili že februarja, sem moral za tri mesece za nazaj plačati skupaj z vsemi stroški	Komplikacije s plačilom stanovanja	Prihodki	Prehod v skupnost
C38	Prejemam denar od SPIZa, približno 407€ pokojnine in varstveni dodatek 143€. tako da, vse skupaj imam približno 550€ za preživetje	Osební prihodki - penzija	Prihodki	Življenje v skupnosti
C39	S prijateljico Majdo si deliva tudi stroške. Ona daje denar za hrano jaz pa za položnice	Deli stroške s prijateljico	Prihodki	Življenje v skupnosti
C40	Potrebno je malo bolj skromno živet s tem denarjem	Živi skromno - nuja	Prihodki	Življenje v skupnosti
C41	Gre čez ampak je proti konec mesecu gre malo bolj težko	Živi skromno - nuja	Prihodki	Življenje v skupnosti
C42	prosim Simono ali Ivo za kakšnih 20-30€, da mi posodita pa potem, ko dobim pokojnino vrnem nazaj	Denarna pomoč - koordinator	Prihodki	Podpora in pomoč
D8	Pokazat sem mogla račune od dobljenih nagrad	Kontrola financ v SVZ	Prihodki	Življenje v instituciji
D19	Dobivam invalidnino in pa varstveni dodatek	Dobiva osebne prihodke	Prihodki	Življenje v skupnosti
D20	Delim si stroške s starši, tako da ni problema	Deli stroške s starši	Prihodki	Življenje v skupnosti
D21	Sem pa imela fanta, ki si je sposojal mojo kartico, da si je kupil stvari, recimo ojačevalec za kitaro, zato jo zdaj nimam	Nima dostopa do svojega denarja	Prihodki	Življenje v skupnosti
D22	Ko grem v trgovino me pospremiijo spremljevalke in mama mora vedet kaj delam z denarjem	Kontrola staršev nad prihodki	Prihodki	Življenje v skupnosti
E2	Nisem imel veliko denarja in hrane	Malo prihodkov	Prihodki	Življenje v skupnosti
E3	ampak sem mel dosti za vse kar sem rabil, bil sem svoboden, kar je najbolj pomembno zame.	Zadovoljene osnovne potrebe	Prihodki	Življenje v skupnosti

E24	Kakšni pa so vaši viri dohodkov, ki jih sedaj prejemaš? Imam invalidsko pokojnino	Vir prihodkov	Prihodki	Življenje v skupnosti
E25	s čimer si plačujem stroške za stanovanje in pa za vse stroške za vse ostalo kar potrebujem	Zadovoljen s denarnimi sredstvi	Prihodki	Življenje v skupnosti
E26	Dobim pa tudi veliko denarja z beračenjem, dobim tudi kakšnih tristo evrov s tem	Ima alternativne vire prihodkov	Prihodki	Življenje v skupnosti
F22	Tukaj sem se rodil in mi je všeč, to je moj dom	Občuti domačnost	Prihodki	Življenje v skupnosti
F23	Imam svojo penzijo, delal sem kot učitelj slovenščine in nemščine	Prejema dohodke-pokojnino	Prihodki	Življenje v skupnosti
F24	Prav tako sem včasih kaj zaslužil s prodajo svojih knjig, pesmi	Prejema dohodke - prodaja	Prihodki	Življenje v skupnosti
F25	Z ženo si deliva stroške tako za stanovanje kot za hrano	Deli stroške bivanja s partnerko	Prihodki	Življenje v skupnosti
F26	Ni dovolj sredstev, bi bilo dobro oziroma potrebno zagotoviti še kakšen drug prihodek denarja, iz drugih virov	Nezadovoljne s prihodki	Prihodki	Življenje v skupnosti
F27	Trenutno še lahko nekako shajava, vendar bi kakšen dodatek omogočil bolj lagodno življenje	Živi skromno - nuja	Prihodki	Življenje v skupnosti
A4	Tam veš, da ni bilo lepo	Slabo počutje v zavodu	Življenje v zavodu	Življenje v instituciji
B9	V Hrastovcu se pa samo eno in isto ponavlja, ena in ista rutina, ki ji moreš slediti	Rutine zavoda	Življenje v zavodu	Življenje v instituciji
B10	Zmeraj si od nekoga odvisen, če želiš nekaj narediti	Odvisnost od drugih	Življenje v zavodu	Življenje v instituciji
C1	Najprej sem živel v instituciji v depandansi C v Hrastovcu	Živel v zavodu	Življenje v zavodu	Življenje v instituciji
D7	V Hrastovcu sem mogla vsaki dan nekaj čistit pa pospravljat stranišče, kar	Nelagodje v zavodu	Življenje v zavodu	Življenje v instituciji

	mi ni blo všeč ampak sem delala to zaradi nagrad			
D9	Tukaj je stokrat boljše, tam so me dali v oblazinjeno sobo	Nelagodje v zavodu	Življenje v zavodu	Življenje v instituciji
E13	Tam me je prizadelo ko sem gledal uboge ljudi, nisem niti hotel kadit, ker sem se tako slabo počutil ko sem to videl	Neprijetni občutki bivanja v zavodu	Življenje v zavodu	Življenje v instituciji
C2	Po treh mesecih sem šel v zunanjo enoto DBE v Kabajevo	Živel v bivalni enoti	Življenje v bivalni enoti	Življenje v instituciji
C3	Tam sem imel cimra in sem živel kako leto	Bival s sostanovalcem	Življenje v bivalni enoti	Življenje v instituciji
C4	zavod ponudil njihovo enosobno stanovanje v katerem sem bival približno pol leta	Sam živel v bivalni enoti	Življenje v bivalni enoti	Življenje v instituciji
C5	Počutil sem se malo osamljenega in sem potreboval nekoga za pogovor	Občutil osamljenost	Življenje v bivalni enoti	Življenje v instituciji
E14	Imel pa sem punco v zavodu, to edino malo pogrešam.	Pogreša nekatere ljudi iz zavoda	Druženje, stiki	Življenje v instituciji
A34	Prvo naj se posvetujejo s CSDjem in svojim koordinatorjem skupnosti. Koordinator skupnosti ti poišče izvajalca in ti tako pomaga pri tej poti ven iz zavoda	Poiščite pomoč na CSD	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
B24	Naj se obrnejo na CSD in čimprej začnejo urejati stvari	Poiščite pomoč na CSD	Nasvet za uporabnike	Nasveti in predlogi
C43	Moj nasvet bi bil, naj se ne bojijo iti ven iz institucije saj je to kar bojazen	Ne se bati izhoda	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
C44	Pa naj pogumno poiščejo pomoč na centru za socialno delo	Poiščite podporo, pomoč -CSD	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
C45	Zelo dobro je, da se obrnejo na koordinatorje po nasvete	Poiščite podporo, pomoč - koordinator	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi

C46	Predvsem pa naj bodo pogumni, saj je na začetku težko ampak nato se privadiš	Vztrajati pri prehodu	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
D23	Naj si poiščejo koga, da jim bo pomagal da hitreje pridejo ven, tako kot je meni mama	Poiskati pomoč pri prehodu	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
E27	Vsakemu želim, da se obrne na socialnega delavca, da mu pomaga priti nazaj ven in da mu zagotovi stanovanje.	Poiskati pomoč pri prehodu – soc. delavce	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
F28	Svetujem jim, da gredo čim prej ven iz zavoda in si poiščejo stanovanje, sami ali skupaj še s kom	Poiščejo naj stanovanje, sami ali v skupini	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
F29	Za podporo in pomoč pri selitvi v skupnost naj si poiščejo podporo in pomoč pri zavodu Franko, ki je nama z ženo zelo pomagal	Obrniti se na podporo ZF, pomoč pri prehodu	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
F30	Ko sem prišel ven, nisem vedel na koga naj se obrnem in so mi bili pripravljeni priskočiti na pomoč z njihovimi nasveti in storitvami	Obrniti se na podporo ZF, pomoč pri prehodu	Nasveti za uporabnike	Nasveti in predlogi
D24	Kaj pa kakšni nasveti ali pripombe za strokovne delavce? Nimam nič, do mene so lepo pristopili in skupaj smo začeli delat osebi načrt, da sem lahko prišla nazaj ven	Pomembna podpora soc. delavcev - prehod	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi
C47	Dobro bi bilo, da organizirajo več dogodkov in aktivnosti. Na primer: sprehodi, ogled filmov, obisk različnih dogodkov in prireditev	Večanje skupnih dogodkov	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi
C48	Pač, da bi čas še hitreje minil in da si tudi bolj vpet v samo skupnost	Večanje vključevanja v skupnost	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi
E30	Predlagal bi tudi, da se z njimi čim več družijo in jim pomagajo, da se vključijo nazaj v skupnost	Povečati stike po prehodu v skupnost	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi
F31	za zavod Franko, da ostalim pomagajo, kot so pomagali meni in ženi, vedno so priskočili na pomoč, ko ni bilo sredstev na računu so	Naj vsem nudijo podporo in pomoč, sploh pri samem prehodu	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi

	bili pripravljeni priskočiti na pomoč			
F32	Pomagajo naj kot most za življenje pri prehodu v skupnost, naj nudijo kašne storitve tudi ostalim	Naj vsem nudijo podporo in pomoč, sploh pri samem prehodu	Nasveti za koordinatorje, soc. delavce	Nasveti in predlogi